

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Vitalija JONAITYTĖ-ŠLIANDERIENĖ
Viešojo valdymo studijų programos studentė

VISUOMENĖS DALYVAVIMAS APLINKOS
APSAUGOS VALDYME: ŠIAULIŲ MIESTO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Vitalija JONAITYTĖ-ŠLIANDERIENĖ

VISUOMENĖS DALYVAVIMAS APLINKOS
APSAUGOS VALDYME: ŠIAULIŲ MIESTO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:
doc. dr. Aistė LAZAUSKIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Šlianderienė-Jonaitytė, V. (2015). Visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos valdyme: Šiaulių miesto savivaldybės atvejis: Viešojo valdymo magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Magistro darbo vadovas doc. dr. A. Lazauskienė; Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, 90 p. (94 p.)

SANTRAUKA

Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė

Visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos valdyme: Šiaulių miesto savivaldybės atvejis

Magistro darbas

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos valdyme Šiaulių miesto savivaldybėje.

Teorinėje magistro darbo dalyje analizuojama lietuvių bei užsienio mokslininkų literatūra, teisės aktai bei kiti dokumentai, padedantys atskleisti visuomenės dalyvavimo aplinkos apsaugoje svarbą, formas, teises galimybes. Didelis dėmesys skiriamas teisės aktams, reglamentuojantiems visuomenės įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesus. Taip pat aiškinamasi, kokios pagrindinės kliūtys lemia mažą visuomenės dalyvavimo lygį aplinkos apsaugoje.

Empirinėje darbo dalyje analizuojami Šiaulių miesto nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginiai projektai, kurie atskleidžia NVO įsitraukimą į savivaldybės remiamus aplinkosauginius projektus, taip pat leidžia išsiaiškinti kaip remiami projektai įtakoja aplinkos kokybės gerinimą. Taip pat empirinėje darbo dalyje pristatomas vienas atvejis, kuris padeda atskleisti pagrindinius NVO ir Šiaulių miesto savivaldybės dalyvavimo, komunikavimo bruožus, bendradarbiavimo kliūtis, praktinį teisinės bazės įgyvendinimą. Įvertinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad NVO stipriai prisideda prie aplinkos būklės gerinimo tikslingai įgyvendindamos aplinkosauginius projektus. Taip pat nustatyta, kad pagrindinės kliūtys lemiančios prastą NVO bei Savivaldybės bendradarbiavimą yra menkas visuomenės švietimas, lyderių ir kompetencijų stoka.

SUMMARY

Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė

Public participation in environmental management: Siauliai Municipality case.

Master's work.

Master's thesis analyses public participation in the environmental management of the municipality of the city of Siauliai.

The theoretical part of the Master's work gives analysis of Lithuanian and foreign scientific literature, legislation and other documents that help reveal public participation in environmental importance of the forms of legal options. Great attention is given to legislation on public participation in decision-making processes. It also looked at what are the main obstacles for the low level of public participation in environmental protection.

The empirical part analyzes NGO environmental projects of the Siauliai city that reveals NGO involvement in environmental projects supported by the municipality, and also allows to find out how these projects affect the environment quality. As well, empirical part presents a case which helps to reveal NGO's and Siauliai Municipality participation, communication features, obstacles to cooperation, the practical implementation of the legal framework. The evaluation of the results shows that NGO's strongly contribute to environmental improvements targeted implementation of environmental projects. It was also found out that the main obstacles leading to lack of cooperation between NGO's and municipalities is the lack of public education, leadership and lack of competence.

LENTELĖS

1 lentelė. Pilietinės visuomenės interpretacijos paradigmos	14
2 lentelė. Visuomenės dalyvavimo koncepcijos	18
3 lentelė. Politinio dalyvavimo sąvokos aiškinimas.	19
4 lentelė. Piliečių ir valdžios dalyvavimo kliūtys	29
5 lentelė. Aplinkos ministerijos departamentai	47
6 lentelė. NVO pasiskirstymas pagal disponuojamas lėšas	50
7 lentelė. Lietuvos NVO taikomos aplinkosauginės veiklos formos	51

PAVEIKSLĖLIAI

1 pav. Piliečių dalyvavimo kopėčios.....	20
2 pav. Dalyvavimo formos.....	21
3 pav. Antrasis prioritetas.	32
4 pav. Penktasis prioritetas.....	34
5 pav. Aplinkos politikos teisės aktų visuma.	41

TURINYS

ĮVADAS	8
1. DALYVAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	12
1.1 Pilielinės visuomenės samprata	12
1.2 Dalyvavimo svarba sprendimų priėmimo procesuose	15
1.3 Dalyvavimo klasifikacija	17
1.4 NVO kaip dalyvavimo forma	22
1.5 Visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus teisinis reguliavimas	25
1.6 Sąlygos, ribojančios piliečių dalyvavimą	29
1.7 Visuomenės dalyvavimas Lietuvos nacionalinės pažangos 2014-2020 m. strategijos kontekste	30
2. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS	34
2.1 Aplinkos apsaugos ir politikos samprata bei principai	35
2.2 Aplinkos apsaugos politikos raida Lietuvoje	39
2.3 Teisinis aplinkos apsaugos politikos reguliavimas	41
2.4 Aplinkos apsaugos valdymo organizacinė sistema	43
2.5 Visuomenės informavimas aplinkos klausimais	52
3. VISUOMENĖS DALYVAVIMO APLINKOS APSAUGOJE TYRIMAS	57
3.1 Tyrimo metodika	57
3.2 Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriaus veikla sudarant sąlygas visuomenės dalyvavimui	61
3.3 NVO aplinkosaugos projektų analizė	63
3.4 ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimo atvejo analizė	71
3.4.1. Atvejo pristatymas	71
3.4.2. Nevyriausybinių organizacijų įtakos sprendimo priėmimui analizė	73
3.4.2.1. Nevyriausybinių organizacijų iniciatyva	73
3.4.2.2. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas	76
3.4.2.3. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo patirtis	79
IŠVADOS	83
REKOMENDACIJOS	86
LITERATŪROS SĄRAŠAS	87
PRIEDAI	91
1 PRIEDAS	92
2 PRIEDAS	93
3 PRIEDAS	94
4 PRIEDAS	95

IVADAS

Visuomenės dalyvavimo idėją demokratiname šalies valdyme galima laikyti gana nauja. Besidomintiems demokratijos ištakomis žinoma, kad nuo pat jos kūrimosi pradžios piliečiai buvo linkę jungtis į tam tikras mažesnes ar didesnes bendruomenes, siekdami įgyvendinti bendrus tikslus bei idėjas, tačiau tokio pobūdžio organizacijų veiksmams likdavo tik patariamieji ir neturėjo jokios galimybės įtakoti valdžios veiksmus. Valdžia nuo seno akcentavo, kad gyventojų dalyvavimas gali egzistuoti tik vienoje srityje – renkant valstybės ar vietos valdžią.

Šiandieniniame pasaulyje vis dažniau pabrėžiama pilietinės visuomenės svarba bei reikšmė demokratijai. Pastebima, kad siekiant didesnio gyventojų sąmoningumo ir jų įsitraukimo į viešojo valdymo procesus, būtina sąlyga laikomas gyventojų informavimas bei švietimas, kurio pagalba gyventojai gali sužinoti apie valdžios institucijų kuriamus projektus, planuojamus veiksmus, bei sprendimų priėmimus. Tik efektyviai ir tikslingai informuota visuomenė, gali tapti pilietiškai aktyvi, kuri savo veiksmais gali įtakoti valdžios priimamus sprendimus. Aktyvus piliečių bei nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas valdžios institucijoms padeda suprasti visuomenę kamuojančias problemas bei kartu ieškoti bendrų sprendimų. Šiuo atveju efektyviausias bendruomenių dalyvavimas galimas vietos savivaldos institucijose esančioms arti bendruomenės narių. Dalyvauti ir įtakoti centrinės valdžios priimamus sprendimus yra kur kas sudėtingiau nei vietos valdžios, išskyrus tuos atvejus, kai sprendimus įtakoja ir aktyviai dalyvauja nacionalinio lygmens organizacijos.

Nevyriausybinių organizacijos (NVO) šiuolaikiniame pasaulyje sparčiai plečia savo veiklas bei aktyviai įsitraukia bendradarbiaujant su valdžios institucijomis. NVO turi visas galimybes perteikti visuomenės poreikius, lūkesčius bei aktualias problemas, kurias valdžiai ne visada sėkmingai sekasi nustatyti. Vienas iš pagrindinių nevyriausybinių organizacijų tikslų – sąmoninga visuomenė, suprantanti savo teises ir pareigas, gebanti jas panaudoti, siekianti tobulinti valdžios ir piliečių bendradarbiavimą įvairiose srityse.

Viena iš sričių kurioje stipriai reikalingas dviejų sektorių bendradarbiavimas – tai aplinkos apsauga. Visame pasaulyje veikia gausybė nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų, kurios vienintelis tikslas – gerinti aplinkos būklę. LR aplinkos ministerija pateikia duomenis, kad šiuo metu Lietuvoje užregistruotos vos 23 aplinkosauginės organizacijos ir tik dalis jų veikia efektyviai. Nepaisant to, kad Lietuva jau 25-erius metus yra nepriklausoma valstybė, tačiau visuomenė dar nėra sąmoninga ir nesuvokia, kad savo veiksmais gali įtakoti savo ir aplinkinių gyvenimo kokybę. Tarp gausybės bendradarbiavimo programų ir mokslinių darbų, nėra vieno bendro modelio, kuris apibūdintų pilietinės

visuomenės ir valdžios institucijų bendradarbiavimo formas, būdus bei gaunamą naudą. Siekiant išsiaiškinti visuomenės dalyvavimo aplinkos apsaugoje galimybes bei jų įtaką sprendimų priėmimo buvo pasirinkta ši magistro darbo tema.

Darbo **problema** galima apibūdinti keliais klausimais: kokiomis realiomis formomis visuomenė dalyvauja viešojo valdymo sprendimų priėmimo? Kokiais būdais visuomenė gauna informaciją? Ar jiems pateikta informacija yra suprantama? Ar gauta informacija gyventojai bei NVO sugeba pasinaudoti? Ar teisinis visuomenės dalyvavimo reguliavimas yra pakankamas? Ar dalyvaujant teisės aktai įgauna praktinį pavidalą?

Temos **aktualumą** rodo Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu LR Vyriausybė patvirtina 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa, kurios vienas iš tikslų – sumani ir veikli visuomenė. Pažangos programoje išskiriamas viešojo valdymo procesų atvirumo bei visuomenės skatinimo juose dalyvauti tikslas bei bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų vaidmens didinimas. Taip pat aktualumą išryškina 2013 m. gruodžio 19 d. LR Seimo priimtas Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, kurio pagrindinis tikslas sukurti bei užtikrinti nevyriausybiniams organizacijoms plėtros ir veiklos sąlygas, pabrėžiant NVO kaip pilietinės visuomenės elemento svarbą.

Temos **naujumą** rodo didelis autorių bei valstybinių institucijų dėmesys pilietinei visuomenei bei jos dalyvavimui aplinkos apsaugoje. LR Seimo priimtas Nevyriausybinių organizacijų įstatymas (2013), kuriame apibrėžiami pagrindiniai dalyvavimo principai, bei visuomenės ir valdžios institucijų bendradarbiavimo formos. Gaulė (2014) išsamiai aprašo naują valdymo modelį „sumanus viešasis valdymas“, kuris skatina bendradarbiavimu grįstą pilietiškumą, sudarant sąlygas dalyvauti priimant valdymo sprendimus. Petrauskienė, Žilinskas (2013) nagrinėja politinio dalyvavimo svarbą, kuris leidžia išreikšti savo interesus bei formuoti pilietinę savimonę. Temos naujumą galima pagrįsti tuo, kad jis nuolatos nagrinėjamas įvairiuose mokslininkų darbuose ieškant bendrų pilietinės visuomenės, dalyvavimo sampratos, klasifikacijos bei bruožų. Tačiau informacijos apie visuomenės dalyvavimą sprendžiant aplinkos klausimus, ieškant sprendimų iškilusioms problemoms ar inicijuojant projektus gerinančius aplinkos būklę – trūksta.

Tikslas: ištirti visuomenės dalyvavimą aplinkos apsaugos valdyme Šiaulių miesto savivaldybėje.

Uždaviniai:

1. Pagrįsti pilietinės visuomenės svarbą viešajame valdyme.
2. Išsiaiškinti teises ir praktikes dalyvavimo galimybes.
3. Išskirti pagrindinius aplinkos politikos principus bei teisinį reguliavimą.

4. Išsiaiškinti kokiomis formomis nevyriausybines organizacijos bendradarbiauja su Šiaulių miesto aplinkos skyriumi.
5. Remiantis 2012-2015 m. NVO aplinkosauginiais projektais nustatyti NVO reikšmę visuomenei.
6. Nustatyti kaip ŠNVOK (Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacija vienijanti 70 NVO) bendradarbiauja su Šiaulių miesto savivaldybe kuriant NVO teisinę bazę.
7. Naudojantis kokybinio tyrimo medžiaga pateikti išvadas apie bendradarbiavimo galimybes bei kliūtis.

Darbe analizuojamo **tyrimo objektas:** visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugoje.

Darbe plačiau nagrinėjamas **tyrimo dalykas:** visuomenės dalyvavimo aplinkos apsaugos valdymo procese galimybės, formos, teisinis bei praktinis įgyvendinimas.

Rašant darbą naudojami tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas. Rašant darbą buvo analizuojami lietuvių bei užsienio autorių moksliniai darbai apie pilietinės visuomenės sampratą, dalyvavimo formas, klasifikacijas bei teisinį dalyvavimo reglamentavimą, kuriant realias galimybes dalyvauti. Taip pat nagrinėjami mokslininkų darbai apie aplinkos apsaugą, jos svarbą, gyventojų informavimą bei švietimą šioje srityje.

Dokumentų analizė. Darbe naudojami oficialūs Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus dokumentai (2012-2015 m. NVO aplinkosauginių projektų paraiškos) kurių analizė atskleidžia NVO įsitraukimą į savivaldybės remiamus aplinkosauginius projektus, taip pat leidžia išsiaiškinti kaip remiami projektai įtakoja aplinkos kokybės gerinimą.

Nestruktūruotų interviu medžiaga, kuri gaunama laisva pokalbių forma su Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus vyr. specialiste T. Vilutiene, leidžia suprasti nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo aktyvumą aplinkos srityje, taip pat jų įtaką sprendimų priėmimui.

Pusiau struktūruotų interviu medžiaga. Klausimai paruošiami prieš pokalbį, tačiau pokalbio eigoje, atsižvelgus į respondento atsakymus ir išvelgiant galimybę plačiau aptarti problemą, užduodami papildomi klausimai.

Pusiau struktūruotas interviu rengiamas su:

1. Jūratė Švickienė - ŠNVOK vykdančioji direktorė.
2. Justinas Sartauskas – buvęs Šiaulių miesto meras (2011-2015 m. kadencija), Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narys.

3. Aurimas Nausėda – 2011-2015 m. kadencijos Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narys.

Atvejo tyrimas. Metodologinėje darbo dalyje nagrinėjamas vienas atvejis, kuris atskleidžia: pagrindinius NVO ir Šiaulių miesto savivaldybės dalyvavimo, komunikavimo bruožus, bendradarbiavimo kliūtis. Taip pat tyrimas padeda išsiaiškinti ar suinteresuotos pusės tinkamai vadovaujasi LR teisės aktais.

Turinio analizė. Susisteminama gauta informacija iš Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus.

Tyrimo reikšmingumas. Tyrimo išvados bus pateiktos Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus darbuotojams, kurie turės galimybę įvertinti nevyriausybinių organizacijų indėlį į Šiaulių miesto aplinkos būklės gerinimą. Taip pat išvados bus pateiktos aktyviausiai dalyvaujančioms Šiaulių miesto nevyriausybiniams organizacijoms.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoje dalyje nagrinėjami piliečių dalyvavimo teoriniai aspektai. Išskiriami pagrindiniai dalyvavimo būdai, formos, taip pat teisinės dalyvavimo galimybės. Taip pat aptariama Lietuvos nacionalinės pažangos 2014-2020 m. strategija, kurioje išskiriami prioritetai skatinantys piliečių dalyvavimą bei veiklios ir sumanios valstybės kūrimąsi. Antrajame skyriuje aptariama aplinkos politikos samprata bei svarbiausi aplinkos politikos principai. Taip pat didelis dėmesys skiriamas aplinkos politikos organizacinės struktūros analizei. Skyrius baigiamas visuomenės informavimo ir švietimo aplinkos klausimais teorine analize. Aprašomi pagrindiniai teisės aktai reglamentuojantys visuomenės švietimo būtinumą. Paskutiniame magistro darbo skyriuje atliekamas nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo Šiaulių miesto savivaldybėje tyrimas. Analizuojami NVO aplinkosauginiai projektai, kurie yra vienintelė dalyvavimo forma bendradarbiaujant su Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriumi. Taip pat atliekama atvejo tyrimo analizė, naudojantis interviu medžiaga.

Magistro darbas papildomas įvadu, bendromis teorinės ir praktinės dalies išvadomis bei gyventojų aktyvinimo rekomendacijomis.

1. DALYVAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Pilietinės visuomenės samprata

Pastaruoju metu Lietuvos bei užsienio mokslininkai skiria ypatingą dėmesį pilietinės visuomenės formavimosi problematikai. Ši sąvoka gana plačiai naudojama, todėl mokslininkai leidžiasi į diskusijas ar sąvoka iš tiesų yra mokslinė.

Siekiant nustatyti pilietinės visuomenės svarbą bei pagrindines sąlygas padedančias vystyti pilietinei visuomenei, pirmiausia reikia apibrėžti pilietiškumo sąvoką.

Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro leidinyje (2012, p. 6) teigiama, kad pilietiškumas – tai ne vien tik tam tikrų elgesio normų, politinių principų bei juridinių taisyklių išmanymas. Pilietiškumas – tai labiau tokių visuomeninių sąlygų sudarymas ir propagavimas, kurioms esant protas laisvai pasirenka disponavimo savimi galimybę, pasiliekančią sau prerogatyvos teisę bei asmeninę veikimo laisvę. Todėl pilietiškumo ugdymas negali būti tapatinamas su klasikinių šviečiamojo pobūdžio ugdymu, greičiau atvirkščiai – pilietiškumo ugdymas nėra pasirengimas gyvenimui – tai pats gyvenimas.

Šių laikų mokslininkai taip pat ieško bendro apibrėžimo, kuris apibūdintų *piliečio* ir *aktyvaus piliečio* sampratą. Zaleskienė, Černiuvienė (2014, p. 34) remiasi Owen (2009), Gokkler, Bademci (2013) suvokimu, kad sąvokos „pilietis“ turinys apima „buvimo tam tikros politinės bendruomenės nariu“ iki „įsitraukimo į viešąjį gyvenimą“. Autorės teigia, kad piliečio sąvokos turinys susijęs su teisėmis ir pareigomis, tuo tarpu aktyvus pilietiškumas – tai „įsipareigojimas socialinei atsakomybei, tam tikriems moralinio ir socialinio elgesio lūkesčiams“.

Nefas, Smalskys, Šlapkauskas (2011, p.41) teigia, kad šiuolaikinė pilietinė visuomenė yra visuma skirtingų visuomeninių institucijų, ganėtinai stiprių, kad būtų atsvaras valstybei ir jos netrukdoma atliktų taikdario ir arbitro vaidmenį tarp pagrindinių interesų grupių, pažabodama jos siekį dominuoti.

Šiliauskas (2005, p. 26) teigia, kad pilietinė visuomenė yra sudėtinga ir daugiasluoksnė sąvoka, kurioje išskiriami normatyvinis (sąvoka sąlygoja piliečių ir socialinių grupių motyvavimą ir mobilizavimą viešai politinei veiklai), institucinis (akcentuoja piliečių subjektiškumą, jų kuriamą autonominių visuomeninių institutų tinklą, išreiškiantį piliečių savanorišką susitarimą, jų saviraidos siekį), teorinis-analitinis aspektai (išreiškia bandymą moksliai analizuoti ir paaiškinti socialinius politinius procesus).

Pilietinės visuomenės sampratą Vakarų pasaulio autoriai anot Nefo (2006, p. 81) grindžia šiais bruožais: piliečio pareiga, tikėjimas valstybe, dalyvavimas atliekant karinę ir

valstybės valdymo prievolės, piliečių veikimas įvairiose asocijuotose gyvenamosios vietovės grupėse, nuosavybės apsauga.

Putnam (2001) kalbėdamas apie demokratinės visuomenės išlaikymą pabrėžia, kad tarpasmeninis pasitikėjimas yra vertybė, kuri turi būti labiausiai paplitusi tarp žmonių jeigu norima išlaikyti demokratiją. Autorius (2001, p. 119-125) nagrinėdamas pilietinės visuomenės svarbą, išskiria keturis bruožus, būdingus pilietinei visuomenei:

1. Pilietinis angažuotumas. Priklausyti pilietinei visuomenei – tai reiškia aktyviai dalyvauti viešuosiuose reikaluose;

2. Politinė lygybė. Pilietiškumas visuomenėje reiškia visų lygias teises ir pareigas; tokia visuomenė yra susieta horizontalių tarpusavio bendradarbiavimo santykių, o ne vertikalių valdžios ir priklausomybės ryšių;

3. Solidarumas, pasitikėjimas ir tolerancija. Pilietinės visuomenės piliečiai yra paslaugūs, gerbia vienas kitą ir pasitiki vienas kitu, net jei jų požiūriai į esminius dalykus išsiskiria;

4. Asociacijos, socialinės bendradarbiavimo struktūros. Šios asociacijos prisideda prie demokratinio valdymo stabilumo ir efektyvumo ir dėl savo „vidinio“ poveikio atskiriems asmenims, ir dėl „išorinio“ poveikio platesnei politinei visuomenei.

Pilietinė visuomenė kaip pažymi Ghaus-Pasha (2004, p. 3) yra matoma kaip vis svarbesnis veiksnys, skatinantis valdžios skaidrumą, efektyvumą, atvirumą, atsakingumą ir patikimumą. Pagrindinė pilietinės visuomenės, kurią sudaro visos savanoriškos organizacijos, egzistuojančios tarp individo ir valstybės, funkcija laisvoje visuomenėje, anot Petrauskienės, Marcinkevičiūtės (2008, p. 2), būti atsvara valdžios galiai. Autorės teigia, kad stiprinant šalies demokratinį, socialinį bei politinį potencialą būtina skatinti valdžios ir visuomenės bendravimą. Pastebima, kad piliečiams aktyviai dalyvaujant ir rodant iniciatyvą, valdžia lengviau supranta visuomenės poreikius bei kasdienes problemas, kurios politikams dažnai būna nepastebimos arba nereikšmingos.

Nefas, Smalskys, Šlapkauskas (p. 44) pabrėžia, kad piliečių savaveiksmės organizacijos yra asmenų ir valstybės tarpininkės, trukdančios valstybei kėsintis į asmens teises ir laisves. Tai reiškia, kad pilietinė visuomenė rūpinasi bendro gėrio sampratos kūrimu ir įgyvendinimu.

Bartuškaitė, Žilys (2011 p. 32) pritaria, kad dalyvavimas pilietiniuose procesuose, bendruomenės veikloje ir įvairiose situacijose, kurios įgalina visuomenės dalyvius būti aktyvesniais jos nariais yra pilietinės visuomenės pamatas.

Matonytė (2003, p. 39) teigia, kad sąlygiškai galima išskirti keturias pilietinės visuomenės interpretacijų paradigmas, kurios pateikiamos lentelėje.

1 lentelė. Pilietinės visuomenės interpretacijos paradigmos.

Nr.	Pilietinės visuomenės interpretacijų paradigma	Paradigmos aiškinimas
1.	Filosofinė etninė ir kultūrologinė	Visuomenė kaip tariama realybė, socialinio gyvenimo aura, skatinanti pažangą, toleranciją, mažinanti asmens abejingumą savo ir kito laisvei bei pareigoms. Išsilavinusi, susipratusi, gerbianti privačią nuosavybę ir iniciatyvą, gebanti telktis ir spręsti įvairiausias problemas plati bendruomenė.
2.	Politologinė	Visuomenė - būtina konsoliduotos, perspektyvios demokratijos sąlyga, jos sudedamoji dalis. Nuo valdžios nepriklausomų savanoriškų sambūrių egzistavimu ir nekarinio (civilinio) elemento dominavimu pagrįsta valstybės valdžia. Absoliutus gėris, teigiamybė.
3.	Sociologinė	Sociologinės pilietinės visuomenės interpretacijos nėra tokios vienakryptės ir vienbalsiai remiančios bet kokias pilietinės visuomenės apraiškas ir iniciatyvas. Teigiama, kad pirmenybę reikėtų teikti tokiam dalyvavimui, kuriam asmuo skiria savo laiką, o ne pinigus. Valdžią reikia kuo labiau decentralizuoti, valdžios institucijas daryti lankstesnes ir prieinamesnes piliečiams.
4.	Viešojo administravimo	Pagrindinis viešojo administravimo specialistų keliamas klausimas – kaip ir kodėl tradicinės valdžios institucijos turėtų/galėtų dalytis atsakomybę ir funkcijas su piliečių iniciatyvomis, kad būtų pasiekta visuomenei reikalingo socialinio saugumo ir gerovės bei teikiamų paslaugų geriausios kokybės. Kokia pilietinės visuomenės įtaka sprendimų priėmimo procese, kiek efektyvi pilietinė veikla.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Matonytė, I. (2003). *Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. (5), p. 40.

Pateiktoje lentelėje išskirtos keturios pilietinės visuomenės paradigmos, kuriomis remiantis, galima daryti prielaidą, kad pilietinė visuomenė yra svarbi ne tik mokslinė, bet ir socialinė prasme. Filosofinė paradigma didelį dėmesį skiria asmenybės svarbai, tuo tarpu politologinė paradigma akcentuoja interesų grupių, viešosios nuomonės svarbą. Sociologinė paradigma į pilietinę visuomenę žiūri platesniu rakursu siedama kartu su ekonominiais, politiniais bei socialiniais veiksniais.

Bražiūnaitė (2005, p. 21) teigia, kad pilietinė visuomenė sociologinėje paradigmoje, traktuojama per piliečių ir jų kolektyvų iniciatyvų, nesiejamų su pelno troškimu, prizmę: pilietinės visuomenės raiškos aktyvumą ir pasyvumą, piliečių dalyvavimo formas toje veikloje (pvz. lyderystė, savanoriškumas), organizuotų iniciatyvų bendradarbiavimą ir konkurenciją tarpusavyje ir su valstybe. Viešojo administravimo paradigma tarsi sujungia viską į vieną ir aiškina, kad reikia realių strategijų, kuriomis vadovaujantis pilietinė visuomenė gali puikiai funkcionuoti kartu įtraukiant vadybines bei teisines priemones.

Apibendrinant įvairių autorių nuomonę apie pilietinę visuomenę bei jos svarbą valstybei, galima teigti, kad siekiant demokratinio valdymo, piliečiai turi tapti aktyvesniais ir įsitraukti į dalyvavimą, kurį galima laikyti vienu iš pagrindinių pilietinės visuomenės

elementu. Piliečių bendruomenės ar pavieniai asmenys turi visas galimybes dalyvauti, jie patys gali rinktis kokiomis formomis tai daryti, ar tapti oficialia organizacija, ar veikti tik tada, kai juos paliečia tam tikra problema ir dalyvavimas būtų tik vienkartinis. Tačiau svarbu paminėti ir tai, kad piliečiai ir valdžia yra tarsi bendras junginys, kuris negali funkcionuoti vienas be kito. Piliečiai gali puikiai atskleisti įvairias problemines sritis, kurių valdžia nepastebi ar jas laiko nereikšmingomis, tuomet problemas spręsti tampa kur kas paprasčiau. Labai svarbu, kad valdžia plėtotų visuomenės supratimą bei skatintų dalyvauti bent jau tada, kai konkretūs valdžios veiksmai įtakos bendruomenės gyvenimą.

Sekančiame skyriuje bus aptarta piliečių dalyvavimo svarba ir esminiai dalyvavimo kriterijai.

1.2 Dalyvavimo svarba sprendimų priėmimo procesuose

Dauguma autorių įvardija, kad visuomenės dalyvavimas yra vienas iš pagrindinių demokratinės valstybės rodiklių, todėl šalies/vietos valdžia turi stengtis į valdymo/problemų sprendimo procesus įtraukti gyventojus bei jų bendruomenes, kadangi tai yra viena iš demokratinės valstybės varomųjų jėgų, skatinančių stabilesnę šalies padėtį.

Plačiąja prasme anot Riekašiaus (2011, p. 6) dalyvavimas reiškia visuomenės narių dalyvavimą priimančiam sprendimui, o Ragauskas (2005, p. 55) priduria, kad dalyvavimas valdant valstybę, t.y. viešuoju lygmeniu sprendžiant savo (arba ir savo) reikalus, yra visuotinei pripažinta pilietinė teisė.

Piliečių dalyvavimas anot Mannarini, Fedi, Trippetti (2009, p. 262) vaidina svarbų vaidmenį daugelyje bendruomenės situacijų, nuo darbo vietų kūrimo iki sveikatos programų, nuo miesto planų iki viešosios politikos kūrimo. Dalyvavimas gali padidinti socialinę gerovę, sustiprinant individų ir grupės suvokimą kaip socialiai integruotis, stiprinant jų tikėjimą savo naudingumu dalyvaujant jiems patiems bei visuomenei.

Autorių kolektyvas Gineitienė, Domarkas (2000, p. 6) mano, kad piliečių dalyvavimą galima nusakyti kaip bendravimą tarp piliečių ir valdžios, kai valdžia informuoja piliečius ir juos išklauso, o piliečiai išsako nuomonę ir pageidavimus valdžiai. Tokiu atveju, anot autorių, dalyvavimas padeda valdžiai geriau tenkinti piliečių poreikius, o piliečiams suteikia galimybę juos išsakyti.

Piliečių dalyvavimas, kaip teigia Telešienė, Kriaučiūnaitė (2008, p. 94) suprantamas, kaip piliečių aktyvus įsitraukimas sprendžiant įvairius valstybės ir visuomenės raidos klausimus ir yra itin svarbus naujojo viešojo valdymo aspektas. Autorės pritaria ir

patvirtina daugelio nuomonę, kad dalyvavimas yra vienas iš bruožų, kuris būtinas demokratinėi valstybei.

Tuo tarpu Gražulevičienė (2004, p. 39) visuomenės dalyvavimą įvardija kaip visuomenės politiką ir mano, kad ji yra tikslingas pasirinkimas ir sąmoninga veikla, skirta užsibrėžtiems tikslams pasiekti. Visuomenės politika yra procesas, kuris apima interesų atstovavimą, sprendimų priėmimą ir valdymą, rezultatus. Autorė pateikia keturias prielaidas, kurios reikalingos efektyvesniam visuomenės dalyvavimui sprendimų priėmimo procese:

- Įstatymais numatyta teisė ir galimybė dalyvauti;
- Informacijos prieinamumas;
- Resursai;
- Dalyvių reprezentavimas.

Šios prielaidos plačiau bus aptartos tolimesniuose skyriuose, kuriuose bus pateikiama informacija apie teisinį dalyvavimo reglamentą, informacijos sklaidą bei viešumą.

Siekiant išsiaiškinti dalyvavimo svarbą bei veiksmingumą sprendimų priėmimo procesuose Stračinskienė (2007, p. 1) išskiria devynis punktus, kurie autorės nuomone yra svarbiausi dalyvavimo elementai:

1. Skatina visuomenės ir vietos valdžios dialogą;
2. pagerina vietos valdžios institucijų veiklos skaidrumą bei atsakomybę;
3. padeda nustatyti bendruomenės poreikius ir prioritetus;
4. sudaro galimybę gauti būtinos reikiamos informacijos geriausiam sprendimui priimti;
5. leidžia valstybes tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie žino savo darbą bei ji dirba atsakingai, tarnauja piliečiams;
6. gali paskatinti bendruomenės kūrybingumą ir leidžia panaudoti piliečių išmintį ir gabumus;
7. ugdo abipusį pasitikėjimą;
8. gali padėti koreguoti ir tobulinti programas, norint užtikrinti visuomenės paramą;
9. leidžia įgyti visuomenės paramą, nes žmonėms patinka, kai klausiama jų nuomones svarbiais klausimais.

Lietuvoje labai nedidelė gyventojų dalis įsitraukia į politinį ir socialinį gyvenimą, todėl galima daryti išvadą, kad gyventojams trūksta politinio sąmoningumo. Pasyvus gyventojų dalyvavimas leidžia visą sprendimo priėmimo galią atiduoti valdžios institucijoms.

R. Dahlas rekomenduoja siekti tokios padėties, kuriai esant politinis gyvenimas taptų viena iš svarbiausių visų žmonių gyvenimo dalimi.

Tam, kad piliečiai galėtų įsitraukti į įvairius jiems patiems reikšmingus procesus, anot R. Dahlo, reikia jog visiškai demokratiška sistema atitiktų šiuos kriterijus:

- **veiksmingas dalyvavimas:** piliečiai privalo turėti pakankamas ir lygias galimybes formuoti savo polinkius, įtraukti klausimus į viešąją darbotvarkę ir išdėstyti argumentus už vieną, o ne kitą sprendimą;
- **sąmoningas supratimas:** piliečiai privalo turėti plačias ir lygias galimybes sužinoti ir pareikšti, koks sprendimas svarstomu klausimu geriausiai atitiktų jų interesus;
- **balsavimo lygybė lemiamu tarpsniu:** kiekvienas pilietis privalo būti tikras, kad jo nuomonė bus laikoma lygiaverte kitų piliečių nuomonėmis lemiamuoju kolektyvinio sprendimų priėmimo tarpsniu;
- **darbotvarkės kontrolė:** piliečiai privalo turėti galimybę nutarti, kuriuos klausimus reikia arba kurių nereikia spręsti vykstant pirmuosius tris kriterijus atitinkančiam svarstymo procesui;
- **įtraukimas:** pilietinių galių suteikimas visiems suaugusiems asmenims, turintiems teisėtų interesų valstybėje.

Visi šie kriterijai reikalingi, siekiant aktyvaus piliečių dalyvavimo. Jų persipynimas rodo, kad sistema neveiktų, jei vienas iš kriterijų taip pat būtų neįgyvendinamas.

Kadangi valdžios institucijos neturi prieigos prie absoliučiai visos informacijos ir jos nesugeba kontroliuoti bei reguliuoti, gyventojai turi prisiimti atsakomybę ir įsitraukti į politikos formavimą bei įgyvendinimą, nes piliečio sąvoka reiškia, kad jis turi ne tik imti, bet ir duoti. Šiuo atveju piliečiai privalo prisidėti prie viešosios politikos formavimo, o valdžia siekdama sukurti pilietiškai sąmoningos tautos koncepciją, turi dėti visas pastangas, kad piliečiai pradėtų spręsti jiems svarbius klausimus.

1.3. Dalyvavimo klasifikacija

Visuomenės dalyvavimo vadove (2008) teigiama, kad dalyvavimas – tai viešosios valdžios ir interesų grupių arba suinteresuotų asmenų tarpusavio veikla viešųjų sprendimų priėmimo procese. Taip pat pabrėžiama, kad dalyvavimas yra dvipusė veikla, ir paties dalyvavimo tikslas bus pasiektas tik tuomet, jei abi pusės bus pasirengusios padėti. Tai reiškia, kad valstybės/vietos valdžia turi sudaryti sąlygas visuomenei dalyvauti, o piliečiai, pavieniui arba kartu su suinteresuotomis grupėmis turi norėti dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

Pagal dalyvavimo tikslą dalyvavimas yra skirstomas į tris sritis:

1. *Informavimas* – tai tam tikros informacijos perdavimas piliečiams;
2. *konsultavimas* – tai tik atgalinio ryšio gavimas;
3. *dalyvavimas* – aktyvus bendradarbiavimas su piliečiais.

Renkantis dalyvavimo tikslą, reikia pasirinkti tinkamą formą bei priemones, kuriomis bus siekiama įgyvendinti dalyvavimo procesą.

Politinė, ekonominė, socialinė, pilietinė – tai keturios dimensijos, kuriomis remiantis Abs ir Veldhuis (2006, p. 6) išskiria dalyvavimo koncepcijas, kurios pateikiamos antroje lentelėje.

2 lentelė. Visuomenės dalyvavimo koncepcijos

Dalyvavimo koncepcija	Minimalios formos, kurių tikimasi iš dalyvavimo
Politinis dalyvavimas	Balsavimas vietos, regioniniuose, nacionaliniuose ar Europos rinkimuose ir referendumuose. Įtakos sprendimams priimti darymas, kai siūlomos galimybės tai padaryti neformaliu būdu (lobistinė veikla). Kreipimasis į politikus ir viešuosius tarnautojus dėl piliečių interesų.
Socialinis dalyvavimas	Narystė savanoriškoje asociacijoje. Narystė asociacijos taryboje ar kitose asociatyviose veiklose.
Ekonominis dalyvavimas	Indėlis į gamybos procesą – darbas. Narystė organizacijų darbininkų taryboje.
Kultūrinis dalyvavimas	Kova prieš diskriminaciją ir atskirtį. Socialinės sanglaudos rėmimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Tijūnaitienė, R., Damkuvienė, M. (2010). *Visuomenės dalyvavimo koncepcijos: teorinė prieiga*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Nr. 1 (17).

Politinis dalyvavimas dažnam asocijuojasi tik su dalyvavimu prezidento, seimo, savivaldybių tarybų rinkimuose, atstovavimu partijoms. Tačiau anot Petrauskienės, Žilinsko (2013, p. 52), piliečiai, dalyvaudami politiniame gyvenime, formuoja pilietinę atsakomybę, taip išreiškdami savo interesus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti. Tai rodo visuomenės aktyvumą, jausmą, kad yra svarbūs viešojo valdymo procese, be to, bendradarbiavimas su valdžios institucijomis skatina pasitikėjimą šiomis institucijomis.

Pastebima, kad tarp mokslininkų kyla diskusijos dėl politinio dalyvavimo kaip vieno iš dalyvavimo fenomenų. Tai galima pastebėti iš gausaus „politinio dalyvavimo“ apibrėžimų skaičiaus, kuris pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. Politinio dalyvavimo sąvokos aiškinimas.

POLITINIS DALYVAVIMAS		
Nr.	Autorius	Sąvokos aiškinimas
1.	Verba, S., Nie N.H., Kim, J. (1978, p. 46).	Legali privačių piliečių veikla, kuria daugiau ar mažiau tiesiogiai siekiama įtakoti vyriausybės personalo pasirinkimą ir/arba veiksmus, kurių jie imasi.
2.	Nagel J. N. (1976, p. 1-3).	Veiksmai, kuriais eiliniai bet kurios politinės sistemos nariai įtakoja arba bando įtakoti jos veiklos rezultatus.
3.	Milbrath, L. W., Goel, M. L. (1977, p. 2).	Tie privačių piliečių veiksmai, kuriais siekiama įtakoti ar palaikyti vyriausybę arba politiką.
4.	Kaase, M., Marsh, A. (1979, p. 42).	Visa individualių piliečių savarankiška veikla nukreipta tiesiogiai arba netiesiogiai įtakoti politinius pasirinkimus įvairiuose politinės sistemos lygiuose.
5.	Scholzman, Brady, Verba (1995, p. 37).	Veikla, kuri suteikia piliečiams demokratinėje sistemoje galimybę perduoti vyriausybės pareigūnams informaciją apie jų rūpesčius ir pasirinkimus bei daryti spaudimą į šią informaciją atsižvelgti.
6.	Holmskaja, M. P. (1999, p. 172).	Veikla iš vienos pusės, suvokiama kaip sprendimų priėmimo proceso įtakojimas ir, iš kitos pusės, kaip poveikis valstybės organų priimtų praktinių programų įgyvendinimo būdai ir eigai.
7.	Juozaitis, J. (p. 87)	Specifinės valstybės piliečių veiklos formos (balsavimas rinkimuose ir referendumuose, priklausymas politinėms partijoms, dalyvavimas protestuose), kuriomis siekiama daryti įtaką tos valstybės politiniams procesams.
8.	Žigaras, F. (2001, p. 351-370)	Politinės veiklos rūšis, išreiškiančios individo ar socialinės grupės politinę veiklą, praktinį dalyvavimą visuomenės politiniame gyvenime, siekiant išsakyti savo nuomonę, požiūrį bei įgyvendinti individualius ar bendruomenės interesus.

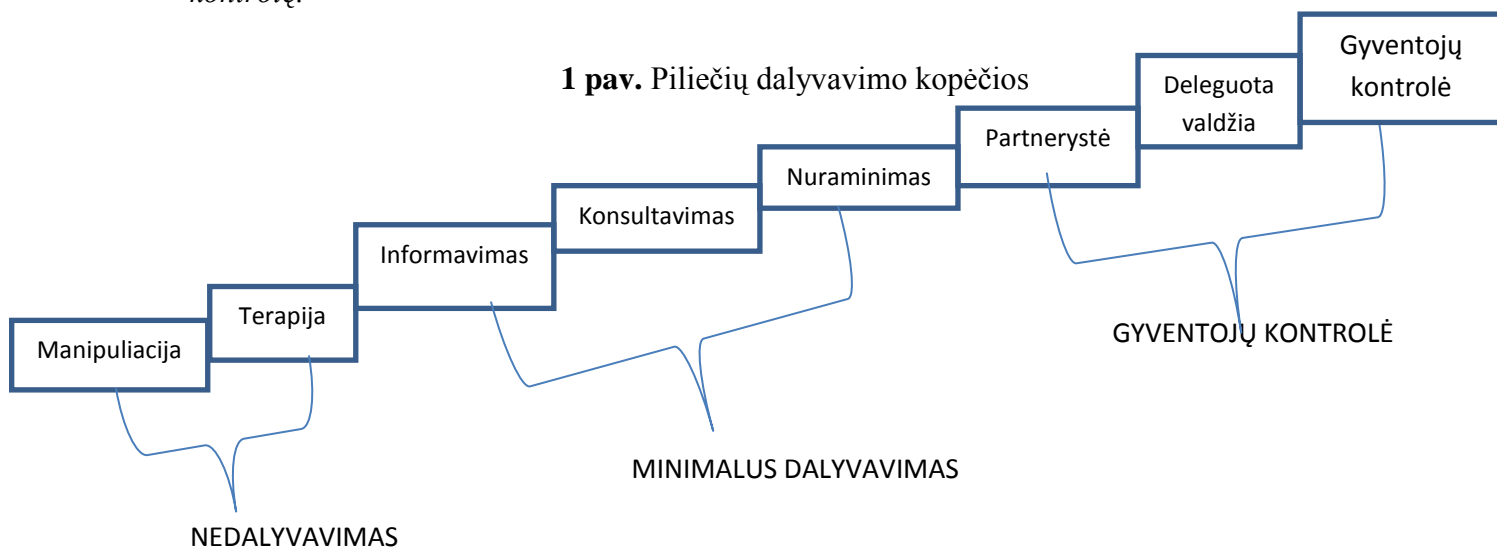
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Riekašius, R. (2011). *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

Apibendrinant įvairius apibrėžimus, galima sakyti, kad politinis dalyvavimas – tai legalūs, savarankiški piliečių veiksmai, kuriais siekiama įgyvendinti bendruomenės interesus. Sherry R. Arnstein (1969) viena pirmųjų autorių pradėjusių kalbėti apie politinį dalyvavimą bei piliečių iniciatyvas. Autorė savo straipsnyje piliečių dalyvavimą prilygina pilietinės galios demonstravimui. Anot autorės, tai galios persikirstymas, kuri leidžia piliečiams dalyvauti politiniuose, ekonominiuose procesuose. Autorė taip pat mano, kad dalyvavimas tai tam tikra strategija, kurios metu iki šiol nedalyvavę piliečiai, gali prisijungti ir susipažinti su tuo kaip:

- Dalijamasi informacija;
- nustatoma politika ir jos tikslai;
- skiriami mokesčių ištekliai;
- valdomos programos.

Taigi, anot Sherry R. Arnstein, dalyvavimas tai yra priemonė, kuri gali sukelti socialinę reformą, leidžiančią dalintis visuomenei kuriama nauda. Pastebima, kad egzistuoja

didelis skirtumas tarp įprasto dalyvavimo ir to dalyvavimo, kuris realiai įtakoja valdžios sprendimus. Sherry R. Arnstein (1996) sukūrė aštuonių pakopų dalyvavimo kopėčias, kurios suskirstytos į tris pagrindinius segmentus: *nedalyvavimą, minimalų dalyvavimą bei gyventojų kontrolę*.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Sherry R. Arnstein (1969).

Autorės sudarytų kopėčių apačioje pirmąją ir antrąją vietas užima *manipuliacija* ir *terapija*, kurios apibūdina gyventojų nedalyvavimą. Anot autorės, pagrindinis manipuliacijos ir terapijos tikslas – neleisti gyventojams dalyvauti politiniame procese bei programų valdyje, tuo tarpu „galios turėtojai“ turi teisę mokyti bei gydyti siekiančius dalyvauti.

Sekanti pakopa – tai minimalus dalyvavimas, kuris susideda iš informavimo, konsultavimo ir nuraminimo. Autorė mano, kad į šiuos veiksmus yra žiūrima paviršutiniškai ir jie naudojami tarsi „dėl akių“. Piliečių *informavimas* apie jų teises, pareigas ir galimybes dalyvauti – būtų tarsi pirmas žingsnis link teisėto dalyvavimo. Tačiau čia iškyla problema – vienpusiškas, be grįžtamojo ryšio valdžios bendravimas, kuris dažniausiai būna pavėluotas vien tam, kad piliečiai negalėtų įtakoti priimamų sprendimų. Anot Sherry R. Arnstein, *konsultavimas* yra tik nežymiai legitimesnis laiptelis. Populiariausiais konsultavimo būdais išlieka valdžios įstaigų atliekami visuomenės požiūrio tyrimai, bendruomenės susirinkimai bei vieši klausimynai. *Nuraminimo* stadijoje gyventojams jau suteikiama daugiau laisvės ir galimybių išreikšti savo patariamąją nuomonę, tačiau realios galimybės panaudoti savo žinias jie negauna.

Paskutiniai trys laipteliai atskleidžia gyventojų ir valdžios pasidalijimą valdžia ir bendradarbiavimą. *Partnerystės* laiptelyje iš tiesų perskirstoma galia tarp piliečių ir valdžios, kuri sutinka dalintis planavimo ir sprendimų priėmimo atsakomybę. *Deleguotos valdžios ir*

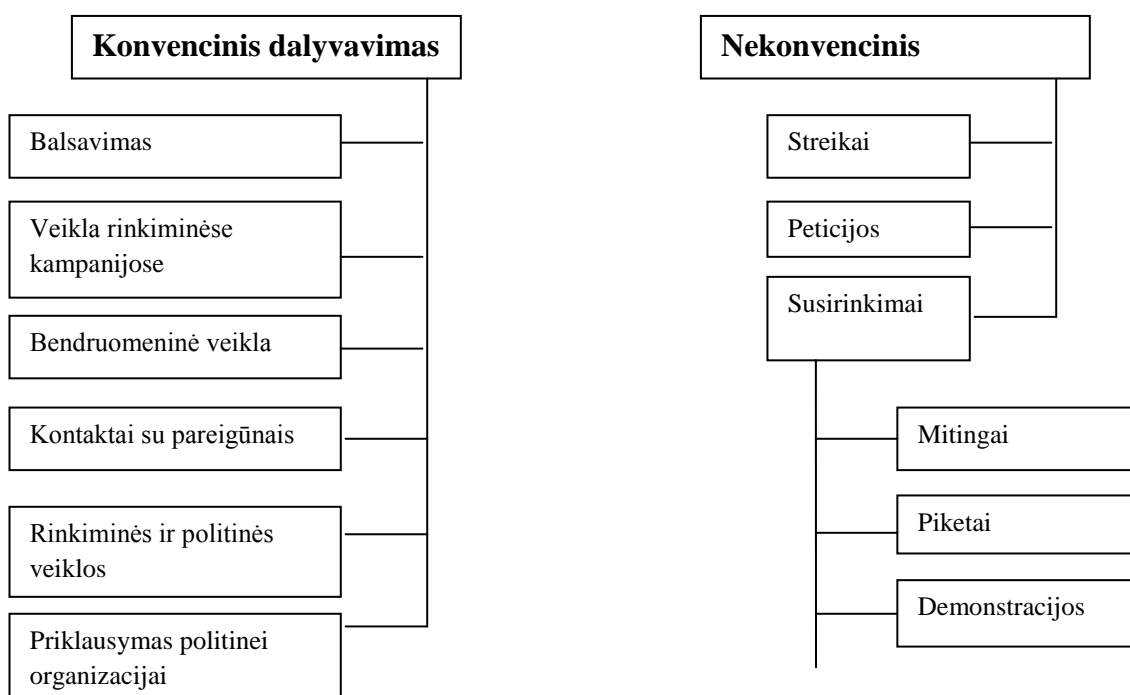
gyventojų kontrolės laipteliuose gyventojai įgauna programų, valdžios struktūrų valdymo galimybę, tačiau valdžia išlieka visiškai atsakinga už politikos ir valdymo aspektus.

Piliečiai, dalyvaudami valstybės valdyme, gali rinktis formas, kuriomis jie siekia įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus. Riekašius (2011, p. 8-9) remdamasis Kaase (1992) išskiria politinio dalyvavimo tipologiją:

1. Legitimios ir nelegitimios formos;
2. konvencinės ir nekonvencinės formos;
3. konstitucinės ir nekonstitucinės formos;
4. Legalios ir nelegalios formos.

Svarbu paminėti, kad kiekvienam iš šių dalyvavimo būdų, galima priskirti dar po keletą formų, kuriomis galima veikti. Tačiau plačiausiai vartojamos konvencinės ir nekonvencinės dalyvavimo formos, kurias Mejerė, Petrylaitė (2012, p. 116) remdamosi Krupavičiumi, Lukošaičiu (2004) suskirsto taip:

2 pav. Dalyvavimo formos

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Kaunas: poligrafija ir informatika.

Konvencinis politinis dalyvavimas apima legitimias, institucionalizuotais politinio proceso elementais besiremiančias, dalyvavimo formas (rinkimai, rinkimų kampanijos ir kt.). tuo tarpu nekonvencinis politinis dalyvavimas apima tuos veiksmus, kurie

nesiremia institucinėmis politinio proceso įtakos formomis ir stokoja legitimumo (demonstracijos, piketai ir kt.) (Riekašius, 2001, p. 9).

Dvejopas konvencinio ir nekonvencinio dalyvavimo vertinimas, verčia išskirti dar vieną sritį – *protesto politiką*, kuri anot Riekašiaus (2003, p. 5), išreiškiama protestais prieš priimtus sprendimus, vykdomus veiksmus arba prieš ketinamus priimti sprendimus ir planuojamus veiksmus. Taip pat prie protesto politikos priskiriami tokie veiksmai kaip pastatų užgrobimas ar net jėgos panaudojimas. Deja, tokie veiksmai, dažnai laikomi viena iš nekonvencinio dalyvavimo formų, todėl labai svarbu išsiaiškinti ir atskirti šių dalyvavimų tipų sampratą bei veiklos sritis.

Mokslininkai dažnai teigia, kad nekonvencinis dalyvavimas, tai protesto veiksmais pagrįsta dalyvavimo forma. Marsh (1977) išvardija bruožus, kurie atskiria konvencinį dalyvavimą nuo nekonvencinio.

- Protestas yra tiesioginio veiksmo technika konfrontuojant su politiniais elitais, priešingai nei dalyvavimas elitų numatytuose rėmuose;
- Protestas gali susitelkti ties specifinėmis problemomis ar politiniais tikslais ir perduoti didelį kiekį politinės informacijos su nemenka politine jėga;
- Nekonvenciniai veiksmai iš kitų dalyvavimo veiksmų išsiskiria tuo, jog yra daugiau situaciniai veiksmai, pasireiškiantys kaip reakcija į specifinį įvykį, į konkrečias aplinkybes;
- Patys dalyviai kontroliuoja protesto vietą ir laiką. Efektyvus protestas reikalauja iniciatyvos ir bendradarbiavimo su kitais. (Mejerė, Petrylaitė, 2012, p. 116).

Išsiaiškinus galimas dalyvavimo klasifikacijas reikia pabrėžti, kad dalyvavimas labiausiai priklauso nuo gyventojų pasirenkamų dalyvavimo formų. Tam tikros gyventojų bendruomenės mano, kad taikiomis formomis atkreipti valdžios dėmesį tapo neįmanoma, todėl jie renkasi dalyvauti nekonvencinėmis formomis (streikais, piketais, demonstracijomis). Tuo tarpu kita visuomenės dalis dalyvauja tik taikiomis, teisėtomis formomis ir dažniausiai jos priklauso įvairioms organizacijoms ar vietos bendruomenėms. Tokių būdu savo veikla jos gali dalyvauti ir įtakoti valdžios sprendimus, iškelti jiems rūpimas problemas į valdžios prioritetų sąrašus.

1.4. NVO kaip dalyvavimo forma

Šiuolaikinėje visuomenėje, įvairiose informacijos šaltiniuose dažnai minimi trys sektoriai: viešasis, privatus (verslo) ir dažnai eskaluojamas trečiasis sektorius. Trečiajam sektoriui priskiriamos labdaros, kultūros, meno, religinės ir kt. organizacijos. Taip pat

trečiajam sektoriui galima priskirti įvairias profsąjungas. Pastaruosius keletą metų, Lietuvoje trečiąjį sektorių vis dažniau imta vadinti nevyriausybinėmis organizacijomis, tačiau literatūroje dažnai aptinkama ir kitų terminų, tokių kaip visuomeninės, pelno nesiekiančios, savanoriškos organizacijos

Savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo metodikoje (2013, p. 9) išskiriami bruožai būdingi nevyriausybiniams organizacijoms:

- Juridinis statusas;
- Nepriklausomybė nuo valdžios ir valdymo institucijų;
- Ne pelno paskirstymo principas (gautas pelnas nėra paskirstomas tarp steigėjų, darbuotojų ar narių, o investuojamas į pagrindinę įstatuose numatytą veiklą);
- Savivalda ir savanoriškumas (laisvas narių įstojimas ir išstojimas);
- Tarnavimas visuomenės labui, viešajam interesui;
- Nesiekiami tiesiogiai dalyvauti rinkimuose ir valdžioje.

Metodikoje (2013, p. 8) teigiama, kad visuotinai pripažįstama, jog vienas iš svarbiausių atviros ir demokratinės visuomenės bruožų – tai nevyriausybinių organizacijų, kurios aktyviai skleidžia savo idėjas, stengiasi gerinti vietos gyvenimo sąlygas ar padeda tiems žmonėms, kuriems labiausiai reikia pagalbos, gausa. Nevyriausybiniams organizacijomis jos vadinamos akcentuojant, kad yra įkurtos ne valdžios iniciatyva. Jas būtų galima vadinti ir savanoriškomis, pabrėžiant, kad jos įsteigtos laisva žmonių valia ir kad žmonės į tokias organizacijas buriasi bei jas remia savanoriškai.

Gineitienė, Domarkas (2000, p. 25) Lietuvoje išskiria dvi NVO prasmes: plačiąją ir siaurąją. Anot Gineitienės, Domarko (2000, p. 25), siaurąją prasme NVO galima priskirti labdaros organizacijas, fondus bei kitas ne pelno organizacijas, o plačiajai NVO prasmei: bažnytines organizacijas, profesines sąjungas, kredito sąjungas, savišalpos kasas, kooperatyvus, nepriklausomą žiniasklaidą, neformalius judėjimus bei nepriklausomas švietimo įstaigas. Baltijos - Amerikos partnerystės programoje (2003) NVO pagal teisinės formas skirstomos į dvi dalis: **asociacijas ir fondus**. Šių dviejų teisinių formų paprastai pakanka norint užtikrinti bet kokios iniciatyvos įteisinimą juridinio asmens pavidalu, t. y. pastarosios dvi teisinės formos gali būti įvairiai klasifikuojamos įstatyme.

Naryste pagrįstos organizacijos (asociacijos), kuriose visuomet yra nariai, kurie gali įstoti į asociaciją ir išstoti iš jos. Asociacijos nariai gali turėti labai plačius įsipareigojimus asociacijai, tačiau dažniausiai jie apsiriboja tik pareiga mokėti nario mokestį ir laikytis įstatų.

Lietuvos Respublikos asociacijų įstatyme (2004 m. vasario 14 d. redakcija) 2 str. asociacija - tai savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus.

Antroji grupė, tai *turtu paremtos organizacijos (labdaros ir paramos fondai, viešosios įstaigos)*, kurioms būdinga tai, kad jie neturi narių, bet turi steigėjus, savininkus, dalininkus, etc., kurie yra kažkuo prisidėję prie organizacijos steigimo ar tolimesnio gyvavimo.

Viešosios įstaigos steigėjais gali būti valstybės ar savivaldybės institucijos ir kiti iš įstaigos veiklos nesiekiantys sau naudos asmenys, sudarę viešosios įstaigos steigimo sutartį. Lietuvos Respublikos Labdaros ir Paramos Fondų įstatymo 2 str., 1 d. fondas – tai savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio pagrindiniai veiklos tikslai – labdaros arba (ir) paramos bei kitokios pagalbos teikimas Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo (toliau – Labdaros ir paramos įstatymas) ir šio įstatymo nustatyta tvarka fiziniams ir juridiniams asmenims mokslo, kultūros, švietimo, meno, religijos, sporto, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškomis pripažįstamose srityse. Fondo steigėjais gali būti fiziniai bei juridiniai asmenys, sudarę fondo steigimo sutartį ir iki fondo įregistravimo juridinių asmenų registre įsipareigoję skirti fondui įnašus pinigais ar turtu, teikti fondui paslaugas.

Vadapalas, Jočienė (2001, p. 14) linkę vartoti nevyriausybinių organizacijų terminą. NVO terminas yra vartojamas ir tarptautinės teisės enciklopedijoje. Joje pabrėžiama, kad šios organizacijos turi tris požymius: jos yra tarptautinės, nuolatinės, nesiekiančios pelno.

LR Seimas 2013 m. gruodžio 19 d. priėmė LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymą Nr. XII-717, kurio tikslas kurti palankią aplinką nevyriausybiniams organizacijoms, užtikrinti tinkamas jų kaip svarbaus pilietinės visuomenės elemento, veiklos ir plėtros sąlygas. Šio įstatymo 2 str. 1 d. reglamentuojama, kad nevyriausybinių organizacijų – tai nuo valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų nepriklausomas savarankiškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikiantis viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra pelno ar politinės valdžios siekimas arba vien tik religijos tikslų įgyvendinimas. Valstybė ar savivaldybė, juridiniai asmenys, kuriuose valstybė ar savivaldybė turi daugiau kaip 1/3 balsų visuotiniame dalyvių susirinkime, negali turėti daugiau kaip 1/3 balsų nevyriausybinių organizacijos visuotiniame dalyvių susirinkime. 2 str. 2 d. aiškiai apibrėžiama kas nepriskiriama prie nevyriausybinių organizacijų:

1. Politinės partijos;

2. profesinės sąjungos bei darbdavių organizacijos ir jų susivienijimai;
3. įstatymų nustatyta tvarka steigiamos organizacijos, kuriose narystė yra privaloma tam tikros profesijos atstovams;
4. susivienijimai, kurių daugiau kaip 1/3 dalyvių yra privatūs juridiniai asmenys;
5. sodininkų bendrijos, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos ir kitokios bendro nekilnojamo turto valdymo tikslu įsteigtos bendrijos;
6. šeimos.

Šis įstatymas aiškiai atskiria, kurios organizacijos laikomos NVO, o kurios ne. Analizuojant nevyriausybinių organizacijų svarbą bei jų galimybes įtakoti valdžios veiksmus, svarbu apžvelgti pagrindinius dalyvavimo bruožus.

Mačiukaitė, Žvinienė, S., Grigaliūnaitė, J. (2006) išskiria pagrindinius nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo procesus:

1. Dalyvavimas konsultacinėje taryboje;
2. susitarimo dėl bendradarbiavimo pasirašymas;
3. dalyvavimas darbo grupėse;
4. dalyvavimas susitikimuose;
5. savo iniciatyvų parengimas;
6. laiškų rašymas ir organizavimas susitikimų su sprendimų priėmėjais;
7. inicijavimas ir dalyvavimas viešose diskusijose.

Pateiktuose bruožuose aiškiai nurodyta kokia forma NVO gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Norėdami aktyviai įsitraukti į valdymo sistemą, NVO gali dalyvauti konsultacinėse tarybose, darbo grupėse. Taip pat gali parengti savo iniciatyvas tam tikrais klausimais, dalyvauti viešose diskusijose. Tačiau ne visada NVO galimybė dalyvauti ir siūlyti sprendimų priėmimus, realiai įgyvendinama, nes juridinės galios NVO ar gyventojų siūlymai neturi, todėl valdžios atstovai išklausę, priėmę siūlymus, juos gali palikti *“nugulti stalčiuje“*.

1.5. Visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus teisinis reguliavimas

Svarbiausias reiškinys, kuris nulemia visuomenės dalyvavimo galimybes – tai įstatymuose apibrėžta teisė dalyvauti.

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948) yra įtvirtintos nuostatos, kad kiekvienas turi teisę tiesiogiai arba per laisvai išrinktus atstovus dalyvauti valdant savo šalį

(1948, 21 str. 1 d.); kiekvienas turi teisę lygiomis sąlygomis stoti į savo šalies valstybės tarnybą (1948, 21 str. 2 d.); kiekvienas turi teisę laisvai burtis į taikius susirinkimus ir asociacijas (1948, 20 str. 1 d.).

Lietuvoje piliečiai turi tiesioginio dalyvavimo teisę valstybės bei vietos valdžios reikalų tvarkyme. Piliečių dalyvavimo galimybės yra aiškiai apibrėžtos LR Konstitucijoje, kurioje teigiama, kad piliečiai gali dalyvauti rinkdami prezidentą, Seimo ir savivaldybių tarybų narius; dalyvaudami referendumuose, naudodamiesi įstatymų leidimo iniciatyvos, reiškiamos pasirašant asmenų, palaikančių tam tikro įstatymo rengimą, sąrašuose, teise. (Gineitienė, Domarkas, 2000, p. 13).

Detaliau piliečių dalyvavimas apibrėžiamas šiuose teisės aktuose:

1. Nevyriausybinių organizacijų įstatymas;
2. Vietos savivaldos įstatymas;
3. Politinių partijų įstatymas;
4. Asociacijų įstatymas;
5. Visuomeninių organizacijų įstatymas;
6. Religinių bendruomenių ir religijų įstatymas;
7. Susirinkimų įstatymas;
8. Peticijų įstatymas;
9. Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas;
10. Viešojo administravimo įstatymas.

Svarbiausias įstatymas reglamentuojantis ir detalizuojantis piliečių dalyvavimo galimybes – tai vietos savivaldos įstatymas. Šio įstatymo 4 str. aprašomi vietos savivaldos principai, kuriuose pabrėžiama atsakingumo, atskaitomybės prieš savivaldybės gyventojus svarba. 4 str. 5 d. teigiama, kad savivaldybės tarybos nariai už savo veiklą yra atsakingi ir atskaitingi rinkėjams ir visai savivaldybės bendruomenei. 4 str. 8 d. reglamentuoja bendruomenės ir atskirų savivaldybės gyventojų interesų derinimą. Sekanti straipsnio dalis aiškiai apibrėžia dalyvavimo galimybes. 4 str. 9 d. teigiama, kad savivaldybės institucijos sudaro sąlygas savivaldybės gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant ir svarstant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietines iniciatyvas. Savivaldybės institucijos diegia savivaldos principus švietimo, kultūros ir kitose įstaigose, remia asociacijų iniciatyvas, susijusias su viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymu.

Nevyriausybinių organizacijų įstatymo (2013) 3 str. išskiriami pagrindiniai nevyriausybinių organizacijų politikos nustatymo, formavimo, įgyvendinimo ir valdžios institucijų bendradarbiavimo su nevyriausybiniomis organizacijomis principai:

1) pariteto – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos yra atstovaujamos po lygiai;

2) subsidiarumo – sprendimai, susiję su nevyriausybinėmis organizacijomis ir jų veikla, turi veikti efektyviai, todėl jie turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriame yra veiksmingiausi;

3) informavimo – valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos informuoja viena kitą ir visuomenę aktualiais klausimais priimtina ir prieinama forma;

4) dalyvavimo – klausimai, susiję su nevyriausybinėmis organizacijomis ar jų veikla, sprendžiami iš anksto derinant ir dalyvaujant nevyriausybinių organizacijų atstovams;

5) lygybės – nevyriausybinės organizacijos pagal savo kompetenciją turi lygias galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo ir valstybės programų ar priemonių įgyvendinimo procesuose;

6) tarpžinybinio koordinavimo – sprendamos su nevyriausybinių organizacijų politika susijusius klausimus valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bendrauja ir bendradarbiauja tarpusavyje;

7) naudos visuomenei ar atskiroms jos grupėms – nevyriausybinių organizacijų politika remiasi išskirtinai ne pelno siekimo principu ir viešosios naudos teikimu visuomenei ar atskiroms jos grupėms.

Šiame įstatyme taip pat reglamentuojamas NVO bei valdžios institucijų bendradarbiavimas, kuris įgyvendinamas vadovaujantis trimis principais: *informavimo, konsultavimo, finansavimo*.

Ankstesniuose skyriuose, buvo įvardinta, kad viena iš priežasčių trukdančių gyventojams aktyviau dalyvauti valdžios sprendimų priėmimo procesas – tai informacijos stoka. Tačiau LR Visuomenės informavimo įstatymo (2006) 6 str. reglamentuoja teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų. Šio straipsnio 1 d. aiškiai aprašoma gyventojų teisė gauti informaciją *iš valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų, kitų biudžetinių įstaigų viešąją informaciją apie jų veiklą, oficialius jų dokumentus (kopijas), taip pat informaciją, kurią minėtos įstaigos turi apie jį patį*. Taip pat svarbu pabrėžti, kad įstaigos yra įsipareigojusios teikti informaciją apie savo veiklą, atliktus darbus, būsimus projektus. Tokiu atveju bendruomenės susipažinusios su joms rūpimų įstaigų veikla gali lengviau įsitraukti į dalyvavimo procesus.

Viešojo administravimo įstatymo (1999) 7 str. įpareigoja valdžios institucijas dėl administracinių sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais konsultuotis su visuomenės interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų,

profesinių sąjungų, kitų nevyriausybinių organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais – ir su gyventojais ar jų grupėmis. Šiame straipsnyje pateikiami konsultavimosi būdai: suinteresuotų asmenų sueigos; apklausos; viešai skelbti susirinkimai; atstovų kvietimai; kiti nuomonių išsiaiškinimo būdai. Jei nėra numatyta kitaip, tai viešojo administravimo subjektas pats turi teisę rinktis konsultavimosi būdą.

Suprantama, kad dalyvavimas labiausiai priklausomas nuo pačių gyventojų. Jei bendruomenės (formalios ar neformalios) yra aktyvios, tai jos anot Gineitienės, Domarko (2000, p. 15) gali dalyvauti kaip neoficialūs valdžios institucijų konsultantai tiek nacionaliniame, tiek savivaldybių lygmenyje. Vienas iš formalaus dalyvavimo būdų – tapti visuomeninės organizacijos nariu, kuri LR Visuomeninių organizacijų įstatyme (1998) įvardijama kaip ne pelno organizacija sudaryta iš LR piliečių ar užsieniečių, nuolat gyvenančių Lietuvoje.

Visuomeninė organizacija – tai savanoriškas susivienijimas, sudarytas bendriems narių poreikiams ir tikslams, kurie nėra priešingi Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams, tenkinti bei įgyvendinti. Įstatyme reglamentuota visuomeninių organizacijų teisė organizuoti susirinkimus: mitingus, piketus, demonstracijas, procesijas, įvairias eitynes, kitokius taikius beginklius susirinkimus ir masinius renginius, nekliudomai raštu, žodžiu ar kitais būdais skleisti informaciją apie savo veiklą, propaguoti organizacijos tikslus ir uždavinius. 11 str. išskiriama, kad valstybės institucijoms ir pareigūnams, politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms, kitoms organizacijoms ir asmenims draudžiama kištis į visuomeninių organizacijų veiklą ir į jų vidaus reikalus, jeigu jos nepažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos ar kitų įstatymų.

Organizacijos ar gyventojų bendruomenės aktyviai bendradarbiaujančios su valdžios institucijomis, renkančios įvairią informaciją apie esamus ir būsimus projektus, turi daugiau galimybių paveikti valdžios sprendimus, nei tos organizacijos, kurios yra pasyvios stebėtojos.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja gyventojų dalyvavimą, bei sudaro realias galimybes jiems įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus. Tačiau patys gyventojai turi rinktis kokiū būdu jie siekia dalyvauti: formaliai ar ne, priklausant organizacijoms, ar atstovaujant tik pačiam ir sprendžiant tik paties problemas. Pastebima, kad ir labai aktyvūs ir entuziastingi piliečiai ar pilietinės grupės, susiduria su dalyvavimo kliūtimis, kurios trukdo efektyviai bendradarbiauti su valdžios institucijomis ir jų atstovais. Sekančiame skyriuje aptariamos sąlygos bei kliūtys, kurios riboja visuomenės dalyvavimą viešajame gyvenime.

1.6. Sąlygos, ribojančios piliečių dalyvavimą

Lietuvoje vyrauja suvokimas, kad valdžia – tai elitas, o pilietinė ir aktyvi visuomenė – nereikalinga. Dvorak (2008, p. 53) teigia, kad piliečių grupių ir interesų grupių dalyvavimas sprendimo priėmimo procese vis dar dažnai laikomas nepageidaujamu reiškiniu, smarkiai kritikuojamas. Kita kliūtys visuomenės dalyvavimui, anot autoriaus, vyriausybės ir parlamento santykio, savivaldybių administracijų ir tarybų tarpusavio pusiausvyra linksma vykdomosios valdžios grandies pusėn. Tai turi įtakos ir visuomenės dalyvavimui, nes administracijos veikla yra ne tokia atvira ir prieinama visuomenei bei suinteresuotoms grupėms, tad jie gali paveikti tik galutinius sprendimų priėmimo proceso žingsnius.

Stračinskienė (2007, p. 15) pateikia penkias priežastis, kurios *trukdo formuotis pilietinei visuomenei*:

1. Informacija apie valdančiųjų institucijų nutarimus ir veiksmus, kai jie neatitinka įstatymų, yra pavojinga valdininkams, todėl ji slepiama;
2. paprastų piliečių neturtas dažnai trukdo jiems kreiptis pagalbos į brangiai atlyginamus piliečius – teisininkus (advokatus);
3. visuomenės nepasitikėjimas teismais paprastam piliečiui atima bet koki norą patikėti jiems savo teisių gynimą;
4. baimė dėl valdininko keršto už kritiką dažnai nugali žmogaus norą priešintis savivalei;
5. nuostata skriaudos atveju kreiptis ne į teismą, o dalyvauti masinėse protesto akcijose.

Nefas, Zachaževska (2010) kalbėdami apie dalyvavimo kliūtys, teigia, kad egzistuoja dvi kliūtys: piliečiai ir valdžia. Lentelėje pateikiama kiekvienos kliūties sudedamosios dalys.

4 lentelė. Piliečių ir valdžios dalyvavimo kliūtys

Piliečiai	Valdžia
Lyderių patirties bei informacijos stoka; Abejingumas; Pilietinės sąmonės stoka; Skirtingi organizacijos narių interesai; Keršto baimė; Neužtikrintumas sėkme; Vertybių perkainojimas vystantis technologijoms; „Veltėdžiavimo“ atvejai.	Valdžios pasyvumas; Politinė korupcija; Vyriausybė monopolizuoja dalyvavimą ir naudoja savo tikslams; Administracijos veikla nėra pakankamai atvira.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Nefas, S. Zachaževska, K. (2010). Piliečių dalyvavimo savivaldybių adminstravime kliūtys.

Lentelėje pateikiamos valdžios ir piliečių pasyvaus dalyvavimo priežastys. Žvelgiant į šias kliūtytis galima teigti, kad jos tarpusavyje susijusios. Administracinių institucijų uždarumas neleidžia piliečiams gauti ir teikti svarbią informaciją. Jei piliečiai gautų pakankamai informacijos, jie aktyviau įsitrauktų į valdymo procesus, tokiu atveju, jie gali pakenkti tam tikriems jau priimtiems sprendimams, kurie galbūt yra korumpuoti ir naudingi tik valdžiai, o ne visuomenei. Taip pat svarbi nedalyvavimo priežastis, tai valdžios pasyvumas. Valdžia nesistengia įtraukti visuomenės sprendžiant įvairias problemas, nekuria projektų, kuriuos vykdant būtų galima bendradarbiauti valdžios ir visuomenės atstovams. Dažnai visuomenės atstovai atsisako ir nesiryžta dalyvauti, dėl neuztikrintumo, kuri įtakoja informacijos stoka. Taip pat nedalyvaujama dėl keršto baimės.

Žiliukaitė (2006, p. 34) neleidžia pamiršti, kad lyginant su kitomis Europos šalimis, Lietuvos gyventojų dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje yra vienas žemiausių Europoje. Dalis gyventojų nedalyvauja visuomeninių organizacijų veikloje, nes šiuo metu dėl skurdo, didelio užimtumo darbe, šeimyninių pareigų neturi galimybių joje dalyvauti. Tačiau galimybių įtraukti tokius gyventojus į visuomeninę veiklą nereikia sieti vien tik su šalies ekonomine pažanga: nevykstant gyventojų vertybinių orientacijų pokyčiams, mažai tikėtina, kad gyventojai ekonominės gerovės jiems suteikiamus laiko ir lėšų išteklius skirs būtent savanoriškai veiklai.

Lietuvoje dėl įvairių priežasčių stebime piliečių pasyvumą, nedalyvavimą priimant sprendimus. Gyventojų pasyvumą ir nenorą dalyvauti visuomeniniame gyvenime kartu su įvairiomis organizacijomis, galima sieti su teigiamos patirties, „gerosios praktikos“ stoka. Kita gyventojų nedalyvauja, nes nemato šiame procese prasmės arba nepasitiki savo asmeninėmis savybėmis, gebėjimais įsitraukti į visuomeninių organizacijų veiklą. Visais atvejais Lietuvos viešojo administravimo sistemoje pareikšta gyventojų nuomonė, siūlymai yra tik patariamojo pobūdžio, o dalis gyventojų nematydami prasmės dalyvauti ir netikėdami savo nuomonės reikšmingu – atsisako dalyvauti.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad nedalyvavimas siejamas ne tik su valdžios pastangomis, bet ir su piliečių asmeninėmis savybėmis, psichologiniais barjeriais.

1.7. Visuomenės dalyvavimas Lietuvos nacionalinės pažangos 2014-2020 m. strategijos kontekste

Vis dažniau mokslinėje literatūroje sutinkama „sumanus viešojo valdymo“ sąvoka, kuri yra gan nauja, todėl neturi vieno ir tikslaus sąvokos aiškinimo. Keičiantis visuomenės požiūriui į valdžią bei viešąjį valdymą – keičiasi reikalavimai viešojo valdymo

sistamai. Senieji valdymo modeliai tampa neveiksmingi, todėl viešojo valdymo sektorius ir sistema turi keistis bei tapti sumania. Gaulė (2014, p. 374) teigia, kad valstybę galima suvokti kaip sudėtingų sąveikų ir procesų bei valdymo tinklų visumą, o viešąjį valdymą – kaip struktūras ir procesus, kuriuos naudodama valdžia priima sprendimus ir naudoja išteklius siekdama valdyti visuomenę ir ekonomiką. Esant sudėtingoms valdžios sprendžiamoms problemoms ir besikeičiant ryšiams tarp visuomenės ir valdžios, keičiasi viešasis valdymas. Čia atsiranda sumanus viešasis valdymas, kuris suprantamas kaip sistema, kuri įgalina valdžią efektyviai veikti sudėtingomis ir greitai kintančiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis, tam panaudojant viešojo valdymo sistemoje ir jos aplinkoje esantį intelektualinį kapitalą siekiant visuomenės gerovės.

Viena iš sumanaus viešojo valdymo sudedamųjų dalių – įgalintas pilietiškumas, kuris anot Gaulės (2014, p. 381) skatina bendradarbiavimu grįstą pilietiškumą, kai piliečiams numatomi nauji būdai išreikšti savo poreikius ir sudaromos sąlygos dalyvauti priimant valdymo sprendimus, valdant viešuosius finansus ir teikiant viešąsias paslaugas. 2012 m. buvo parengta Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, kurioje išskiriama sumanios visuomenės svarba. Lietuva 2030 strategijoje, sumani visuomenė – tai laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms (kūrybingumas), naujovėms ir iššūkiams atvira (atvirumas), solidari, savivaldi ir politiškai brandi (atsakomybė). Viena iš sumanios visuomenės kryptių – *veikli visuomenė*, kurios tikslas:

- Plėsti bendruomenių savivaldą (suteikiant daugiau teisių mokyklų ir seniūnijų savivaldai), stiprinančią bendruomenių ir nevyriausybinų organizacijų dalyvavimą viešajame gyvenime. Valstybės ir vietos valdžios institucijos turi sąmoningai siekti perduoti visuomenei vis daugiau galių ir atsakomybės savarankiškai veikti įgyvendinant subsidiarumo principą.

- Stiprinti bendruomenes ir nevyriausybines organizacijas, ugdyti bendruomenių lyderius ir remti pilietines iniciatyvas.

Taip pat strategijoje svarbią vietą užima sumanus valdymas - atviras ir skatinantis dalyvauti (atvirumas), rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas (atsakomybė), kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia (kūrybingumas). Pagrindinės *sumanaus valdymo kryptys*:

- Plačiai įtraukti piliečius į paslaugų teikimo būdo nustatymą ir tobulinimo procesus, nuolat atlikti piliečių pasitenkinimo teikiamomis paslaugomis vertinimus, pasiekti abipusį susitarimą dėl paslaugų teikimo standartų ir masto.

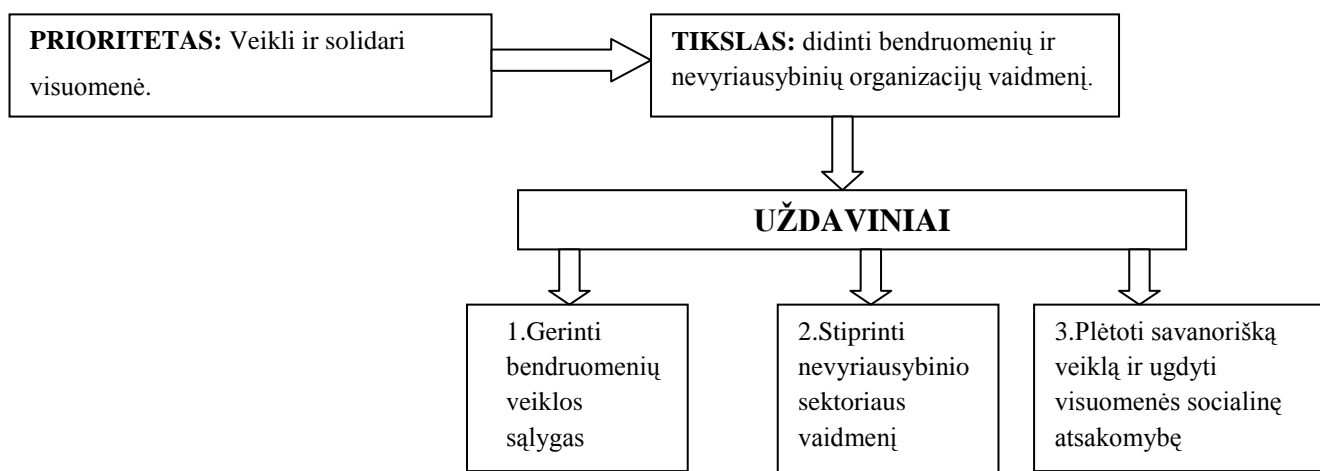
- Skatinti susitarimus su vietos bendruomene dėl paslaugų teikimo masto ir kokybės standartų.

- Sudaryti realias galimybes viešąsias paslaugas teikti ne tik valdžios institucijoms, bet ir bendruomenėms, nevyriausybinėms organizacijoms ir privačiam sektoriui.

- Sukurti mechanizmus, padėsiančius piliečius ir kitas suinteresuotas grupes įtraukti į visuomenės poreikių nustatymą ir užtikrinti jų dalyvavimą konstruktyvaus dialogo forma visais sprendimų priėmimo lygmenimis.

Tam, kad „Lietuva 2030“ strategija būtų įgyvendinta, Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu LR Vyriausybė patvirtino 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programą. Antrame programos prioritete dėmesys skiriamas veikliai ir solidariai visuomenei.

3 pav. Antrasis prioritetas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programa.

Įgyvendinant šiuos tris uždavinius siekiama:

1. skatinti bendruomenės dalyvauti sprendžiant vietos reikalus ir teikti veiksmingą pagalbą pažeidžiamoms visuomenės grupėms, aktyvinti gyventojus, organizuoti visuomeninį gyvenimą, spręsti socialines ir aplinkos problemas, integruoti socialinėje atskirtyje esančius gyventojus. Tam būtina plėtoti pagalbos bendruomenių veiklai, vietos plėtros strategijų kūrimui ir įgyvendinimui priemones, sudarančias sąlygas spręsti lėšų naudojimo viešiesiems poreikiams tenkinti klausimus.

2. skatinti pilietinės visuomenės plėtrą, aktyvų gyventojų dalyvavimą organizuotoje veikloje. Tam būtina stiprinti NVO vaidmenį efektyviai sprendžiant visuomenės problemas, teikiant daugiau kokybiškesnių viešųjų paslaugų, profesionaliai

atstovaujant piliečių ir nevyriausybinių sektoriaus interesams šalies ir tarptautiniu lygmenimis.

3. siekiama, kad gyventojai būtų veiklesni, aktyviau dalyvautų savanoriškoje veikloje, būtų išplėtos savanoriškos veiklos viešajame ir nevyriausybiniame sektoriuose galimybės, sustiprinti organizacijų gebėjimai pasitelkti savanorius (2014-2020 m. nacionalinės pažangos programa).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2014 m. patvirtino Nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių plėtros 2014-2016 m. veiksmų planą, kuris parengtas vadovaujantis 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programos antrojo prioriteto 2.2. tikslu *didinti bendruomenių ir nevyriausybinių organizacijų vaidmenį*. Ministerija siūlo savivaldybėms bei pačioms nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti įgyvendinant šį planą.

Pagrindinis šio veiksmų plano tikslas – sudaryti sąlygas ilgalaikiai NVO, įskaitant ir bendruomenių organizacijas, plėtrai stiprinant jų institucinius gebėjimus bei plėtojant inovatyvias, visuomenės poreikius geriausiai tenkinančias priemones ir paslaugas. Pagrindinis uždavinys taip pat išlieka viešojo ir nevyriausybinių organizacijų sektorių bendradarbiavimas, keitimasis informacija, didinant visuomenės informatyvumą apie viešojo sektoriaus veiksmus.

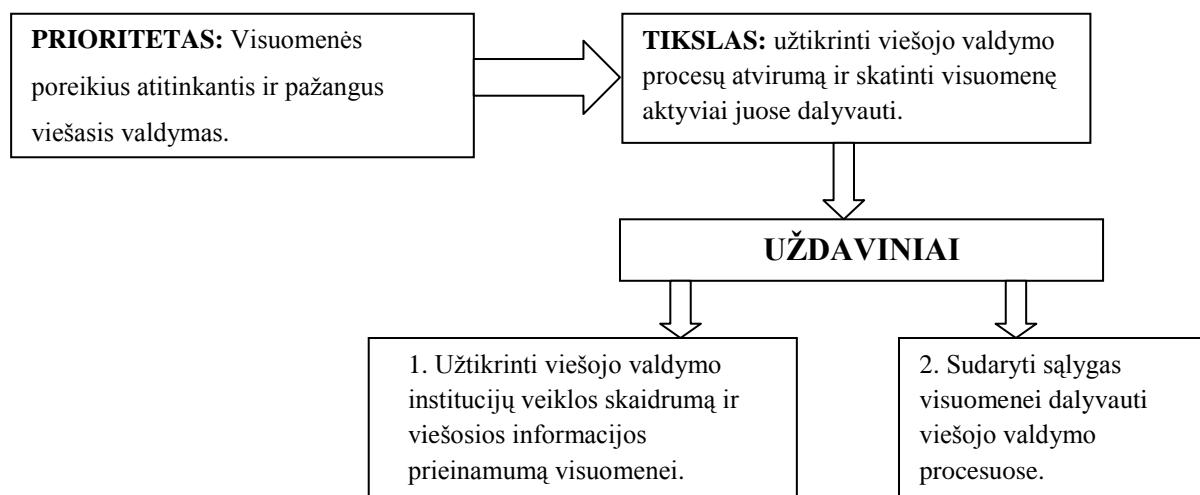
Apibendrinant šį pažangos strategijos prioritetą, galima teigti, kad valdžia, kurdama įvairias pažangos programas, ateities strategijas, didelį dėmesį skiria pilietinei visuomenei, kuri yra tarsi demokratijos pamatas. Pradedama suvokti, kad siekiant išspręsti įvairias socialines, ekonomines problemas, reikia konsultuotis su įvairiomis organizacijomis, bendruomenėmis, kurios gyvena tomis problemomis ir jas mato iš arti. Ypač svarbus yra vietinio lygmens dalyvavimas, gyvenamųjų bendrijų problemų numatymas ir jų sprendimas.

Pastebima, kad Lietuvoje egzistuoja nemažas skaičius įvairių organizacijų, tačiau problema, kad jų susitelkimas yra tankiausias didžiuosiuose miestuose dar neišspręsta.

Sparčiai keičiantis aplinkai ir augant visuomenės savivaldai, privalo keistis ir valdymo modelis – valdžia turi tapti atvira ir bendradarbiauti su piliečiais. Šiandien valdžia reguliuoja labai daug visuomeninio gyvenimo sričių, todėl dauguma piliečių yra pripratę tikėtis, kad valdžia už juos išspręs visas problemas ir atsakys į visus klausimus (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“).

2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje penktuoju prioritetu išskirtas visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas. Schemoje galima pamatyti pagrindinį šio prioriteto tikslą bei išskirtus uždavinius.

4 pav. Penktasis prioritetas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programa.

Gražulevičienė (2004, p. 39) informacijos viešumą ir prieinamumą išskiria kaip vieną iš komponentų, reikalingų efektyvesniam dalyvavimui. Svarbu, kad visuomenei skirta informacija būtų lengvai suprantama, išsami ir aiškiai prieinama, taip pat svarbu, kad visuomenė tą informaciją sugebėtų panaudoti.

Siekiant, kad gyventojai dalyvautų viešojo valdymo procesuose, reikia sudaryti palankias valdžios ir visuomenės bendradarbiavimo sąlygas. Abu prioriteto uždaviniai yra tarpusavyje susiję, kadangi informuojant visuomenę ji gali sužinoti būdus/formas, kuriomis gali dalyvauti viešojo valdymo procesuose. Norint, kad tikslas būtų pasiektas, būtina stebėti ir vertinti gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme veiksmingumą, skleisti gerąją viešojo valdymo institucijų ir gyventojų bei vietos bendruomenių bendradarbiavimo patirtį (2014-2020 m. nacionalinės pažangos programa).

2. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS FORMAVIMAS

Telešienė, Kriauciūnaitė (2008, p. 94) teigia, kad viena iš sričių, kuriose aktyviai veikia įvairios nevyriausybinės organizacijos, interesų grupės – tai aplinkos apsauga. Autorių nuomone aplinkosauginė veikla suprantama kaip aktyvi piliečių, nevyriausybinių organizacijų veikla, kuria siekiama socialinio, politinio ar fizinio aplinkos pokyčio taip, kad būtų išspręstos aplinkosauginės problemos.

Anot Tumulytės (2012, p. 7), visuomenei vis aktualesnis tampa požiūris į aplinkosaugą, kurią autorė apibūdina kaip pamatinę pasaulio vertybę. Autorė mano, kad vykstant gamtinės aplinkos pokyčiams labai svarbus faktorius yra visuomenės įtraukimas į

aplinkos apsaugą, siekiant užtikrinti efektyvių aplinkos apsaugos sprendimų priėmimą demokratinėje valstybėje. Pagrindinis tikslas yra nustatyti, kiek svarbus ir svarus pilietinės visuomenės indėlis siekiant tobulinti aplinkos apsaugą.

2.1 Aplinkos apsaugos ir politikos samprata bei principai

Viena iš viešosios politikos sričių yra aplinkos apsauga. Tai sritis, kuri neatskiriama nuo mūsų kasdienio gyvenimo. Europos Sąjungos politikoje ši sritis laikoma viena iš dinamiškiausių politikos sričių, nes kaip teigia Gražulevičienė (2004, p. 9) aplinkos politikai turi įtakos suderinta įvairių sektorių veikla, nes ekonomika, aplinkos kokybė ir žmonių sveikata sudaro vieningą socialinę-ekonominę sistemą, kuri turi įtakos formuojant nacionalinę, regioninę ir globalinę politiką.

Parsons (2001, p. 18-19) teigia, kad viešosios politikos idėja suponuoja, jog egzistuoja tam tikra gyvenimo sritis, kuri nėra privati ir vien tik individuali, o veikiau yra tam tikrų bendrų interesų valda. Autorius pažymi, kad viešumas aprėpia tą žmogiškosios veiklos aspektą, kuriam, manoma, reikia valdžios arba visuomenės reguliavimo, įsikišimo ar bent jau tam tikrų jungtinių pastangų. Venckus (2012, p. 72), viešąją politiką laiko tam tikrą valstybės veiklos sritį, jos iškelta priežastis, sprendimų priėmimus ir jų įgyvendinimo motyvacijas.

Remiantis LR Aplinkos apsaugos įstatymu (1992), aplinka laikoma gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos.

Tuo tarpu aplinkos apsauga įvardijama kaip aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdamas ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius.

Venckus (2008, p. 26) kalbėdamas apie aplinkos apsaugos politiką ją regi kaip vietinio lygmens politiką ir teigia, kad aplinkos apsaugos politika yra suprantama kaip svarbių aplinkos problemų įvardijimas, aktualizavimas, sprendimo būdų numatymas, jų teisinis patvirtinimas ir pagaliau – teisės aktų priėmimas ir teisinių struktūrų sukūrimas jiems įgyvendinti. Tačiau Aleknavičius (2008, p. 325) aplinkos apsaugos politiką apibūdina kaip Europos Bendrijos politiką, kuri ne tik apima konkrečias Bendrijos lygmeniu nustatomas aplinkos apsaugos normas ir standartus, bet ir yra integrali daugelio kitų Bendrijos politikos sričių plėtotės dalis.

Galima pastebėti, kad paskutiniu metu taip pat plačiai naudojama sąvoka *aplinkos politika*. Manoma, kad ji yra kur kas platesnė, nei prieš tai apibrėžta sąvoka *aplinkos*

apsaugos politika. Venckus (2012, p. 68) mano, kad aplinkos politika – tai pozicija ir viešas deklaravimas apie aplinkosaugos tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, t.y. žemės ir jos gelmių, oro, vandens, biologinės įvairovės apsaugos, gamtos išteklių subalansuoto naudojimo, pramonės bei kitos taršos prevencijos mažinimo, atliekų tvarkymo ir kitose srityse. Pats autorius teigia, kad trumpiausias ir labiausiai suprantamas aplinkos politikos apibrėžimas – tai bet kokie vyriausybės prevenciniai veiksmai dėl žmonių neigiamos aplinkai veiklos mažinimo.

Venckus (2008, p. 27) taip pat pabrėžia, kad valstybių įvairiapusis bendradarbiavimas bei derybos, bendri veiklos principai ir tikslai sprendžiant aplinkosaugines problemas, aplinkosaugos reikalavimų ir įsipareigojimų vykdymas – tai svarbiausios aplinkos apsaugos politikos funkcijos.

Siekiant įgyvendinti politiką ir tikintis jos sėkmės yra būtina apibrėžti politikos veiklos principus, kuriais remiantis sudaromos veiklos programos, strategijos ir kiti veiklos planai. Lietuvos aplinkos apsaugos strategijoje 1996 m. buvo išskirta 11 principų, kuriais remiantis vykdoma aplinkos politika. Iki šių dienų išliko beveik visi apibrėžti principai, įtrauktas ir naujas – darnaus vystymosi principas, kuriam pastaruoju metu mokslininkai skiria ypatingai didelį dėmesį. Lietuvos aplinkos apsaugos strategija (1996) pažymi, kad LR aplinkos politikos principai remiasi pagrindiniais tarptautinės aplinkos politikos principais ir ES aplinkos politikos principais. Aplinkos apsaugos politikos principai buvo suformuluoti 1996 m. parengtoje Lietuvos aplinkos apsaugos strategijoje ir praėjus 15 metų nuo jų paskelbimo, išliko beveik nepakitę.

Venckus (2008, p. 53-54) naudodamasis Lietuvos aplinkos apsaugos strategija išskyrė pagrindinius 9 aplinkos politikos principus:

Darnaus vystymosi principas anot Venckaus (2008, p. 53) teigia, kad pasiekti tikslą galima tik nuosekliai plėtojant ekonomiką ir pagal esamas galimybes tenkinant visuomenės socialinius ir ūkinius poreikius. Darnaus vystymosi principas reikalauja taip orientuoti šalies ekonominę ir socialinę plėtrą, kad šios dienos poreikių tenkinimas nesumažintų būsimų kartų poreikių tenkinimo galimybių. Trys pagrindiniai darnaus vystymosi komponentai, kurių esmė yra užtikrinti gerą gyvenimo kokybę – tai socialinė ir ekonominė raida bei aplinkos apsauga. Markovienė-Ragulskytė (2011, p. 99) papildoma Venckų ir teigia, kad šis principas neapsiriboja vien aplinkos politika – jis veikia ir kitose politikos srityse (ekonomikos, žemės ūkio, turizmo, susisiekimo, regioninės politikos ir kt.). Pažymėtina, kad darnaus vystymosi principas daro įtaką aplinkos teisės raidai tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu.

Aplinkos apsaugos politikos integravimas. Norint, kad Lietuvos vystymasis būtų darnus, aplinkosaugos priemonės turi tapti visų šalies ūkio sektorių, teritorijų vystymo proceso dalimi ir negali būti nuo jo atsietos. Tam būtinas integruotas požiūris - šalies ūkio sektoriai turi būti vystomi taip, kad darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai, didinant šių sektorių ekologinį efektyvumą, įtraukiant aplinkosaugos priemones į šių sektorių vystymosi strateginius dokumentus (Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos projektas, 2014, p. 5).

Atsargumo principas pabrėžia, kad šalys turėtų imtis išankstinių priemonių, siekdamas numatyti, užkirsti kelią ar sumažinti iki minimumo klimato pasikeitimo priežastis ir sušvelninti jo neigiamas pasekmes. Esant rimtos ir neišvengiamos žalos pavojui, neginčijamų mokslinių įrodymų trūkumas neturi būti priežastimi nesiimti tokių priemonių, nepamirštant, kad strategija ir priemonės, nukreiptos prieš klimato pasikeitimą, turėtų būti taupios ir užtikrinti naudą pasauliui kuo mažesnėmis sąnaudomis (JT Klimato kaitos konvencija, 1995, 3 str. 3 d.)

Teršėjas moka. Šis principas reiškia, kad visa atsakomybė, taip pat ir materialinė, už taršą ar naudojant gamtos išteklius padarytą žalą aplinkai tenka teršėjams arba vartotojams, t. y. visus socialinius ir ekonominius nuostolius dėl teršimo bei išteklių naudojimo privalo padengti patys teršėjai (vartotojai) (Meškys, 2006, p. 58).

Prevencija. Tai principas, kur anot Venckaus (2008, p. 54) žalos aplinkai atlyginimo išlaidos beveik visais atvejais didesnės nei išlaidos žalai išvengti. Kartais žalos atlyginti apskritai neįmanoma. Todėl prevencija yra racialesnis veikimo būdas nei bandymas spręsti problemą, kai ji jau iškilo.

Geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo principas. Visur, kur tik įmanoma, net ir tada, kai nustatyti limitai neviršijami, turi būti siekiama naudoti aplinkosaugos požiūriu pažangiausią, efektyviausią ir kartu praktiškai įgyvendinamą technologiją. Siekiant sumažinti riziką žmonėms ir aplinkai, o tuo pačiu padidinti gamybos efektyvumą, bus skatinama švaresnė mažaatliekė gamyba, ypač gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse, dirvožemio valymo nuo užterštų medžiagų tvarkymo procese (Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos projektas, 2014, p.5).

Venckus (2008, p. 54) *subsidiarumo* principą aiškina kad tik tos problemos, kurių negalima išspręsti vietoje, turi būti sprendžiamos aukštesniu lygiu. Pagal subsidiarumo principą pripažįstama, kad aplinkos apsaugos problemos ir galimybės kiekviename regione labai skiriasi, ir formuojant aplinkos apsaugos politiką būtina į tai atsižvelgti.

Europos parlamento internetiniame puslapyje aiškinama, kad subsidiarumo principu, kaip ir proporcingumo principu, vadovaujamosi įgyvendinant Europos Sąjungos

įgaliojimus. Įvairiose srityse, išskyrus tas, kurios priklauso Europos Sąjungos išimtinai kompetencijai, taikant subsidiarumo principą siekiama ne tik išsaugoti valstybių narių teisę priimti sprendimus ir imtis veiksmų, bet ir įteisinti Sąjungos veiksmus, jei „dėl numatomų veiksmų masto arba poveikio“ valstybės narės negali tinkamai įgyvendinti užsibrėžtų tikslų. Taigi šis principas į Europos sutartis buvo įtrauktas siekiant užtikrinti, kad įgaliojimai būtų vykdomi kuo labiau atsižvelgiant į piliečių interesus.

Partnerystė ir atsakomybės dalijimasis. Darnaus vystymosi tikslas gali būti pasiektas tik tada, kai visi suinteresuoti asmenys imsis vieningai veikti ir bendradarbiauti (vyriausybinių, tarptautinės organizacijos, vietos valdžia, nevyriausybinių organizacijos, šalies ūkio sektoriai per savo asociacijas, įmonės, vartotojai, visuomenės nariai ir t.t.). Kiekvienas iš partnerių pripažįsta savo atsakomybę už aplinkos apsaugos tikslų įgyvendinimą ir veikia jiems prieinamomis priemonėmis. Kurti partnerystę numatant atsakomybės pasidalijimą yra svarbiausias uždavinys, kurio negalima išspręsti nepripažįstant nuomonių įvairovės ir negerbiant skirtingų interesų bei grupių pagrįstų nuomonių (Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos projektas, 2014, p. 6).

Informacijos viešumo principo tikslas – padėti sukurti dalyvavimo priimant sprendimus sistemą, įtraukti piliečius į aplinkos apsaugos politikos kūrimą. Informacija apie aplinką leidžia suaktyvinti visuomenės veiklą, įgyvendinant aplinkos apsaugos tikslus Venckus (2008, p. 54). Lietuvos aplinkos apsaugos strategijos projekte (2014, p. 6) šis principas vadinamas „piliečių dalyvavimo ir formavimo“ ir jame taip pat akcentuojama, kad šiuo principu siekiama skatinti švietimą ir ugdyti visuomenės sąmoningumą ir kompetenciją aplinkos apsaugos klausimais, informuoti piliečius apie jų daromą poveikį aplinkai ir galimybes pasirinkti darnesnius veiklos būdus.

Gražulevičienė (2004, p. 18) teigia, kad Europos Sąjunga yra numačiusi 14 principų sąrašą, kurių mažoji dalis jų pagrįsti reikalavimais, o dauguma – apibūdinti kaip siekiai ir tikslai. Dalis principų sutampa su Lietuvos nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje apibrėžtais principais, tačiau yra ir naujų principų, tokių kaip: didelio saugumo, profilaktikos, artumo, integracijos, lankstumo, mokslo ir techninių duomenų naudojimo, atsipirkimo, tarptautinio bendradarbiavimo, proporcingumo principai.

Svarbu pažymėti tai, kad nors ir ES teisės aktai nustato tam tikrus reikalavimus šalims narėms, tačiau ES priklausančios valstybės pačios pasirenka teisės aktų priemones bei jų įgyvendinimą. Todėl, Lietuvoje plačiau naudojami ne 14 aplinkos apsaugos principų, kuriuos nustatė ES, o 9, kurie reglamentuoti 1996 m. Lietuvos respublikos aplinkos apsaugos strategijoje.

Ragulskytė-Markovienė (2005, p. 41) teigia, kad aplinkos politikos principai, tai ir priemonės, kurių reikia imtis įgyvendinant aplinkos politikos tikslus. Autorė taip pat pastebi, kad tik išsamiai analizuojant principus, kurie priskiriami prie bendrųjų Bendrijos teisės principų, galima suvokti, kas yra pati aplinkos politika. Autorė mano, kad aplinkosaugos principai suformuluoti gana abstrakčiai, todėl jų svarba ir reikšmė priklauso nuo to, kaip jie atsispindi atskirose priemonėse.

Apibendrinant galima teigti, kad visi aplinkos apsaugos politikos principai sudaro visumą ir pažeidus vieną iš principų – pažeidžiami ir kiti principai. Vadovaujantis šiais principais, būtų galima išspręsti visas aplinkosaugines problemas. Valstybė turi stengtis užtikrinti, kad šie principai veiktų ir jų būtų laikomasi, kad būtų nustatyta atsakomybė už principų pažeidimą. Vienas svarbiausių faktorių – visuomenės dalyvavimas, kuris padėtų efektyviau įgyvendinti aplinkos politiką. Visuomenės informavimas ir įtraukimas į projektus susijusius su aplinkos tvarkymu, puoselėjimu, švietimu aplinkos klausimais padėtų įgyvendinti valdžios iškeltus aplinkosauginius tikslus.

2.2 Aplinkos apsaugos politikos raida Lietuvoje

Aplinkos apsauga anot Venckaus (2008, p. 50), tai visuomenės ir valstybės priemonių, užtikrinančių harmoningą visuomenės ir aplinkos sąveikos raidą, sistema. Aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimas, kaip teigia autorius, apima įvairias valstybės veiklos sritis. Šios politikos vystymąsi lemia įvairiausi politiniai, socialiniai bei ekonominiai veiksniai.

Autorius išskiria du galimus apsaugos politikos raidos būdus, vienas iš jų vadinamas iš „*apačios į viršų*“. Šis formavimo būdas, anot Venckaus (2012, p. 76) pasižymi tuo, kad aplinkos problema turi būti svarbi nacionaliniu mastu. Autorius pažymi, kad jei problema tampa svarbi daugiau nei vienai valstybei ar regionui, ją reikia paviešinti, išanalizuoti, svarstyti įvairiuose konferencijose ar aukščiausio lygio susitikimuose, kol visa tai tampa dvišaliu, regioniniu ar daugiašaliu susitarimu bei virsta tarptautinio lygio sutartimis (konvencija).

Antras aplinkos politikos raidos būdas yra atvirkščias pirmajam bei vadinasi iš „*viršaus į apačią*“. Šis būdas nuo pirmojo skiriasi tuo, kad valstybės neturėdamos konkrečios aplinkos problemos ar ji yra tik numatoma (galima), tačiau konvencijos jau yra ratifikuotos regioniniu ar net tarptautiniu mastu.

Apibendrinant galima teigti, kad šis raidos modelis yra taikytinas daugumoje valstybinių institucijų, tačiau traktuojamas šiek tiek kitaip. Įstaigose problemos gali būti

“nuleidžiamos“ iš vadovų, arba jos gali kilti žemesnėje darbuotojų grandyje, tuomet jos perduodamos iš apačios į viršų įstaigos vadovui.

Šaliai atgavus savo nepriklausomybę atsirado visos galimybės kurti gamtos apsaugą bei plėtoti nacionalines ūkio šakas. Venckus (2012, p. 11) išskiria pagrindines to laikmečio problemas susijusias su aplinkos apsauga:

1. Aplinkos apsaugos teisės reorganizavimas;
2. Aplinkos apsaugos teisės formulavimas, kūrimas;
3. Efektyvios poveikio aplinkai vertinimo sistemos kūrimas;
4. Ekonominio poveikio priemonių įgyvendinimas;
5. Monitoringo sistemos tobulinimas;
6. Bendradarbiavimas su tarptautinėmis ir regioninėmis organizacijomis.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1992 m. buvo parengta Lietuvos aplinkos apsaugos programa, kuri apėmė svarbiausias to meto aplinkos problemas, numatė jų sprendimo būdus ir grafiką (Aplinkos politika ir valdymas, 2008, p. 35). Dauguma programoje numatytų priemonių buvo kryptingai realizuojamos. Tačiau valstybės ekonominė politika, ūkio restruktūrizavimas bei būtinumas neatidėliotinai spręsti kai kurias aplinkos apsaugos problemas reikalavo apibrėžti aplinkos apsaugos tikslus, nustatyti prioritetus, parinkti efektyviausias priemones aplinkos apsaugos tikslams pasiekti, tam 1995 m. buvo parengta, o 1996 m. patvirtinta Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, kurios tikslas – sudaryti prielaidas subalansuotai šalies plėtrai išlaikant švarią ir sveiką gamtinę aplinką, išsaugant biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę bei optimizuojant gamtos naudą (Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, 1996).

2003 m. patvirtinta Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, kurios tikslas - suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, efektyvų gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę, stiprias socialines garantijas ir per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 metų) pagal ekonominius, socialinius ir gamtos išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius pasiekti esamą ES valstybių vidurkį, o pagal aplinkos taršos rodiklius neviršyti ES leistinių normatyvų, įgyvendinti tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį į pasaulio klimatui, reikalavimus (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2003, V sk., p. 117)

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinis Aplinkos apsaugos vystymasis Lietuvoje prasidėjo šaliai atgavus nepriklausomybę. Nuo tada buvo pradėtos kurti strategijos, planai, skirtos aplinkos apsaugai. Taip pat buvo pradėti kurti įvairūs teisės aktai reglamentuojantys aplinkos apsaugą, kurie bus aptarti sekančiame skyrelyje.

2.3 Teisinis aplinkos apsaugos politikos reguliavimas

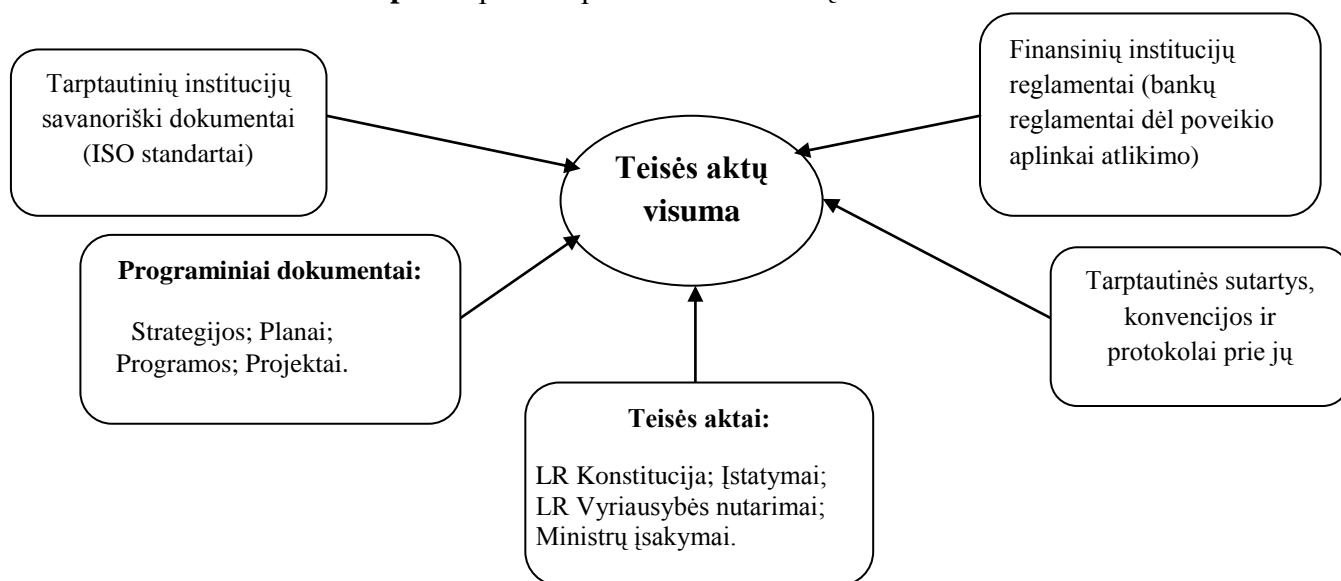
Lietuvos Respublikoje aplinkos apsaugos santykiai reguliuojami gausybe nacionalinių įstatymų bei įvairių poįstatyminių aktų. Pagrindinis įstatymas reglamentuojantis aplinkos apsaugos valdymą – tai Aplinkos apsaugos įstatymas, kuris kaip teigia Venckus (2008, p. 76) įtvirtina prioritetingas kryptis, kuriomis remiantis turi būti kuriama aplinkos apsaugos politika ir aplinkos apsaugos teisė.

Aplinkos apsaugos įstatymo 4 str. reglamentuoja, kad aplinkos apsaugos valdymo politika ir praktika turi nukreipti visuomeninius bei privačius interesus aplinkos kokybei gerinti, skatinti gamtos išteklių naudotojus ieškoti būdų ir priemonių, kaip išvengti arba sumažinti neigiamą poveikį aplinkai bei ekologizuoti gamybą.

Monkevičius (2008, p. 10) kalbėdamas apie aplinkos apsaugos įstatymą pabrėžia, kad atskiras šio įstatymo normas papildė 14 vertikalinių įstatymo normų, kurios reglamentuoja aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės, aplinkos monitoringo, mokesčių už aplinkos teršimą, gamtos išteklių bei kitus aplinkos kaip visumos apsaugos klausimus. Tuo tarpu atskirų aplinkos objektų ir išteklių, tokių kaip: žemės ir jos gelmių, miškų, vandens, aplinkos oro, biologinės įvairovės, saugomų teritorijų ir kt. naudojimą ir apsaugą reguliuoja dar 20 specialiųjų įstatymų.

Venckus (2012, p. 196) pateikia teisės aktų sudėtį, kuri sudaro visumą teisės aktų, kuriais vadovaujantis Lietuvoje įgyvendinama aplinkos politika.

5 pav. Aplinkos politikos teisės aktų visuma.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Venckus, Z. (2012). Aplinkos politika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Schemoje pateikti teisės aktai sudaro visumą teisės aktų, kuriais Lietuvoje vadovaujasi įstaigos dirbančios aplinkos apsaugos srityje.

Monkevičius (2008, p. 10) pastebi, kad būdingas šiam laikmečiui teisinio reguliavimo bruožas – dažna įstatymų arba atskirų normų kaita. Autorius teigia, kad įstatymų kaita yra savaimė suprantama dėl objektyvių priežasčių – visuomeninių santykių pasikeitimų ir raidos poreikių, tačiau dažnai juos lemia ir subjektyvūs politiniai, socialiniai bei ekonominiai įstatymų leidėjų interesai.

2004 m. Lietuvos valstybei tapus visateise Europos Sąjungos nare, sudedamąja nacionalinės teisės dalimi tapo ir ES teisės aktai bei konvencijos.

Monkevičius (2008, p. 10) pateikia duomenis, kad aplinkosaugos santykius reguliuoja daugiau nei 350 ES teisės aktų, iš jų daugiau kaip 30 yra reglamentai (tiesiogiai taikomi aktai, kurių nebūtina įtraukti į nacionalinius įstatymus). Taip pat autorius priduria, kad Lietuva yra ratifikavusi 16 itin svarbių aplinkos apsaugai konvencijų, kurių nuostatos turi būti įtrauktos į nacionalinius aplinkosaugos įstatymus ir taikomos kartu su jais.

Konstitucija – tai pagrindinis valstybės dokumentas, tuo tarpu demokratinėse šalyse, pagrindiniai valstybės valdymo klausimai, politikos tikslai bei jos principai yra išdėstyti šiame dokumente, tačiau iki kol Europos Sąjunga nebuvo priėmusi ES Konstitucijos, tol pagrindinės aplinkos apsaugos taisyklės buvo išdėstytos 2, 174, 175 Europos sutarties straipsniuose.

Anot Gražulevičienės (2004, p. 16, 18), ES teisės aktai nustato reikalavimus valstybėms narėms, tačiau nenurodo jų įgyvendinimo kelių nei institucijų, kurios yra atsakingos už jų įgyvendinimą. Valstybės narės, atsižvelgdamos į savo šalies specifines sąlygas, istorines ir kultūrines tradicijas, pasirenka teisės aktų įgyvendinimo tvarką ir priemones. Autorė išskiria pagrindines Europos Sąjungos aplinkos apsaugos prioritetines kryptis:

1. Išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę;
2. Plėsti žmonių sveikatos apsaugą;
3. Racionaliai naudoti gamtos išteklius;
4. Remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regionų arba globalinėms aplinkos apsaugos problemoms spręsti;
5. Gerinti gyvenimo kokybę;
6. Didinti gamtos išteklių naudojimo efektyvumą.

Pastebima, kad teisinė bazė gali būti sukurta nepriekaištinga, tačiau ne visuomet teisės aktai ir jų reikalavimai yra įgyvendinami praktikoje. Tam, kad aplinkos politika veiktų, stengiamasi įtraukti aktyvius gyventojus bei gerai organizuotas piliečių bendruomenes bei

NVO. Ši tendencija pastebima ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Steigiamos įvairios organizacijos, kurių pagrindinis tikslas – aktyviau dalyvauti priimant sprendimus aplinkos klausimais, įtakoti valdžios atstovus priimti gamtai naudingus nutarimus bei atsižvelgti į visuomenės nuomonę.

2.4 Aplinkos apsaugos valdymo organizacinė sistema

Aplinkos apsauga – tai sritis priklausanti LR valstybinės valdžios institucijų kompetencijai. Ši sistema sudaryta iš įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, teisminės valdžios institucijų, bei vietos savivaldos, anot Venckaus (2008, p. 83) nors ir valstybinio aplinkos apsaugos valdymo funkciją atlieka įvairios valstybės ir vietos savivaldos institucijos, tačiau jų paskirtis ir kompetencija yra nevienoda.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 str. reglamentuoja, kad viena iš pagrindinių valstybės funkcijų yra aplinkos apsaugos valdymas, kuris, kaip teigia Marcijonas, Sudavičius (1996, p. 37-38) – tai valstybės ir vietos savivaldos institucijų bei jų taikomų poveikio priemonių, siekiant visuomenės ekologinio saugumo bei ekologinės gerovės sistema.

Autoriai pastebi, kad Lietuvos Respublikos ir vietos savivaldos institucijų sistemoje yra išskiriamos institucijos, kurioms aplinkos apsauga ir racionalus gamtos išteklių naudojimas yra sudėtinė jų kompetencijos dalis (Seimas, Vyriausybė), ir institucijos, kurioms aplinkos apsauga ir racionalus gamtos išteklių naudojimas – tai pagrindinė veiklos kryptis, lemianti visos jų veiklos turinį (Aplinkos ministerija). Anot Venckaus (2008, p. 75) valstybės valdymo institucijos nustato sąlygas ir kontroliuoja, kaip jų laikomasi, o vietos savivaldos institucijos įgyvendina konkrečias aplinkos apsaugos priemones savo teritorijose.

Marcijonas, Sudavičius (1996, p. 38) aplinkos apsaugos valdymo tikslą apibūdina kaip visuomenės ir aplinkos sąveikos lygį, kuris sudarytų sąlygas išsaugoti aplinką kaip būtina natūralią visuomenės egzistavimo sąlygą, užtikrintų tolesnį socialinį ir ekonominį visuomenės vystymąsi, sudarytų sąlygas realizuoti žmogaus teisę gyventi sveikoje ir švarioje aplinkoje.

Gražulevičienė (2004) kalbėdama apie aplinkos apsaugos valdymą, išskiria 9 pagrindines aplinkos apsaugos valdymo sritis:

1. Aplinkos apsaugos strategijos ruošimą;
2. programų ruošimą ir įgyvendinimą;
3. poįstatyminių aktų leidimą;
4. gamtos išteklių apskaitą;
5. gamtos išteklių naudojimo planavimą;

6. gamtos išteklių kadastro rengimą;
7. valstybinių gamtos išteklių suteikimą naudotis;
8. aplinkos monitoringo vedimą;
9. aplinkos apsaugos kontrolę.

Šias sritis aptarsime kartu su aplinkos apsaugos valdymo institucijomis, kurios vadovaujasi LR įstatymais ir vykdo aplinkos apsaugą Lietuvos Respublikoje. Vienos institucijos kaip pagrindinę veiklos kryptį vykdo aplinkos apsaugą, o kitų institucijų kompetencijų ir funkcijų sąrašė aplinkos apsaugos valdymas tampa tik sudedamąja dalimi. Sekančiame skyrelyje išsiaiškinsime institucijų aplinkosaugines funkcines.

Lietuvos Respublikos Seimas

Anot Marcijono, Sudavičiaus (1996, p. 45), aplinkos apsaugos valdymo organizacinė struktūra yra grindžiama nuostata, kad bendrąjį vadovavimą aplinkos apsaugai visos valstybės mastu vykdo įstatymų leidžiamosios valdžios institucija. Venckus (2012, p. 196) teigia, kad LR Seimas, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios institucija, formuoja valstybės aplinkos apsaugos politiką.

Seimas Sesijų metu svarsto svarbiausius aplinkos apsaugos klausimus, bei formuoja valstybės politiką aplinkos apsaugos srityje.

Marcijonas, Sudavičius (1996, p. 46) pažymi, kad formuodamas valstybės aplinkos apsaugos politiką, Seimas priima aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politikos kryptis, tvirtina aplinkos apsaugos strategiją. Svarbiausia, kad Seimas turi ir kitų funkcijų aplinkos apsaugos įgyvendinime:

1. tvirtinti valstybės biudžeto asignavimus aplinkos apsaugos priemonėms finansuoti;
2. formuoti aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką įgyvendinančių institucijų sistemą;
3. steigti saugomas teritorijas;
4. ratifikuoti bei denonsuoti svarbiausias aplinkos apsaugos bei gamtos išteklių naudojimo tarptautines sutartis;
5. vykdyti parlamentinę aplinkos apsaugos įstatymų laikymosi kontrolę.
(Marcijonas, Sudavičius, 1996)

Tuo tarpu Seimo aplinkos apsaugos komitetas rengia ir nagrinėja pasiūlymus dėl Lietuvos aplinkos politikos formavimo. LR Seimo statuto XI skirsnio 58 str. reglamentuoja aplinkos komiteto veiklos kryptis:

- 1) rengti ir nagrinėti įstatymų, kitų teisės aktų projektus ir pasiūlymus aplinkos kokybės, darnaus vystymosi, klimato kaitos, gamtos išteklių: miškų, žemės, biologinės įvairovės, gelmių, vandens, saugomų teritorijų naudojimo ir apsaugos, atsinaujinančių bei alternatyvių energijos šaltinių naudojimo, teritorijų planavimo, statybų ir būsto, urbanistikos ir architektūros, kraštovaizdžio, komunalinio ūkio bei poveikio aplinkai vertinimo klausimais;
- 2) koordinuoti suinteresuotų valstybės institucijų ir kitų organizacijų darbą rengiant įstatymų projektus komiteto kompetencijai priklausančiais klausimais;
- 3) aplinkosaugos požiūriu nagrinėti komitetui perduotus įstatymų ir kitų teisės aktų projektus;
- 4) rengti ir nagrinėti pasiūlymus dėl Lietuvos aplinkosaugos politikos formavimo;
- 5) atlikti parlamentinę kontrolę komiteto kompetencijai priklausančiais klausimais;
- 6) svarstyti tarptautinius teisės aktus, susijusius su aplinkosauga, ir teikti pasiūlymus ir išvadas Seimui.

Remiantis LR Seimo aplinkos apsaugos komiteto 2013 m. veiklos ataskaita, kurioje teigiama, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. iki 2013 m. gruodžio 31 d. Komitete gauti 799 piliečių, visuomeninių organizacijų, valstybės įstaigų bei institucijų raštai, prašymai, pareiškimai, kreipimaisi, skundai, pasiūlymai ir pavedimai, galima daryti išvadą, kad Aplinkos apsaugos komitetas bendradarbiauja su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė

Seimo priimtus įstatymus realizuoja Vyriausybė. Anot Venckaus (2012, p. 196) LR Vyriausybė įstatymų nustatyta tvarka formuoja ir koordinuoja valstybės institucijų, įgyvendinančių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką, sistemą. Autorius pažymi, kad vyriausybė, kaip vykdomosios valdžios institucija, įgyvendina valstybinę aplinkos politiką, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, LR Vyriausybės įstatymu, aplinkos apsaugos įstatymu ir kt.

LR Aplinkos apsaugos įstatymo I skyriaus 6 str. nustato, kad LR Vyriausybė įgyvendindama aplinkos apsaugos politiką:

- 1) Aplinkos ministerijos teikimu tvirtina aplinkos apsaugos strategijos veiksmų programą, valstybines gamtos išteklių naudojimo ir aplinkos apsaugos programas bei schemas;

2) įstatymų nustatyta tvarka formuoja valstybės institucijų, įgyvendinančių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo politiką, sistemą;

3) koordinuoja valstybės ir vietos savivaldos valdymo institucijų veiklą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;

4) sudaro ir įgyvendina Lietuvos Respublikos tarpvalstybines sutartis aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje;

5) vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Tam tikras funkcijas Vyriausybė gali atlikti tiesiogiai, o kitas – tik per sau pavaldžias institucijas (ministerijas, vyriausybės įstaigas). Visos ministerijos turi rūpintis aplinkos apsauga, nesvarbu, kad ji tiesiogiai su ja ir nesusijusi.

Taip pat, kaip pastebi Marcijonas, Sudavičius (1996, p. 47), vyriausybė tikrina, kaip atliekamos ministerijoms, kitoms Vyriausybės įstaigoms pavestos aplinkos apsaugos valdymo funkcijos, ir turi teisę panaikinti ministerijų ir Vyriausybės įstaigų priimtus teisės aktus, jeigu jie prieštarauja Konstitucijai, aplinkos apsaugos įstatymams, Vyriausybės nutarimams aplinkos apsaugos klausimais.

Aplinkos ministerija

Aplinkos ministerijos (AM) nuostatuose nustatyta, kad AM formuoja valstybės politiką, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą, o įstatymų nustatytais atvejais – ją įgyvendina aplinkos ministrui pavestose valdymo srityse. Venckus (2012, p. 197) išskiria aplinkos ministerijos ir jai pavaldžių institucijų svarbiausias veiklos kryptis:

1. Subalansuotos plėtros principo įgyvendinimas;
2. Racionalaus gamtos išteklių naudojimo, apsaugos ir atkūrimo prielaidų sudarymas;
3. Tinkamos aplinkos kokybės, atsižvelgiant į ES normas ir standartus, užtikrinimas;
4. Visuomenės informavimo apie aplinkos būklę bei jos prognozes užtikrinimas.

5 lentelėje pateikiami LR Aplinkos ministerijos departamentai bei pagrindiniai jų veiklos uždaviniai, kurie leidžia suprasti jų veiklos kryptis.

5 lentelė. Aplinkos ministerijos departamentai

Nr.	Departamentas	Pagrindiniai veiklos uždaviniai
1.	Atliekų	Formuoja ir įgyvendina Lietuvos atliekų valdymo ir tvarkymo politiką.
2.	Ekonomikos ir tarptautinių ryšių	Užtikrina: 1. Strateginio planavimo proceso įgyvendinimą; 2. darnaus vystymosi įgyvendinimą; 3. Lietuvos Europos sąjungos aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą.
3.	ES paramos administravimo	Administruoja Europos Sąjungos fondus.
4.	Miškų	Formuoja miškų ūkio politiką ir strategiją, organizuoja ir koordinuoja jos įgyvendinimą.
5.	Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio	Formuoja ir įgyvendina saugomų teritorijų, kraštovaizdžio apsaugą, koordinuoja politikos ir strategijos įgyvendinimą.
6.	Statybos ir būsto	Formuoja statybos ir būsto valdymo, priežiūros ir atnaujinimo (modernizavimo), pastatų energinio naudingumo politiką ir strategiją, koordinuoja politikos ir strategijos įgyvendinimą.
7.	Taršos prevencijos	Dalyvauja formuojant planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimą, planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimą, taršos integruotos prevencijos ir kontrolės politiką ir ją įgyvendina.
8.	Teisės ir personalo	Įvertina Aplinkos ministerijos administracijos padalinių, įstaigų prie ministerijos ir ministerijos reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų parengtų norminių teisės aktų projektus, taip pat kitų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pateiktų derinti norminių teisės aktų projektų atitiktį teisės aktų ir juridinės technikos reikalavimams.
9.	Teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros	Dalyvauja formuojant valstybės darnaus vystymosi politiką teritorijų planavimo, urbanistikos ir architektūros srityse, koordinuoja politikos įgyvendinimą.
10.	Vandenų	Dalyvauja formuojant ir įgyvendinant Lietuvos vandens valdymo ir apsaugos politiką.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis LR Aplinkos ministerijos departamentai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/339>>.

Lentelėje pateikti duomenys leidžia aiškiai suprasti kokias funkcijas bei uždavinius vykdo LR Aplinkos ministerijos departamentai. Ministerijoje veikia dešimt departamentų, kurie atsako už skirtingas veiklos sritis. Taigi galima teigti, kad Aplinkos ministerija yra viena iš reikšmingiausių institucijų, kurios prioritetą yra aplinkos apsauga.

Vietos savivaldos vaidmuo aplinkos apsaugoje

Savivaldybė – tai žemesnis administracinis vienetas Lietuvos Respublikoje, turintis savivaldos teisę. Tai reiškia, kad vietos savivaldos institucijos valdymą įgyvendina savivaldybėse, vadovaudamasi LR Vietos savivaldos įstatymu.

LR Aplinkos apsaugos įstatymo I skirsnio 6 str. reglamentuoja vietos savivaldos funkcijas aplinkos apsaugoje. Įstatyme nustatyta, kad vietos savivaldos institucijos, organizuodamos aplinkos apsaugos įstatymų, Vyriausybės bei Aplinkos ministerijos priimtų norminių teisės aktų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimą:

- 1) valdo, naudoja ir saugo joms priskirtus gamtos išteklius ir aplinkosaugos objektus;
- 2) paskirsto pagal savivaldybėms nustatytus limitus valstybinius gamtos išteklius;
- 3) rengia, tvirtina ir įgyvendina savivaldybių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo programas, schemas ir kitas aplinkos apsaugos priemones;
- 4) nustatyta tvarka naudoja Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas, tvirtina asignavimus aplinkos apsaugai;
- 5) steigia ir tvarko įstatymų nustatyta tvarka savivaldybės saugomas teritorijas, kraštovaizdžio objektus;
- 6) pagal kompetenciją nagrinėja ir derina planuojamos veiklos objektų projektus;
- 7) tvarko miestų ir kaimų gyvenamųjų vietovių želdynus, rengia ir tvirtina želdinių apsaugos taisykles, skelbia saugotinais vertingus dendrologiniu, ekologiniu, estetiniu, kultūriniu bei kraštovaizdžio formavimo požiūriu medžius ir krūmus, augančius valstybinėje ne miškų ūkio paskirties žemėje ir privačioje žemėje. Vyriausybės įgaliota institucija nustato kriterijus, pagal kuriuos medžiai ir krūmai priskiriami saugotiniams;
- 8) nustato savo teritorijoje griežtesnius už valstybinius normatyvus, suderinusios su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis;
- 9) pagal kompetenciją priima sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą;
- 10) vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Iš šių išvardintų vietos savivaldos funkcijų galima daryti išvadą, kad vietos valdžios pagrindinė funkcija – įgyvendinti centrinės valdžios įstatymus bei kitus teisės aktus aplinkos klausimais. Įgyvendinant juos, vietos valdžia pagal savo kompetencijas gali priimti sprendimus dėl saugomų objektų, miesto bei kraštovaizdžio aplinkos gerinimo.

LR vietos savivaldos įstatymo II skirsnyje savivaldybės funkcijos pagal sprendimų priėmimo laisvę yra skirstomos į savarankiškasias (priskirtas) ir valstybines (valstybės perduotas savivaldybėms) funkcijas.

Savarankiškos (priskirtos) funkcijos, kurias savivaldybės atlieka pagal Konstitucijos ir įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus bendruomenei ir šios interesams. Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi Konstitucijos ir įstatymų nustatytą sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo ir įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už savarankiškųjų funkcijų atlikimą. Įgyvendinant šias funkcijas, savivaldybių veiklą saisto įstatymų nustatyti reikalavimai ir tvarka, kuri, kai tai numatyta įstatymuose, nustatoma ir kituose teisės aktuose.

Prie savarankiškų aplinkos apsaugos funkcijų galima prisikirti savivaldybės saugomų teritorijų steigimą, apsaugą ir tvarkymą; aplinkos kokybės gerinimą ir apsaugą; kraštovaizdžio ir saugomų teritorijų apsaugą.

Valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms) funkcijos, kurios pagal įstatymus perduotos savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Savivaldybės, įgyvendindamos šias funkcijas, turi įstatymų nustatytą sprendimų priėmimo laisvę. Savivaldybių veiklą įgyvendinant šias funkcijas riboja valstybės institucijų ir (arba) pareigūnų sprendimai. Atskirais atvejais valstybinės funkcijos gali būti perduotos savivaldybėms įgyvendinti sutarčių pagrindu. Savivaldybė tokią sutartį gali sudaryti tik tuo atveju, kai savivaldybės taryba pritaria. Šios funkcijos paprastai yra trumpalaikės ar sezoninio pobūdžio.

Aplinkos apsaugai priskiriamos valstybinės funkcijos: dalyvavimas valdant valstybinius parkus, savivaldybei priskirtos valstybinės žemės valdymas.

Aplinkosauginės NVO Lietuvoje ir jų veikla

Viena iš neatsiejamų pilietinės ir laisvos visuomenės sudedamųjų dalių yra interesų grupės, NVO ir kiti įvairūs socialiniai judėjimai, kuriuos apriboti reikštų tą patį kaip suvaržyti laisvę, bei tuo pačiu praplėsti valdžios institucijų galios sferas. Pastaruoju metu stebima tendencija – augantis nevyriausybių organizacijų aplinkos apsaugos srityje skaičius, todėl svarbu išsiaiškinti interesų grupės reikšmę. Bražiūnaitė (2000, p. 21) interesų grupes laiko vienu svarbiausiu pilietinės visuomenės vienetu. Autorė teigia, kad interesų grupės nariai pripažįsta tuos pačius tikslus ir siekia paveikti valdžios politiką, bet kitaip nei politinės partijos, nesiekia jos kontroliuoti.

Tuo tarpu Geleževičius (2004, p. 9) cituoja D. Truman ir teigia, kad interesų grupė – bendrų pažiūrų grupė, kuri kelia tam tikrus reikalavimus kitoms visuomenės grupėms. Jei grupė savo siekius mėgina patenkinti darydama įtaką valdžios institucijoms, ji tampa politine interesų grupe.

Siekiant apibendrinti sampratą „interesų grupė“, galima pasinaudoti Gineitienės, Domarko (2000, p. 17) teiginiu, kad interesų grupės, tai organizacijos, kurių tikslas yra paveikti politiką pačioms netapus valdžios dalimi. Anot autorių interesų grupių ir politinių partijų pagrindinė funkcija – veikti valdžios vykdomą politiką – iš esmės sutampa, tačiau jų skirtumas yra tas, kad partijos siekia įsitvirtinti valdžioje, o interesų grupės linkusios apsiriboti tik įtaka valdžios institucijoms jų veiklos srityje.

Pirmajame skyriuje išsiaiškinome nevyriausybių organizacijų sampratą, tačiau galima pabrėžti, kad tai organizacijos nesiekiančios pelno, veikiančios visuomenės, o ne valdžios naudai. Viena iš nevyriausybių organizacijų grupių – aplinkosauginės organizacijos, kurios dar nėra sparčiai paplitusios Lietuvoje ir regionuose.

Šilinskytė (2013, p. 332) remiasi nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centro duomenis, kurie nurodo, kad 2013 m. Lietuvoje buvo užregistruota 1500 nevyriausybių organizacijų, iš jų 418 veikė nacionaliniu mastu, 235 tarptautiniu, o likusios NVO veikė regiono ar miesto mastais. Autorė taip pat pažymi, kad Lietuvoje veikiančių nevyriausybių organizacijų veikla orientuota į socialinės apsaugos ir darbo, kultūros ir meno, mokslo ir švietimo sritis bei pilietinės visuomenės, demokratijos ir bendruomenių plėtrą. Aplinkosauginių nevyriausybių organizacijų skaičius lyginant su bendru NVO skaičiumi yra labai žemas, centro duomenis aplinkos srityje veikiančių organizacijų yra 69. Tačiau LR Aplinkos ministerijos puslapyje pateikiama informacija, kad Lietuvoje veikia 23 nevyriausybines organizacijos.

6 lentelė. NVO pasiskirstymas pagal disponuojamas lėšas

Sektoriai	Procentai
Švietimas ir tyrimai	24 proc.
Sveikatos apsauga	22 proc.
Socialinės paslaugos	20 proc.
Kultūra ir poilsis	16 proc.
Verslas ir profesinės organizacijos	9 proc.
Plėtra ir būstas	5 proc.
Tarptautinė veikla	1 proc.
Interesų atstovavimas ir politika	1 proc.
Aplinkosauga	1 proc.
Filantropija	0,5 proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Gineitienė, D., Domarkas, V. (2000). *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms: mokomoji knyga*. Kaunas: technologija.

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Lietuvoje aplinkosauginių NVO sektorių dalis kitų NVO atžvilgiu yra mažas, tačiau šis skaičius nuolatos kinta ir didėja, bet oficialių duomenų apie jų tikrą skaičių nėra. Nuo to laiko kai Lietuva atkūrė nepriklausomybę, nevyriausybių organizacijų skaičius ėmė sparčiai didėti. Nuo pirmųjų nepriklausomybės dienų iki šiol kūrėsi įvairios organizacijos susijusios su aplinkos apsauga.

Pagrindinės Lietuvos aplinkosauginės nevyriausybines organizacijos, aktyviausiai dalyvaujančios aplinkos gerinimo procesuose Lietuvos Žaliųjų Judėjimas; Lietuvos gamtos fondas, Lietuvos ornitologų draugija, Lietuvos miškų savininkų asociacija, Gamtos apsaugos draugija, Draugija Lietuvai gražinti (Venckus, 2008, p. 201).

Anot Venckaus (2012, p. 233) siekiant įjungti visuomenę į NVO veiklą, koordinuoti NVO veiksmus, 2005 m. įsteigta NVO koalicija. Koalicija siekia šių pagrindinių tikslų:

1. Aktyviai dalyvauti aplinkos apsaugos politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose;
2. Formuoti ir atstovauti aplinkosauginių NVO pozicijas aplinkosaugos klausimais;
3. Bendrauti su valstybės, savivaldybių, verslo institucijomis sprendžiant aplinkos apsaugos problemas.

Siekiant aktyviau įtraukti visuomenę į aplinkos politiką, 2004 m. pradėjo veikti, o 2011 m. buvo įregistruota Aplinkosaugos koalicija, kurios pagrindinis tikslas - suvienyti organizacijų žinias, patirtį ir išteklius tam, kad žmonės gyventų atsakingai bei santarvėje su gamta. Aplinkosaugos koalicija siekia dalyvauti formuojant ir įgyvendinant Lietuvos aplinkos apsaugos politiką per šias veiklos sritis:

1. Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos įgyvendinimas;
2. Biologinės įvairovės apsauga;
3. Klimato kaita;
4. Energetinis saugumas, atominė energetika;
5. Gamtos išteklių valdymas;
6. Pavojingų cheminių medžiagų valdymas;
7. Institucijų bendradarbiavimas sprendžiant aplinkosauginius klausimus;
8. Horizontalieji aplinkosaugos klausimai (darnus vystymasis, švietimas, poveikio aplinkai vertinimas ir kita).

Kaip matome koalicija išskiria institucijų bendradarbiavimo svarbą siekiant išspręsti rūpimas problemas aplinkos klausimais, taip pat pažymima visuomenės švietimo svarba. Telešienė, Kriauciūnaitė (2008, p. 98) pateikia išsamią Lietuvos aplinkosauginių NVO tipologiją.

7 lentelė. Lietuvos NVO taikomos aplinkosauginės veiklos formos

Šviečiamojo informacinio pobūdžio veikla	Informaciniai šviečiamieji leidiniai; Kibernetinė strategija; Kūrybinė veikla. Rekreacinė veikla; Vakarai ir šventės; Žiniasklaidos strategija;
Moksliniai tyrimai, ataskaitos pranešimai	Seminarai
Vartotojų kampanijos	Boikotai
Taikingas protestas	Eitynės, teatralizuotos akcijos
Politinis lobizmas	Susitikimai, raštai, laiškai
Vietos bendruomenės iniciatyvos	Talkos ir pan.
Radikali aplinkosauginė veikla	Demonstracijos; Teisminiai procesai.

Šaltinis: Telešienė, Kriauciūnaitė (2008, p. 98). Nevyriausybių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos Lietuvoje.

Iš lentelėje pateiktos informacijos galima drąsiai teigti, kad Lietuvoje aplinkosauginės nevyriausybinių organizacijos aktyviausiai naudoja šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklą, kuria, įvairiomis formomis galima informuoti bei įtraukti visuomenę į dalyvavimą gerinant aplinkos būklę Lietuvoje. Švietėjiška forma būdinga įvairioms organizacijoms, tačiau tos organizacijos, kuriuos geba informaciją pateikti kuo patraukliau, tuo daugiau narių ir aktyvistų jos gali pritraukti į savo veiklas.

Taip pat labai svarbi forma yra vietos bendruomenių iniciatyvos. Dažniausiai iniciatyvos pasireiškia įvairiausių talkų organizavimų, kurių metu bendruomenės, organizacijos, pavieniai asmenys renkasi ir gražina aplinką. Taip pat intensyviai kuriasi įvairūs klubai, grupės, kurios ganėtinai aktyviai įsitraukia į aplinkosaugą. Tokių klubų veiklos apimtis yra gana plati ir pastebima, kad atsirandant vis aktyvesniems ir labiau išsilavinusiems jų nariams, bendradarbiavimas su vietos valdžia tampa vis labiau rezultatyvesnis.

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant aktyvesnio gyventojų dalyvavimo aplinkos apsaugoje, reikia pasirinkti tokias veiklos formas, kurios tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu laikomos veiksmingiausiomis, tačiau stebint aplinkosauginių NVO veiklą, išryškėja, kad jos ypatingai bijo didesnio masto problemų (sąvartynai, transporto tarša, miškų/teritorijų apsauga) sprendimų, o jų dalyvavimas dažniausiai būna tik epizodinis, spontaniškas bei suteikiantis mažai realios naudos. Tačiau yra viena sritis, kurioje NVO stipriai pasižymi – tai visuomenės švietimas. Šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos formas laikomos veiksmingiausios aplinkos srityje tiek Lietuvos mastu, tiek regionų ar miestų.

2.5 Visuomenės informavimas aplinkos klausimais

Siekiant įgyvendinti aplinkos politiką pasitelkiama įvairiausių priemonių, tačiau dauguma mano, kad efektyviausia priemonė – tai visuomenės švietimas bei informavimas. Laiku pateikta informatyvi informacija apie aplinką, visuomenei suteikia galimybes dalyvauti sprendžiant aplinkos būklės bei jos gerinimo klausimus. Įgyvendinant aplinkos politiką naudojamos teisinės bei ekonominės priemonės, tačiau sprendžiant aplinkos problemas, svarbu ne tik teisinės bei ekonominės žinios, svarbus ir visuomenės požiūris į aplinką ir svarbu tai, kiek visuomenė yra susipažinusi su šios politikos sritimi ir jos problemos. Taigi čia atsiranda visuomenės informavimo svarba, kuri ankstesniame skyriuje aptarta per visuomenės informavimo įstatymo prizmę.

Aplinkosauginį sąmoningumą lemia *motyvacija* domėtis įvairiais aplinkos aspektais, sukaupti *žinių* apie tai ir įgyti *gebėjimų* realiai prisidėti prie jos išsaugojimo

asmeniškai, profesinėje veikloje bei savo bendruomenėje (Aplinkos politika ir valdymas, 2008, p. 187). Motyvaciją daugelis autorių laiko vienu svarbiausiu dalyvavimo faktoriumi, o Žiliukaitė (2006, p. 33), atlikdama Lietuvos gyventojų vertybių tyrimą, išsiaiškino dalyvavimo savanoriškoje veikloje priežastis ir motyvaciją: noras bendrauti su žmonėmis; galimybė įgyti naujų įgūdžių ir patyrimo; jei yra pakankamai laiko, galima atlikti ką nors naudinga; asmeninis pasitenkinimas; moralinės pareigos jausmas; galimybė apginti nacionalinius interesus, vertybes; noras padėti sprendžiant vietines savivaldybės problemas; noras paveikti politinius ir socialinius procesus.

Galkutė (2008, p. 188) remiasi Suomijos aplinkos instituto specialistų atliktu tyrimu Baltijos jūros regiono valstybėse (1998) ir išskiria keturis visuomenės aplinkosauginio sąmoningumo lygmenis:

I lygmuo – *suvokiama, kad aplinkos būklė turi įtakos sveikatai, tačiau žmonės nemato savo veiklos ir gyvenimo būdo ryšio su aplinkos kokybe.*

Šis aplinkosauginis lygmuo išreiškia informacijos apie aplinkos apsaugos stoką. Gyventojai šiame lygmenyje nesuvokia savo veiksmų pasekmių ir nesieja savęs kaip svarbaus dėmens aplinkosaugoje. Jiems yra svarbiausia sveikata, todėl įvairiuose informacijos šaltiniuose ieškoma informacijos apie sveiką gyvenseną, oro bei aplinkos taršą, tačiau nesigilinama kaip pats asmuo galėtų įtakoti aplinkos apsaugą.

II lygmuo – *svarbiausias vaidmuo teikiamas įstatymams ir finansiniams jų įgyvendinimo mechanizmomams, stipri tarptautinių procesų, pavyzdžiui, ES integracijos, įtaka.*

Antrajame lygmenyje pastebima didesnė motyvacija, gyventojai jau pradeda suvokti, kad turintys sprendimų priėmimo teisę, gali įtakoti aplinkos būklę, tačiau vis dar išlieka pagrindinė nuomonė, kad aplinkos būklės gerinimas priklauso „nuo kažko kito“.

III lygmuo – *rinkos pokyčiai skatina aplinkos apsaugos veiksmus, švaresnių technologijų diegimą ir gamtos išteklių tausojimą.*

Trečiame lygmenyje pradeda suvokti, kad mūsų gyvenimas tiesiogiai priklausomas nuo aplinkos kokybės. Žmogaus motyvacija siekiant aplinkos apsaugos gerinimo didėja, profesinėje srityje vis labiau pradeda vertinti aplinką tausojančias priemones. Čia atsiranda suvokimas, kad naujos informacinės technologijos gali stipriai įtakoti aplinką ir ši informacija jaučiama ne tik vietiniu, bet ir globaliu lygmeniu. Aplinkos apsaugos klausimai tampa viena svarbiausių sričių, kurių pagrindinis informacijos sklaidos metodas – „iš lūpų į lūpas“.

IV lygmuo – *aktyviai veikti skatina aplinkai palankios vertybinės orientacijos bei ekonomikos, socialinių ir aplinkos apsaugos tarpusavio priklausomybės suvokimas.*

Atsiradus ketvirtam lygmeniui, kiekvienam tampa aišku, kad aplinkos apsauga

yra neatskiriama kasdienio mūsų gyvenimo dalimi. Aplinkos apsauga vertinama kaip vienas svarbiausias objektas, kuris turi rūpėti kiekvienam. Ketvirtame lygmenyje dingsta nuostata, kuri dominavo visuose trijuose lygmenyje, kad aplinkos apsauga priklauso „nuo kažko kito“. Ketvirtas lygmuo dažniausiai būdingas aplinkos apsaugos organizacijoms, vadinamoms „žaliosioms organizacijoms“ ir kartais pavieniems asmenims, kurie yra aplinkos apsaugos aktyvistai.

Siekiant didinti visuomenės aktyvumą aplinkosaugos srityje yra labai svarbus formalus/neformalus švietimas. Pagal tai, kam skiriama informacija, Dagiliūtė (2012, p. 37) išskiria tikslines grupes:

1. Plačioji visuomenė (pasyvi informacijos priėmėja);
2. Įvairūs specialistai, kurie motyvuotai ieško informacijos;
3. Politikai ir aktyvūs piliečiai, kuriems svarbu argumentuoti savo pasiūlymus ir priimamus sprendimus.

Autorė pastebi, kad esant palyginti brandžiai visuomenei ir aukštam aplinkosauginiam sąmoningumui, efektyvų visuomenės dalyvavimą sprendimų priėmimo apsprendžia įstatymais numatyta teisė ir galimybė dalyvauti; informacijos prieinamumas; finansiniai ir žmogiškieji resursai; dalyvių reprezentavimas. Vadovaujantis LR Aplinkos ministerijos teikiama informacija apie visuomenės informavimą, Lietuvos Respublikoje informuojant visuomenę aplinkos klausimais, vadovujamasi šiais tarptautiniais dokumentais, kurie remiasi esminėmis žmogaus teisėmis į švarią ir sveiką aplinką bei pripažinimu, kad kiekvienas visuomenės narys privalo saugoti aplinką, gerinant jos būklę. Jie numato ir valstybės atsakomybę sukurti būtinas sąlygas, kad visuomenė gautų reikalingą informaciją apie aplinką, dalyvautų formuojant šios srities politiką bei priimant sprendimus aplinkos klausimais.

1. Orhuso konvencija – dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais;
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/4/EB – dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką.

Orhuso konvencija - dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais, išsamiai aprašo gyventojų teisę gauti informaciją apie aplinkos apsaugą, informacijos apie aplinką rinkimą ir platinimą. Orhuso konvencijos 3 str. 3 d. nurodyta, kad kiekviena šalis turi skatinti visuomenės švietimą ir sąmoningumą aplinkos srityje, visų pirma tai, kaip gauti informaciją, kaip dalyvauti priimant sprendimus ir kokios yra galimybės kreiptis į teismus aplinkos klausimais. Taip pat 6-8 str. reglamentuojama visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus,

rengiant teisės aktus, projektus, programas. 6 str. 4 d. teigiama, kad kiekviena šalis privalo užtikrinti visuomenės dalyvavimą jau pradiniame etape, kai yra visos galimybės svarstyti įvairius variantus ir kai galima užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą.

Visi konvencijos straipsniai bei reikalavimai yra perkelti į LR nacionalinius teisės aktus ir jais vadovaujantis suteikiama galimybė gyventojams įsitraukti į aplinkos apsaugos procesus.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/4/EB yra gana panaši su jau aptarta Orhuso direktyva, tačiau direktyva 2003/4/EB nėra tokia išsami. Svarbiausias šios direktyvos tikslas yra užtikrinti teisę susipažinti su valdžios institucijų turima arba joms skirta informacija apie aplinką ir nustatyti naudojimosi šia teise pagrindines sąlygas bei praktines priemones ir užtikrinti, kad laikui bėgant informacija apie aplinką palaipsniui būtų pateikiama ir platinama visuomenei taip, kad būtų galima pasiekti, jog informacija apie aplinką būtų kuo plačiau sistemiškai prieinama ir platinama visuomenei. Todėl, jei įmanoma, visų pirma turėtų būti skatinamas kompiuterinių telekomunikacijų ir (arba) elektroninių technologijų naudojimas. Direktyvoje 2003/4/EB taip pat reglamentuojama: galimybė susipažinti su informacija pateikus prašymą, informacijos apie aplinką platinimas, jos kokybė, taip pat teisė kreiptis į teismą, jei asmuo mano, kad į jo prašymą suteikti informaciją nebuvo atsižvelgta ar jis neteisingai atmestas.

Pagrindiniai Lietuvos Respublikos įstatymai, kuriuose reglamentuojamas visuomenės informavimas aplinkos klausimais:

1. *LR Aplinkos apsaugos įstatymas* – kurio II skyrius reguliuoja Piliečių, visuomeninių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas, valstybės valdžios, valdymo ir kontrolės institucijų pareigos užtikrinant piliečių, visuomeninių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų teises. 7 str. informuoja, kad piliečiai turi teisę gauti informaciją apie aplinką, taip pat organizuoti ir dalyvauti vykdant visuomeninę aplinkos apsaugos kontrolę. 8 str. pabrėžiama, kad valstybės valdžia privalo organizuoti aplinkosauginį švietimą ir mokymą, nustatyta tvarka teikti informaciją apie aplinką. Svarbiausia 8 str. 9 d. reglamentuojanti valdžios pareigą skatinti piliečius, visuomenines organizacijas, kitus juridinius ir fizinius asmenis dalyvauti priimant ir įgyvendinant sprendimus aplinkos apsaugos srityje.

Galima teigti, kad aplinkos apsaugos įstatymas ne tik reglamentuoja informacijos viešumo, prieinamumo principus, tačiau ir pabrėžia valdžios pareigą skatinant gyventojų motyvaciją dalyvauti aplinkos apsaugos srityje.

2. *LR teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas* - užtikrina asmenims teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų

ir įstaigų, nustato šios teisės įgyvendinimo tvarką ir reguliuoja valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų veiksmus teikiant informaciją asmenims.

3. *LR visuomenės informavimo įstatymas* - nustato viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

Įgyvendindama 2003 m. sausio 28 d. EP ir ET direktyvą 2003/4/EB dėl visuomenės galimybės susipažinti su informacija apie aplinką LR Vyriausybė 2005 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 198 patvirtino Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei aprašą, kuris nustato, kaip užtikrinti visuomenei teisę susipažinti su valstybės ir savivaldybių įstaigų turima arba joms skirta informacija apie aplinką Lietuvos Respublikoje ir ja naudotis, padaryti labiau prieinama, reglamentuoja šios informacijos teikimo sąlygas (Aplinkos politika ir valdymas, 2008, p. 194).

Aplinkos ministerija yra pagrindinė institucija, kuri šviečia ir informuoja visuomenę svarbiausiais aplinkos klausimais. Iš ministerijos informacija perduodama savivaldybėms bei aplinkosaugos institucijoms, tarp jų ir nevyriausybinėms organizacijoms, kurios tampa tarpininkėmis tarp valdžios ir šalies gyventojų. NVO renka, sistemina informaciją ir tik svarbiausias informacijas skleidžia tarp kitų organizacijų bei pavienių bendruomenių.

Apibendrinant visuomenės informavimą bei švietimą aplinkos klausimais, galima teigti, kad jis labai gerai reglamentuotas įvairiais nacionaliniais bei tarptautiniais teisės aktais, tačiau kaip ir buvo minėta ankstesniuose skyreliuose, ne visi gyventojai bei nevyriausybinės organizacijos sugeba jiems pateikiamą informaciją įsisavinti ir tikslingai panaudoti. Ne tik aplinkos apsaugos srityje, bet ir kitose trūksta piliečių sąmoningumo bei siekio savo veiksmais gerinti mus supančią aplinką bei jos valdymą reglamentuojančius teisės aktus, bei institucijų darbą.

3. VISUOMENĖS DALYVAVIMO APLINKOS APSAUGOJE TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodika

Atlikus Lietuvos bei užsienio mokslininkų literatūros analizę bei nustatčius kriterijus, kuriais vadovaujantis, parinkti tyrimo instrumentai. Šie instrumentai padės pasiekti iškeltus **tikslus:**

1. Išsiaiškinti kaip gyventojų bendruomenės bei nevyriausybinės organizacijos bendradarbiauja su Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriumi.
2. Nustatyti nevyriausybinių organizacijų projektų naudą aplinkos apsaugai.
Pagrindinis šios darbo dalies tikslas – išsiaiškinti kaip aktyviai nevyriausybinės organizacijos dalyvauja Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus projektuose ir kiek šie projektai įtakoja aplinkos būklės gerinimą.
3. Išsiaiškinti ŠNVOK (Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos) ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimo galimybes kuriant aplinkosauginius projektus bei įgyvendinant LR įstatymus.

Metodologinės darbo dalies tikslas – išsiaiškinti nevyriausybinių organizacijų aktyvumą bei naudingumą kuriant ir įgyvendinant Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus kuruojamus ir finansuojamus aplinkosaugos projektus. Šiam tikslui įgyvendinti bus naudojamas dokumentų analizės metodas. Anot Tidikio (2003, p. 493) naudojant šį metodą, reikia laikytis tam tikrų principų. Pirmiausia turi būti atrinkti informacijos šaltiniai ir suformuluotas atrankos mastas. Parinkti dokumentai turi užtikrinti informacijos patikimumą ir pagrįstumą. Tikrinant patikimumą, reikia atlikti išorės (dokumento kūrimo sąlygų) ir vidaus (dokumento turinio) analizę.

Dokumentų analizė. Atliekant dokumentų analizę galime gauti tikslią, oficialią informaciją, reikalingą spręsti tam tikras situacijas ar nagrinėti problemas. Metodas naudingas tuo, kad galima tirti informaciją apie jau praėjusius įvykius, taip pat šis metodas užtikrina, kad analizė būtų kokybiška, kadangi dauguma oficialių dokumentų būna parašyti tos srities profesionalų/ekspertų.

Periodiniai leidiniai. Straipsniai iš vietos laikraščių.

Šiame baigiamajame darbe naudojami **originalūs dokumentai**, gauti iš Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus:

1. 2012 m. NVO aplinkosaugos projektų paraiškos;
2. 2013 m. NVO aplinkosaugos projektų paraiškos;

3. 2014 m. NVO aplinkosaugos projektų paraiškos;
4. 2015 m. NVO aplinkosaugos projektų paraiškos;
5. 2012-2013 m. Šiaulių miesto savivaldybės metinė veiklos ataskaita;

Nestandardizuotas interviu metodas. Siekiant išsiaiškinti kokiomis formomis nevyriausybines organizacijos bendradarbiauja su Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriumi, buvo pasitelktas nestandardizuotas interviu metodas su Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyriaus vyr. specialiste bei kitais darbuotojais. Pokalbių metu buvo išsiaiškinta apie NVO ir aplinkos skyriaus bendradarbiavimo formas bei jų naudą abejoms suinteresuotoms pusėms bei Šiaulių miestui. Gauta medžiaga naudojama tiriamojoje dalyje analizuojant nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginius projektus.

Siekiant atlikti kokybišką tyrimą, buvo pasirinktas dar vienas kokybinis tyrimo metodas. Dažnai autoriai šį tyrimo metodą apibūdina kaip **atvejo tyrimą**, kadangi atliekant tyrimą, analizuojamas vienas ar keli konkretūs atvejai skirti nagrinėti tam tikrai situacijai. Šiam darbui naudojamas vieno atvejo tyrimas, kuris leidžia stebėti ir analizuoti vieną konkrečią suinteresuotų asmenų situaciją. Šis tyrimas naudingas tuo, kad leidžia pamatyti konkrečių subjektų veiksmus bei juos analizuoti ir suprasti kodėl tiriamoji grupė ar asmenys elgiasi vienaip ar kitaip. Šis atvejis vyksta Šiaulių mieste tarp ŠNVOK (Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos) ir Šiaulių miesto savivaldybės. ŠNVOK vadovaudamisi LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymu stengėsi, kad juo remiantis Šiaulių miesto savivaldybė įsteigs NVO koaliciją, patvirtins jos veiklą bei nuostatus. Į šią koaliciją ŠNVOK pasiūlė 8 savo narius bei suderino koalicijos veiklos planus, tačiau miesto savivaldybė šį projektą atmetė išreikšdama nepasitenkinimą ŠNVOK veikla bei nariais. Šis analizuojamas atvejis yra konkretus dalyvavimo pavyzdys, kuriame galime išvelgti vienos iš dalyvavimo formų - NVO dalyvavimą, patiriamas kliūtis siekiant užtikrinti LR įstatymų vykdymą. Taip pat atvejis puikiai atskleidžia kaip NVO ir Šiaulių miesto savivaldybė sugeba komunikuoti tarpusavyje bei atrasti sprendimus iškilusioms problemoms.

Norint atlikti kokybišką atvejo tyrimą, tam labai tinkama forma – interviu metodas, kuris anot Tidikio (2003, p. 464, 465) panašus į pokalbio metodą, bet yra formalesnis ir konkretesnis nei pokalbis, tačiau kaip ir pokalbis yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Visa reikiama informacija gaunama tiesiogiai kontaktuojant su respondentu, taip garantuojamas patikimumas. Interviu metodas pasirinktas kaip viena iš tyrimo sudedamųjų dalių, padedančių atskleisti tyrimo problemą.

Tyrimui atlikti pasirinktas **pusiau standartizuotas interviu metodas**, kuriam iš anksto numatyti būtini klausimai, tačiau pokalbio eigoje stebint respondento atsakymus ir norą bendrauti, galima pateikti papildomus klausimus arba neužduoti tų klausimų, kurie

respondentui atsakant į prieš tai buvusius klausimus, pasidaro nereikšmingi ar nereikalingi. Šis interviu metodas yra naudingas tuo, kad tarp klausiančiojo ir atsakančiojo būna laisvesnė bendravimo atmosfera.

Tyrimo imtis. Pusiau standartizuotu interviu metodu buvo apklausti 3 asmenys:

4. Jūratė Švickienė - ŠNVOK vykdančioji direktorė.
5. Justinas Sartauskas – buvęs Šiaulių miesto meras (2011-2015 m. kadencija), Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narys.
6. Aurimas Nausėda – 2011-2015 m. kadencijos Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narys.

Tyrimo struktūra. Interviu klausimynus galima dalinti į dvi dalis: pirmoji dalis klausimyno skirta J. Sartauskui bei A. Nausėdai sudaryta iš 13 klausimų, skirtų aparti Šiaulių miesto savivaldybės bei ŠNVOK bendradarbiavimą ir veiksmus problemos sprendime, likusieji 3 klausimai skirti išsiaiškinti savivaldybės požiūrį bei veiksmus aplinkosaugos srityje.

Pirmieji interviu klausimai užduodami siekiant išsiaiškinti kada prasidėjo nagrinėjama situacija ir kas konkrečiai vyksta tarp Šiaulių miesto savivaldybės ir ŠNVOK. Toliau seka klausimai, kuriais norima išgirsti nuomonę apie tai, kuri dalyvaujanti pusė yra teisi, taip pat norima sužinoti savivaldybės komunikacijos su gyventojais formas, ar jos yra pakankamos. Klausama kokius pasiūlymus teikė Šiaulių miesto savivaldybė siekdama spręsti problemą, kiek tarybos posėdžių buvo surengta. Užduodamas svarbus klausimas apie įstatymų bei administracinius pakeitimus, kurie įtakotų efektyvesnį bendradarbiavimą su NVO. Paskutiniai klausimai skirti išsiaiškinti ar savivaldybė pakankamai rūpinasi aplinkos apsauga, kokie šios srities prioritetai. Interviu baigiamas klausimas, kurio tikslas įvertinti NVO aktyvumą Lietuvos Respublikos mastu.

Interviu klausimynas, kuris skirtas ŠNVOK vykdančiajai direktorei sudarytas iš 20 klausimų. Pirmieji vienuolika klausimų skirti išsiaiškinti ŠNVOK įsteigimo priežastis, kiek narių vienija ši organizacija ir kiek iš jų yra aplinkosauginės. Taip pat klausama apie bendradarbiavimo formas su Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriumi, kiek projektų pateikta per pastaruosius kelerius metus. Klausama nuomonė, kurioje srityje matomas didžiausias NVO indėlio poreikis bei kokius įstatymus reikia koreguoti siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo su miesto valdžia. Nuo 12-to klausimo prasideda situacijos aptarimas. Klausimai šiek tiek skiriasi nuo užduotų klausimų buvusiam miesto merui bei 2011-2015 m. kadencijos tarybos nariui. Klausimais siekiama išsiaiškinti kokios priežastys lėmė šios problemos formavimąsi, kaip ji buvo sprendžiama, kokie pasiūlymai pateikti, kas aktyviausiai

dalyvavo problemos sprendime. Paskutiniu klausimu taip pat siekiama įvertinti NVO aktyvumą Lietuvos Respublikos mastu.

Tyrimo vieta ir laikas. Tyrimui atlikti buvo susitarta su labiausiai suinteresuotais asmenimis. Interviu laikas ir vieta buvo derinami iš anksto. Kiekvienam respondentui buvo pasiūlyta susitikimo vieta, tačiau respondentui išsirinko jiems patogiausią vietą pokalbiui.

Su ŠNVOK vykdančiąja direktore J. Švickiene buvo susitikta jos darbo vietoje (ŠNVOK būstinėje Aušros al. 15) 2015 m. balandžio 15 d. 15.00 val. Pokalbis truko iki 16.30 val.

Su buvusiu Šiaulių miesto meru J. Sartausku interviu taip pat atliktas 2015 m. balandžio 15 d. 13.40 val. Šiaulių universiteto centrinėje bibliotekoje. Pokalbis baigėsi – 14.40 val.

Buvęs 2011-2015 m. kadencijos tarybos narys A. Nausėda į interviu klausimus pageidavo atsakyti elektroniniu būdu. Į elektroniniu paštu 2015 m. balandžio 14 d. išsiųstus klausimus A. Nausėda atsakė ir pateikė atgal 2015 m. balandžio 19 d.

Tyrimo eiga. Ekspertai interviu (pokalbio) metu turėjo galimybę išsakyti savo požiūrį apie visuomenės dalyvavimą, jo skatinimo svarbą, kliūtis trukdančias efektyviau dalyvauti bei bendradarbiauti su Šiaulių miesto savivaldybe, taip pat išreikšti savo poziciją apie nagrinėjamą atvejį. Pusiau struktūruoto interviu metu, pokalbiai su meru J. Sartausku bei ŠNVOK vykdančiąja direktore buvo fiksuojami naudojant garso įrašymo programėlę. Buvęs tarybos narys A. Nausėda interviu klausimus pageidavo atsakyti elektronine forma (Microsoft Office Word programa).

Susitikimo metu interviu informantai buvo supažindinti su baigiamojo magistro darbo tema, tikslais bei problema, taip pat buvo pristatyta tyrimo metodika bei preliminaries tyrimo išvados. Interviu klausimai buvo parengti prieš susitinkant su respondentais, tačiau pokalbio eigoje buvo užduoti keli papildomi klausimai, kuriuos užduoti buvo itin reikšminga. Apklausus informantus jiems buvo padėkota už atsakymus, už skirtą interviu laiką, bei pažadėta atlikus tyrimą, pateikti gautus rezultatus bei išvadas.

3.2 Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriaus veikla sudarant sąlygas visuomenės dalyvavimui

Aplinkos skyrius yra Šiaulių miesto savivaldybės administracijos struktūrinis padalinys. Aplinkos skyrius savo veikloje vadovaujasi:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija,
2. Lietuvos Respublikos įstatymais,
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais,
4. Savivaldybės tarybos sprendimais,
5. Savivaldybės mero potvarkiais,
6. Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymais
7. Aplinkos skyriaus nuostatais.

Aplinkos skyriaus uždaviniai ir funkcijos

Aplinkos skyriaus nuostatuose (2011) reglamentuota, kad skyriui yra pavesta pagal kompetenciją organizuoti aplinkos kokybės gerinimą ir apsaugą savivaldybės teritorijoje, informuoti visuomenę apie miesto aplinkos būklę, organizuoti ekologinį švietimą, organizuoti aplinkos apsaugos įstatymų, Vyriausybės nutarimų, Savivaldybės tarybos sprendimų bei Administracijos direktoriaus įsakymų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimą. Vadovaudamasis šiais nuostatais, skyrius įgyvendina pagrindinius jam priskirtus uždavinius: organizuoja aplinkosaugos projektų rengimą ir įgyvendinimą, propaguoja aplinkosaugos vadybos sistemų ir subalansuotosios plėtros principų įdiegimą mieste, organizuoja strateginio triukšmo žemėlapių rengimą, informuoja visuomenę apie miesto aplinkos būklę, organizuoja ekologinį švietimą, vykdo savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių apsaugą.

Žvelgiant į skyriaus nuostatuose reglamentuotas funkcijas bei uždavinius, gyventojų dalyvavimui galime pritaikyti didžiąją dalį funkcijų.

Aplinkosaugos švietimas, visuomenės informavimas

Viena iš Aplinkos skyriaus funkcijų yra visuomenės informavimas apie miesto aplinkos būklę, ekologinio švietimo organizavimas, taip pat organizuoti aplinkosaugos projektų rengimą bei vykdymą į kuriuos įtraukiamos Šiaulių miesto švietimo įstaigos bei nevyriausybines organizacijas. 2012-2013 m. Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius

organizavo vaikų ir jaunimo, nevyriausybinių organizacijų, profesinių grupių, bendruomenių atstovų aplinkosaugos ugdymo ir švietimo veiklos skatinimą ir rėmimą. Skyrius vykdė aplinkosauginės informacijos sklaidą, surengė konferenciją, organizavo aplinkosauginių švenčių minėjimus.

Siekiant šviesti ir informuoti visuomenę apie aplinką 2012 m. Aplinkos skyrius organizavo kelis masinius renginius, kuriais buvo siekiama įprasminti žymias aplinkosaugos datas, kad kiekvienas žmogus suprastų, jog reikia saugoti ir tausoti aplinką kurioje jis gyvena, atkreipti visuomenės dėmesį į aplinką, klimato atšilimo keliamas problemas, neatsakingą vartojimą.

2013 m. suorganizuotas aplinkai svarbus renginys skirtas paminėti Pasaulinės Žemės dieną (kovo 20 d.). Šis renginys pateko į Lietuvos rekordų knygą kaip masiščiausia muzikinė interpretacija iš antrinių žaliavų „Eko garsai“. Renginio metu buvo suskaičiuoti 675 dalyviai, kurie atliko muzikinę interpretaciją „Eko garsai“ „instrumentais“ iš antrinių žaliavų (plastikinių butelių, kartono dėžių ir skardinių), taip atkreipdami visuomenės dėmesį į aktualias aplinkosaugos problemas, buitinių atliekų rūšiavimo svarbą.

Aplinkos skyrius siekdamas viešumo savo veiklos kompetencijas, naujienas ir aktualijas nuolat skelbia savivaldybės internetiniame tinklalapyje, kuriame galima rasti informaciją apie išduotus leidimus miesto želdiniams kirsti ir genėti, sužinoti apie Šiaulių miesto oro užterštumą, rasti informaciją apie skelbiamus aplinkosaugos projektus.

Šiaulių miesto savivaldybė su nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja remdamasi Šiaulių miesto savivaldybės ir Nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo programa. Pagrindinės trys bendradarbiavimo formos tarp miesto savivaldybės ir NVO yra:

1. Nevyriausybinių organizacijų interesų atstovavimas;
2. Finansinės paramos teikimas;
3. Nefinansinės paramos teikimas.

Aplinkos skyriaus bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis vyksta rengiant aplinkosauginius projektus pagal Aplinkos apsaugos rėmimo specialiąsias programas. Šiaulių m. savivaldybė finansuoja aplinkosaugos projektus, kurių rėmimo tikslas – įtraukti į aplinkosaugos veiklą Šiaulių miesto bei apskrities nevyriausybines organizacijas, kurios perteiktų visuomenei aplinkosaugos žinias ir patirtį, ugdytų ir lavintų aplinkosaugos problemų sprendimo įgūdžius, formuotų gyventojų atsakomybę bei vidinį poreikį išsaugoti sveiką aplinką, keltų visuomenės aplinkosauginę kultūrą, skatintų visuomenės dalyvavimą ir bendradarbiavimą sprendžiant aplinkosaugos ir darnaus vystymosi uždavinius. Suvokiama,

kad nei vienas projektas ar programa negalės būti sėkmingai įgyvendinti jei nebus skiriamas dėmesys ekologiniam visuomenės švietimui. Tai vienas iš pagrindinių skyriaus uždavinių.

Prioritetai yra teikiami šioms NVO projektų paraiškoms:

1. Visuomenės aplinkosaugos švietimo ir visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą projektams;
2. Projektams, kurie yra papildomai finansuojami kitų rėmėjų arba gauna finansavimą iš tarptautinių fondų;
3. Projektams, skirtiems Šiaulių miesto strateginio plėtros plano tikslams įgyvendinti ir darantiems įtaką kuo platesnei gyventojų grupei.

Kasmet miesto savivaldybės Aplinkos skyrius skelbdamas konkursą dėl NVO aplinkosauginių projektų rėmimo, finansuoja didžiąją dalį gautų projektų paraiškų, tačiau dėl savivaldybės biudžeto lėšų trūkumo visų projektų finansuoti nėra galimybės.

2012-2015 m. Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos skyrius sulaukė 91 NVO aplinkosauginių projektų paraiškų, iš jų buvo remiami 49 NVO projektai. 2012-2014 m. įgyvendintiems projektams skirta daugiau nei 20 tūkst. litų.

Sekančiame skyriuje bus atlikta išsami NVO aplinkosauginių projektų analizė, kuri bus paremta dokumentų analize bei nestruktūruotų interviu metodų medžiaga.

3.3. NVO aplinkosaugos projektų analizė

2015 m. NVO projektai

2015 m. sausio mėnesį Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius sulaukė 26 nevyriausybinių organizacijų projektų paraiškų. Projektų vertinimo komisijai atlikus analizę ir įvertinus pateiktų projektų svarumą bei naudingumą, buvo atrinkti 16 projektų, kurie gaus finansavimą projektams įgyvendinti.

Siekiant išanalizuoti projektus būtina remtis LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymu, kurio 2 str. 2 d. aiškiai apibrėžiama kas nepriskiriama prie nevyriausybinių organizacijų:

1. Politinės partijos;
2. profesinės sąjungos bei darbdavių organizacijos ir jų susivienijimai;
3. įstatymų nustatyta tvarka steigiamos organizacijos, kuriose narystė yra privaloma tam tikros profesijos atstovams;

4. susivienijimai, kurių daugiau kaip 1/3 dalyvių yra privatūs juridiniai asmenys;
5. sodininkų bendrijos, daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijos ir kitokios bendro nekilnojamo turto valdymo tikslu įsteigtos bendrijos;
6. šeimynos.

Vadovaujantis šiuo įstatymu Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius turėjo atmesti 1 projekto paraišką gautą iš daugiabučių namų būtų savininkų bendrijų asociacijos, kadangi LR Nevyriausybinė organizacijų plėtros įstatymo 2 str. 2 d. 5 p. aiškiai apibrėžta, kad tokio pobūdžio bendrijos nėra laikomos nevyriausybėmis organizacijomis.

Nagrinėjant NVO aplinkosauginius projektus siekiama jų tikslus susieti su Aplinkos skyriaus funkcijomis, kurias savo dalyvavimu NVO stengiasi papildyti ir įgyvendinti praktiškai per nevyriausybines organizacijas ir gyventojų bendruomenes, padedant pačiai miesto savivaldybei. Nagrinėjami bus tik tie NVO aplinkosauginiai projektai, kurie gavo pilną arba dalinį NVO aplinkosauginių projektų finansavimą.

Asociacija (ŠNVOK) teigdama projektą „Aš čia gyvenu“ siekia tvarkyti ir švarinti šiauliečių labiausiai lankomas miesto rekreacines erdves – Šiaulių miesto paplūdimius ir parkus, skiepyti miesto gyventojams poreikį tvarkytis patiems, ar bent prisidėti prie miesto erdvių tvarkymo. Taip pat asociacija savo projektu sieks suorganizuoti aplinkos apsaugai svarbių dienų minėjimą: žemės diena, pasaulinė aplinkos apsaugos diena, judrioji savaitė ir diena be automobilio. Pagrindiniais projekto įgyvendintojais laikomos nevyriausybines organizacijos bei miesto bendruomenės.

Šio projekto tikslus galima susieti su Aplinkos skyriaus 6.8. funkcija, kuri reglamentuoja visuomenės informavimą apie aplinkos būklę bei ekologinį švietimą. Taip pat 6.16., kuriame pabrėžiama atliekų tvarkymo svarba.

Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubas „Aukuras“ teikia projektą „Pažink Rėkyvos gamtą“, kuris tęsiamas nuo 2012 m. kuomet buvo pateiktas pirmasis projektas. Klubas „Aukuras“ ypatingai rūpinasi Rėkyvos ežero pakrantėmis bei aukštapelkėmis, todėl ir 2015 m. vykdo šio projekto tęstinumą. Klubo nariai mano, kad reikalinga jog daugiau šiauliečių sužinotų apie ežero ir apylinkių vertybes, tam reikalingi patrauklūs ir lengvai visuomenei suprantami informacijos perteikimo būdai, kurie piliečius motyvuotų imtis aplinkosauginės veiklos. Dažnai teorijoje minima, kad piliečiai vengia dalyvauti tam tikrose srityse dėl informacijos nepakankamumo ar jos nesupratimo, todėl šis projektas suteikia galimybę gyventojams pateikti aiškia informaciją apie aplinką. Galima teigti, kad klubas „Aukuras“ aiškiai supranta vieną iš pagrindinių nedalyvavimo priežasčių –

tai informacijos stoka arba neteisingas jos pateikimas. Dauguma gyventojų suprasdami aplinkosaugos svarbą imtųsi veiksmų ir tausotų gamtą.

Pagrindinis klubo „Aukuras“ tikslas - skatinti visuomenę prisidėti prie gamtinių vertybių išsaugojimo. Iškeltuose uždaviniuose pabrėžiama visuomenės informavimo svarba (6.8. funkcija – visuomenės informavimas, švietimas), išskiriamas uždavinys – talkos-žygio organizavimas (6.2.funkcija organizuoja aplinkosaugos projektų rengimą bei vykdymą). Projektas bus tęsiamas vadovaujantis visuomenės švietimu – rengiama paroda visuomeninėse įstaigose, viešuose renginiuose. Taip pat bus parengti informaciniai standai, kurie leis gyventojams susipažinti su jiems svarbia informacija. Projekto tikslinės grupės – NVO.

Klubas „Tarp savų“ teikia paraišką surengti pilietinę akciją „*Laisvė dviračiui*“. Šis projektas taip pat tęstinis, kuris tęsiamas jau trečius metus iš eilės ir yra skirtas Šiaulių miesto vaikams, jaunimui, bendruomenei siekiant juos supažindinti su gamtos apsaugos svarba, išmetamų automobilių dujų į orą teršimu, poveikiu žmonių sveikatai. Akcijos metu siekiama, kad gyventojai rinktųsi mažiau orą teršiančias transporto priemones.

Šio projekto pagrindiniai tikslai siejami su 6.6. funkcija, kurioje nagrinėjama oro, paviršinio ir požeminio vandens kokybė, buitinių pavojingų ir nepavojingų atliekų tvarkymas bei želdinių ir biologinės įvairovės būklė, taip pat siūlomos priemonės kaip jas gerinti. Taigi klubas „Tarp savų“ savo tikslais padeda įgyvendinti savivaldybės Aplinkos skyriaus funkcijas.

Šio projekto tikslinė grupė taip pat Šiaulių miesto bendruomenė, įvairios NVO, švietimo įstaigos bei pati Šiaulių miesto savivaldybė, kuri aktyviai kviečiama dalyvauti organizuojamame renginyje, kuriame turi puikias galimybes parodyti pavyzdį, kad siekiant saugoti gamtą – reikia pradėti nuo savęs ir gerais darbais įkvėpti kitus.

Asociacija „Veiklus aš“ teikdama paraišką siekia įgyvendinti Dainų parko populiarinimo, pritaikant visuomenės poreikiams viziją. Visuomeninių talkų metu Dainų parke buvo įrengtos poilsio zonos, sutvarkyta aplinka, siekiama, kad patenkinant rekreacinės teritorijos lankytojų atliekų šalinimo poreikius bei skatinant švaros ir tvarkos palaikymą – tikimasi sutelkti miesto bendruomenę savanoriškai veiklai.

Šiam projektui įgyvendinti organizacija bendradarbiauja su VŠĮ Šiaulių regiono atliekų tvarkymo centru bei siekia parko teritorijoje sudaryti sąlygas tvarkingai šalinti susikaupusias atliekas bei šviesti visuomenę atliekų tvarkymo metu. Projekto metu siekiama pateikti aktualią informaciją apie atliekų tvarkymo principus ir jų laikymosi svarbą.

Taigi galima išskirti pagrindinį projekto tikslą – skatinti švarą ir tvarką renkant ir rūšiuojant atliekas bei šviesti visuomenę atliekų tvarkymo tema, kuomet įrengtuose informaciniuose stenduose pateikiama informacija apie rūšiavimo svarbą. Šiuos projekto

tikslus galima sieti su Aplinkos skyriaus nuostatų 6.16. punktu (organizuoja atliekų tvarkymo įgyvendinimą), 6.8. (organizuoja ekologinį švietimą).

Nors remiantis LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymu daugiabučių namų savininkų bendrijos ir jų asociacijos nelaikomos nevyriausybiniomis organizacijomis, tačiau Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2014 m. lapkričio 6 d. sprendimu Nr. T-320 patvirtintuose NVO aplinkosauginių projektų rėmimo nuostatose reglamentuota tik tai, kad paraiškos priimamos iš Šiaulių miesto bei rajono nevyriausybinių organizacijų. Jei Aplinkos skyrius priėmė šio projekto paraišką ir teikė jam finansavimą – taigi *Šiaulių apskrities ir miesto daugiabučių namų butų savininkų bendrijų asociacija* yra laikoma nevyriausybine organizacija. Ši organizacija pateikė projektą „*Švarios ir sveikos aplinkos plėtojimas daugiabučių namų bendrijose*“. Žvelgiant į organizacijos iškeltus tikslus, galima teigti, kad ši organizacija efektyviai rūpinasi savo aplinkos gerove, todėl rengdama projektą siekia paruošti „Namo vidaus tvarkos taisykles“, kuriomis vadovaujantis bendrijų laiptinėse bei kiemuose būtų palaikoma švara. Taip pat organizacija siekia įtraukti gyventojus į miesto viešųjų erdvių tvarkymą, tam pasitelkdama spaudos ir televizijos pagalbą. Taip pat pat organizuojami seminarai apie atliekų tvarkymą. Tačiau projekte iškyla vienas prieštaravimas – projekto tikslinė grupė įvardijami gyventojai gyvenantys daugiabučiuose, o iškeltuose tiksluose įvardijama, kad projekto įgyvendinime kvies dalyvauti visuomenę.

Apibendrinant galima teigti, kad kaip ir iki šiol apibendrinti NVO aplinkosauginiai projektai, taip ir šis atitinka Aplinkos skyriaus nuostatų 6.16. punktą (organizuoja atliekų tvarkymo įgyvendinimą), 6.8. (organizuoja ekologinį švietimą).

Asociacija *Rėkyvos vandens klubas* teikia paraišką siekdama sutvarkyti *dalį Rėkyvos ežero pakrantės*. Siekdama pritraukti visuomenę ir didinti ežero patrauklumą, asociacija siekia sutvarkyti veją: išlyginti, išrinkti akmenis, šiukšles, atsėti žolę, taip pat sutvarkyti takelius. Šie tikslai sutampa su Aplinkos skyriaus nuostatų 6.12. punktu, kuris reglamentuoja priemonių rengimą želdinių išsaugojimui, jų atkūrimui bei 6.10. punktu, kuris taip pat akcentuoja želdinių kūrimą bei apsaugą. Taip pat 6.16. punktą dėl atliekų tvarkymo.

Rėkyvos senjorų klubas vadovaudamasis 2006-2017 metų Šiaulių miesto strateginiu plėtros planu, siekia *sutvarkyti Rėkyvos ežero pakrantę*. Šis klubas taip pat kaip ir Rėkyvos vandens klubas siekia vykdyti bendruomenės aplinkosauginį ugdymą (6.8. p. ekologinio švietimo organizavimas), iškirsti nereikalingus medžius apsodinant juos naujais želdiniais, prižiūrėti veją (6.10. punktas – savivaldybės teritorijoje esančių želdinių priežiūra, kūrimas;), rengiant visuomenines talkas rūpintis atliekų tvarkymu, rūšiavimu (6.16. atliekų tvarkymo organizavimas ir koordinavimas). Projekto tikslinė grupė – tai Rėkyvos bendruomenė bei jai priklausančios organizacijos, klubai.

Rėkyvos gyvenvietės bendruomenė parengė projektą „Rėkyvos lydeka – 8“. Projektas tęsiamas nuo 2006 m. Šiais metais pagrindinis projekto tikslas saugoti natūralią lydekų populiaciją bei saugoti ją nuo brakonierių (6.6. punktas, reglamentuojantis biologinės įvairovės būklės analizę bei priemonių jai gerinti kūrimą). Šiam projektui įgyvendinti pasitelkiami partneriai – Šiaulių RAAD miesto agentūros pareigūnai, Šiaulių regiono probacijos tarnybos siūsti asmenys.

Šiaulių pagyvenusių žmonių asociacija ir jos projektas „*Būkime savo gamtos šeimininkai*“ siekia perteikti asociacijos nariams kuo daugiau žinių apie kokybiškos gyventojų aplinkos kūrimo reikalavimus, informuoti apie skirtingų atliekų rūšiavimą (6.16. atliekų tvarkymo organizavimas ir koordinavimas, 6.8. p. ekologinio švietimo organizavimas ir įgyvendinimas). Vienas iš pagrindinių siekių – tai visuomenės požiūrio keitimas į nevyriausybinės organizacijas. Organizacija siekia pakeisti stereotipą, kad nevyriausybinės organizacijos nori ir gali veikti visuomenės, o ne savo labui.

Dažnai pastebima, kad informacija apie aplinkosaugos problemas nepasiekia eilinio miesto gyventojų, ji tiesiog dingsta dideliame informacijos sraute, kuriame ne kiekvienas sugeba atskirti reikalingą ir svarbią informaciją. *Šiaulių Lieporių bendruomenės centras* sistemingai veikia aplinkosaugos srityje, mokosi ir stengiasi suvokti pagrindines bendruomenės problemas, bei iniciatyviai buria bendruomenę aplinkos tvarkymui. Šiais metais šis centras pateikė projektą „*Parko želdiniai – atgaiva žmogui*“, kurio tikslas vienyti bendruomenės narius bendrai veiklai, supažindinti su aplinkosaugos problemomis, skatinti domėtis jomis, prisidėti prie jų sprendimo. Bendruomenės švietimas išlieka svarbiausiu šios organizacijos tikslu, siekiant pakeisti gyventojų požiūrį, elgesį viešose vietose, viešinti teigiamą patirtį, ugdyti nepakantumą neigiamiems poelgiams. Šis tikslas taip pat siejamas su 6.8. Aplinkos skyriaus nuostatų punktu, kurio esmė – ekologinis visuomenės švietimas, informavimas apie miesto bei gyvenamųjų teritorijų aplinkos būklę.

Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungos filialas „Šiaulių miesto skyrius“ projektas „*Pakelk mane*“ Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriaus priimtas, patvirtintas ir gavęs finansavimą. Pagrindinis šio projekto tikslas yra kaip ir daugumos organizacijų – visuomenės švietimas (6.8. p. ekologinio švietimo organizavimas ir įgyvendinimas) tačiau ši organizacija pasitelkia šiuolaikines IKT priemones ir siekia informuoti ir skatinti visuomenę atkreipti dėmesį į aplinkos būklę, ugdyti supratingumą, naudojant filmuotą video medžiagą ir ją naudoti įvairiuose socialiniuose tinkluose. Šis projektas yra vienintelis, kuris pasitelkia šiuolaikines informavimo priemones. Organizacija priėmė teisingą sprendimą, nes didžioji dalis visuomenės informacijos srautus renkasi įvairiuose socialiniuose tinkluose, o ne miesto ar rajono laikraščiuose.

Šiaulių universiteto Botanikos sodo draugų klubas savo projektu siekia skatinti domėtis gamta, aplinkosauginėmis veiklomis siekiama skatinti bendruomenės narius būti atsakingais už gamtą, jos būklę. Šis projektas įgyvendinamas naudojantis informacine sklaida supažindinant visuomenę su aplinkos būkle bei jos gerinimu (6.8. p. ekologinio švietimo organizavimas ir įgyvendinimas).

Lietuvos biologijos mokytojų asociacija rengia *Šiaurės regiono 5-8 kl. olimpiadą*. Šis projektas labiau akcentuotas ir skirtas mokyklinio amžiaus bendruomenei, o ne visai visuomenei. Tačiau svarbu pažabrėti, kad siekiant gyventojų ekologinio sąmoningumo, reikia pradėti nuo švietimo ugdymo įstaigose. Tačiau šiam tikslui Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius taip pat kuruoja ir Švietimo įstaigų aplinkosauginių projektų rėmimą.

Apibendrinant 2015 m. Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriui pateiktus NVO aplinkosauginius projektus nustatyta, kad skyrius sulaukė 26 NVO aplinkosauginių projektų paraiškų. 16 aplinkosauginių projektų gavo finansavimą. 1 NVO aplinkosauginių projektų paraiška neatitinka LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatyme reglamentuoto nevyriausybinų organizacijų apibrėžimo – tai Šiaulių apskrities ir miesto daugiabučių namų butų savininkų bendrijų asociacijos projekto paraiška.

Analizuojant Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriaus nuostatus ir juose įtvirtintas skyriaus funkcijas bei siejant šiuos principus su NVO aplinkosauginių projektų išskeltais tikslais galima konstatuoti, kad:

1. Nei viena NVO pateikusi paraišką nesiekia *organizuoti aplinkos apsaugos įstatymų pakeitimų* bei nesiūlo kaip gali juos *tobulinti*.

2. Visos organizacijos, kurios pateikė paraišką – galima priskirti prie *aplinkosaugos projektų rengimo bei vykdymo* organizatorių.

3. Organizacijų, kurios *ieškotų tarptautinių ar kitų finansavimo šaltinių aplinkosauginiams projektams įgyvendinti* nėra. Dauguma projektus pateikusių organizacijų, dalinį finansavimą skiria iš savo organizacijoje kaupiamų lėšų, iš tam tikra parama gautų lėšų bei žinoma iš savivaldybės, kuri remdama projekto paraišką – skiria dalį lėšų.

4. *Aplinkosaugos vadybos sistemų propagavimo ir subalansuotos plėtros įgyvendinimu mieste plėtra* nesusidomėjo nei viena organizacija. Šis principas lieka tik Aplinkos skyriaus valdžioje. Jo įgyvendinimui NVO bei gyventojai įtakos nedaro.

5. Dvi organizacijos Klubas „Tarp savų“ ir Rėkyvos gyvenvietės bendruomenė savo projekto tiksluose akcentuoja *oro, paviršinio ir požeminio vandens kokybės, buitinių pavojingų ir nepavojingų atliekų tvarkymo bei želdinių ir biologinės įvairovės būklės gerinimą*. Klubas „Tarp savų“ organizuodamas dviračių akciją siekia atkreipti visuomenės

dėmesį į oro kokybę, tuo tarpu Rėkyvos gyvenvietės bendruomenė rūpinasi ežero biologinės įvairovės saugojimu bei veisimu.

6. Triukšmo žemėlapiu rengimu bei prevencijos priemonių plano įgyvendinimu NVO nesusidomėjo. Ši funkcija dalinai persipina su Šiaulių miesto savivaldybės Viešosios tvarkos ir civilinės saugos skyriaus funkcija, kuri nustato, kad skyrius rūpinasi triukšmo prevencija viešose vietose.

7. Rėkyvos gyvenvietės bendruomenė įgyvendindama projektą, taip pat rūpinasi, *kontroliuojančių institucijų informavimu pastebėjus aplinkosauginius pažeidimus*. Ne tik šis klubas, tačiau ir kitos Rėkyvos gyvenvietės organizacijos pastebėjusios gamtos niokotojus, brakonierius, žolės degintojus informuoja atsakingas institucijas.

8. *Savivaldybės teritorije esančiais želdynais, jų apsauga, kūrimu, inventorija ir apskaita* rūpinasi dvi Rėkyvos gyvenvietėje įsikūrusios organizacijos, kurių pagrindiniai tikslai rūpintis jų teritorijoje esančiais želginiais, naikinti jau neberekalingus medžius, bei juos atsodinti naujais. Taip pat prižiūrėti ir tvarkyti veją.

9. *Sąlygas teritorijų planavimui ir objektų, susijusių su galimu poveikiu gamtai, projektavimui* gali išduoti tik Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius, todėl nei viename projekte nėra numatyta tokio tikslo, kurį NVO galėtų padėti įgyvendinti.

10. *Leidimus miesto želdiniams tvarkyti* išduoda taip pat tik Aplinkos skyrius, tačiau *organizuoti priemones želdiniams atkurti ir gausinti* taip pat gali piliečių bendruomenės ar nevyriausybinės organizacijos. Šiuo atveju 2015 m. projektų paraiškose Rėkyvos vandens klubas tvarkant ežero prieigas siekia atkurti tvarkyti žolynus atkurti įvairius želdinius. Šitokiais tikslais jie padeda įgyvendinti Aplinkos skyriaus 6.12. punktu patvirtintą funkciją.

11. *Ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo programų bei ataskaitų nagrinėjimas ir išvadų teikimas* yra išskirtinai tik Aplinkos skyriaus funkcija, kurios ji negali pavesti ar suteikti galimybės kitiems prisidėti prie jos vykdymo. Taigi nevyriausybinės organizacijos negali teikti tokio projekto, kuriame būtų vertinama ūkinės veiklos poveikis aplinkai. Tačiau pačios NVO remdamosi tokiomis analizėmis, gali vykdyti visuomenės informavimo ir ekologinio švietimo funkciją, kurioje gali teikti informaciją visuomenei apie Aplinkos skyriaus atliktas poveikio aplinkai analizes. Tokiu būdu visuomenė gautų jai reikalingas žinias apie veiksmus, kurie kenkia aplinkai.

12. *Miesto įmonių ir organizacijų bei kitų juridinių bei fizinių asmenų taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK) leidimus, naujus, plečiamus ir rekonstruojamus objektų projektus, teritorijų planavimo dokumentus* derina tik Aplinkos skyrius. Šioje situacijoje NVO gali veikti tik kaip patariamasis balsas, savo nuomonę apie rekonstruojamus

objektus nevyriausybinių organizacijų gali išreikšti Konsultacinės tarybos posėdžių metu įsitraukus klausimą į darbotvarkę. Jei NVO mato poreikį, kad tam tikri objektai negali būti rekonstruojami, kad jie teršia aplinką, tokiu atveju galima teikti oficialius raštus Aplinkos skyriaus darbuotojams, kurie esant galimybei nagrinėtų ir svarstytų NVO poziciją.

13. *Kaupti miesto ekologinių duomenų informacijos bazę, organizuoti nuolatinę jos papildymą* taip pat gali tik Aplinkos skyrius. Tačiau šioje funkcijoje visuomenė bei visuomeninės organizacijos gali padėti skyriui teikiant informaciją apie pastebėtas neleistinas šiukšlių išmetimo ir kaupimo vietas, netvarkomus plotus. Galima teigti, kad NVO ir visuomenė visais atvejais gali teikti įvairią informaciją, susijusią su aplinka.

14. *Atliekų tvarkymo plano organizavimas, taisyklių rengimas ir jų įgyvendinimas* yra viena iš funkcijų, kuriose praktiškai dalyvauti gali ir nevyriausybinių organizacijų. Savo veiksmais jos gali organizuoti įvairias talkas, taip pat informuoti Aplinkos skyrių apie nusiskundimus dėl šiukšlių išvežimo, netinkamus grafikus ir pan. Tačiau aktyviausiai ši funkcija įgyvendinama per organizuojamas akcijas, kurių metu tvarkoma aplinka. 2015 m. pateiktuose NVO aplinkosauginiuose projektuose, 5 organizacijos paraiškose nurodė, kad vienas iš prioritetų – tai aplinkos tvarkymas. Kiekviena organizacija pasirinko jai reikšmingus plotus, kuriuose matomas didžiausias poreikis aplinkos tvarkymui. Galima teigti, kad organizacijos skiria didelį dėmesį ne tik švietimui, bet ir realiam aplinkos tvarkymui, kadangi pastebima, jog miesto specializuotos įmonės tvarko ne visus plotus ir ne taip dažnai kaip reikėtų.

15. *Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimą koordinuoja, teikia pasiūlymus dėl programos lėšų panaudojimo, bei lėšų panaudojimo ataskaitas* Aplinkos skyriaus specialistai. NVO yra tik projektų rengėjai ir teikėjai.

16. *Viešųjų pirkimų vykdymas* taip pat yra išskirtinė Aplinkos skyriaus funkcija, kurią atlieka tik skyriaus darbuotojai. Šiai funkcijai vykdyti NVO neturi net patariamojo žodžio teisės. Visi veiksmai priklausomi tik nuo skyriaus darbuotojų.

Apibendrinant 2015 m. teiktus NVO aplinkosauginius projektus galima išskirti tai, kad nevyriausybinių organizacijų kaip ir dauguma mokslininkų pirmenybę teikia visuomenės švietimui, kuris reglamentuojamas įvairiuose LR ir tarptautiniuose įstatymuose. Siekiant aktyvinti gyventojus, pastebimas visuomenės informavimo poreikis, kadangi dauguma gyventojų, taip pat ir nevyriausybinių organizacijų stokoja informacijos įvairiuose srityse. Šiuo atveju NVO aplinkosauginiuose projektuose, organizacijų iškeltuose tiksluose atsispindi poreikis informuoti visuomenę aplinkos klausimais, teikti jiems ekologinio švietimo paslaugas. Nevyriausybinių organizacijų paraiškose argumentuoja, kad visuomenė nėra supažindinta su aplinkos būklės problemomis bei priemonėmis ir veiksmais, kurie padėtų

tausoti ir gerinti jos būklę. Taip pat pastebima, kad savivaldybės skelbiama informacija ne visuomet yra prieinama ir ne visuomet lengvai suprantama paprastam gyventojui. Nesuvokdamas informacijos svarbos gyventojas ir toliau nepaiso tam tikrų ženklų, pateiktos informacijos ir savo poelgiais blogina aplinkos būklę. Taigi vieni iš pagrindinių NVO tikslų – visuomenės švietimas.

Taip pat galima išskirti aplinkos tvarkymo būtinumą, kuris dažnai minimas aplinkos projektuose. Sujungiant visuomenę bendram tikslui, nevyriausybines organizacijos siekia organizuoti ir vykdyti įvairias talkas, kurių metu gražinama miesto aplinka, ežerai ir jų pakrantės. Nevyriausybines organizacijos savo organizuotumu puikiai prisideda prie Aplinkos skyriaus vykdomų funkcijų, taip padėdama valdyti aplinkos būklės gerinimą. Galima teigti, kad visuomenė ir iš jos sudarytos nevyriausybines organizacijos puikiai ištraukia į aplinkos apsaugos valdymą.

3.4. ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimo atvejo analizė

3.4.1. Atvejo pristatymas

Nagrinėjamas atvejis prasidėjo 2014 m. Šiaulių mieste tarp ŠNVOK (Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos) ir Šiaulių miesto savivaldybės. Šis nagrinėjamas atvejis veikia nenutrūkstamai nepaisant to, kad Šiaulių miesto savivaldybė patvirtino NVO Tarybos sudėtį, tačiau ŠNVOK ir toliau reiškia nepasitenkinimą.

Šiaulių miesto savivaldybės puslapyje pateikiama informacija, kad šiuo metu yra 122 organizacijos, kurios save užregistravo kaip turinčios nevyriausybinių organizacijų statusą, tačiau informacija yra pasenusi ir nėra aišku kokia dalis organizacijų yra veikiančios, o kurios ne. ŠNVOK yra organizacija, vienijanti 70 nevyriausybinių organizacijų, tai reiškia, kad organizacija turi didelį narių skaičių, įvairaus amžiaus, išsilavinimo, tautybių žmonės, kurie susibūrę į mažesnes grupes siekia padėti tiek vieni kitiems, tiek visuomenei – rengdami įvairius renginius, akcijas, talkas bei šventes.

Šios situacijos pagrindinė problema išryškėjo tuomet, kai vadovaujantis LR Prezidentės inicijuotu LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymu Šiaulių miesto taryba turėjo įsteigti NVO tarybą bei patvirtinti jos nuostatus. Ši taryba LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo I skirsnio, 2 str. 5 d. įvardijama kaip visuomeniniais pagrindais veikianti kolegiali patariamoji institucija, kuri sudaroma iš savivaldybės institucijų ir įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų deleguotų atstovų laikantis pariteto principo, kuris reiškia,

kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei nevyriausybines organizacijos yra atstovaujamos po lygiai.

Savivaldybės tarybos sprendimu įsteigta taryba turėjo teikti įvairius pasiūlymus dėl savivaldybės teritorijoje veikiančių NVO veiklos skatinimo bei atlikti kitas NVO funkcijas, kurios reglamentuotos LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme. 2014 m. rugpjūčio viduryje, LR Vyriausybės atstovas pateikė reikalavimą įsteigti NVO tarybą, tačiau Tarybos projektas įgyvendintas tik 2015 m. vasario mėn.

ŠNVOK savivaldybės tarybai teikė 8 narių kandidatūrą, suderino tarybos veiklos nuostatus, tačiau kandidatūra buvo atmesta Šiaulių miesto tarybos sprendimu dėl netinkamai parengto projekto bei išgirstų kalbų apie ŠNVOK narių tarpusavio ginčus ir nesusikalbėjimus.

2014 m. lapkričio 20 d. vykusiame savivaldybės tarybos posėdyje NVO taryba nebuvo išrinkta. Tarybos posėdžio metu išplieskė konfliktas tarp ŠNVOK narių bei tuo metu buvusio Šiaulių miesto mero J. Sartausko.

2015 m. kovo 5 d. Šiaulių apskrities bendruomenių konfederacija kreipėsi į LR Vyriausybės atstovą Šiaulių apskrityje dėl VVG (Vietos veiklos grupės) steigimo Šiaulių mieste, kadangi bendruomenė nebuvo supažindinta su planuojamu priimti sprendimu.

Apibendrinant šį nagrinėjamą atvejį galima teigti, kad tai labai aiškus ir konkretus nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo pavyzdys, kuomet pagrindine problema laikomas nesusikalbėjimas tarp dviejų suinteresuotų pusių, šiuo atveju Šiaulių miesto nevyriausybinių organizacijų bei miesto valdžios. Taip pat atvejis atskleidžia mokslininkų išskirtas pagrindines nedalyvavimo priežastis: skirtingi organizacijos narių interesai, neužtikrintumas sėkme, dalyvavimo naudojimas saviems tikslams, netinkamas teisės aktų naudojimas. Svarbiausia, kad miesto valdžia delsusi šios problemos sprendimo priėmimą neįgyvendino LR Vyriausybės atstovo reikalavimų.

Šiame nagrinėjamame atvejuje galima išskirti keletą *suinteresuotų pusių*:

1. ŠNVOK, kuri siekė, kad būtų sudaryta Šiaulių NVO taryba, kuriai atstovautų jos deleguojami nariai.
2. Šiaulių miesto taryba, kuri turi vadovautis LR įstatymais ir įsteigti Nevyriausybinių organizacijų tarybą, remiantis LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymu.
3. LR Vyriausybės atstovas, kuris privalo kontroliuoti kaip Šiaulių miesto savivaldybė įgyvendina įstatymus.
4. Visuomenė, kurios interesai turi būti atstovaujami NVO taryboje.

Sprendžiant problemą, buvo surengta:

1. 2 Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžiai, kurių metu svarstyta NVO tarybos steigimas.
2. Žiniasklaidoje pasirodė 4 straipsniai, kuriuose aptariama ši nagrinėjama situacija.
3. Vienas Šiaulių apskrities bendruomenių konfederacijos kreipimasis į LR Vyriausybės astovą Šiaulių apskrityje.
4. 6 susirinkimai surengti ŠNVOK, kurių metu buvo aptariami NVO Tarybos steigimo klausimai.

3.4.2. Nevyriausybinių organizacijų įtakos sprendimo priėmimui analizė

Magistro baigiamojo darbo tyrimo antrajai daliai pasirinktas atvejo tyrimas, leidžiantis iš arčiau pažvelgti į susidariusios situacijos formavimąsi bei sprendimą. Šiame skyriuje analizuojant nevyriausybinių organizacijų ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimą bus naudojami oficialūs dokumentai bei įvairūs straipsniai iš žiniasklaidos. Nagrinėjami dokumentai padės atskleisti problemos pradžią, jos eigą bei sprendimo priėmimo ciklus. Siekiant išsiaiškinti suinteresuotų pusių nuomonę, bus naudojama interviu medžiaga. Ši medžiaga papildys dokumentuose pateiktą informaciją bei leis suprasti ir išsiaiškinti respondentų požiūrį apie nagrinėjamą atvejį.

Skyrelis bus sudarytas iš šių dalių:

1. Nevyriausybinių organizacijų iniciatyva.
2. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo raiška.
3. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo nauda.

3.4.2.1. Nevyriausybinių organizacijų iniciatyva

Siekiant aktyvaus gyventojų dalyvavimo, vienu svarbiausiu bruožu tampa iniciatyva. Kiekviena gyventojų, ar nevyriausybinių organizacijų grupė renkasi kokiu būdu dalyvauti ir kokiomis formomis reikšti savo iniciatyvas. Mačiukaitė, Žvinienė, S., Grigaliūnaitė, J. (2006) išskyrė pagrindinius nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo procesus: dalyvavimas konsultacinėje taryboje, dalyvavimas susitikimuose, inicijavimas ir dalyvavimas viešose diskusijose. Šioje nagrinėjamoje situacijoje nevyriausybinių organizacijų konfederacijos iniciatyva pasireiškė dalyvaujant susitikimuose su miesto valdžia, atstovaujant savo interesus Tarybos posėdžiuose, o svarbiausius klausimus aptariant Šiaulių miesto savivaldybės konsultacinėje taryboje. 2014 m. spalio 17 d. Šiaulių miesto savivaldybės konsultacinėje taryboje buvo svarstytas kandidatų iškėlimas į NVO tarybos narius. Klausimą

pristatė Savivaldybės tarybos sekretorius Domas Griškevičius. Jis pasiūlė slaptą balsavimo būdą iš pateikto kandidatų sąrašo išrinkti 8 kandidatus į Šiaulių miesto savivaldybės Nevyriausybinių organizacijų tarybą, kuriai atstovauti bus pasiūlyti daugiausiai balsų surinkę kandidatai. Po slaptą balsavimo, kurį protokolu patvirtino Balsų skaičiavimo komisijos nariai, nuspręsta deleguoti į Šiaulių miesto savivaldybės Nevyriausybinių organizacijų tarybą 8 ŠNVOK. J. Švickienė pažymi, kad tokia sudėtis su 8 ŠNVOK ir 10 savivaldybės atstovų buvo patvirtinta, tačiau gavus laišką iš Šiaulių miesto savivaldybės, kuriame rašoma, kad „*meras gavo du skundus, viskas yra sustabdoma ir daromi nauji rinkimai*“ teko organizuoti naujus rinkimus. Skundai gauti dėl tarybos sudėties, kadangi konsultacinė taryba yra sudaryta iš ŠNVOK ir savivaldybės atstovų, o NVO nepriklausančios konfederacijai tarybai nepriklauso, nes kaip teigia J. Švickienė „*jos niekada nerodė noro dalyvauti konsultacinės tarybos veikloje*“. Savivaldybė atmesdama 8 ŠNVOK narius argumentavo tuo, kad reikia įtraukti ir konfederacijai nepriklausančias NVO. Tačiau čia iškyla svarbus argumentas – lėšų skirstymas. J. Sartauskas teigia, kad „*ŠNVOK pamiršo savo įsitikinimus ir pradėjo reikšti norą dalyvauti pinigų skirstyme, norą pati realizuoti projektus*“. Pateikusi pageidavimą į NVO tarybą deleguoti 8 ŠNVOK atstovus, konfederacija tarsi „užkerta kelią“ kitoms NVO atstovauti savo interesus. Savivaldybė atmesdama šią tarybą taip pat akcentuoja, kad NVO tarybai negali būti pavesta lėšų skirstymo funkcija. Čia savivaldybė priėmė sprendimą ir kaip teigia J. Sartauskas ėmėsi dviejų žingsnių:

1. *NVO Tarybą sudaryti iš įvairių sričių atstovų (sportas, kultūra, vaiko teisės, sveikata ir t.t.).*
2. *Tarybai nepalikti lėšų skirstymo. Projektus vertintų Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu sudaryta darbo grupė į kurią būtų kviečiami ekspertai, nebūtinai sudaryti iš NVO.*

J. Švickienė vaizdžiai nusako savivaldybės atstovų nuomonę apie nevyriausybines organizacijas ir teigia, kad „*tarpusavyje nesutaria nevyriausybinkai, jiems reikia "baliavoti, todėl prašo pinigų"*. Šioje situacijoje ŠNVOK iniciatyvą pradėjo reikšti itin intensyviai siekdama patvirtinti Nevyriausybinių organizacijų tarybos įstatus ir teigia, kad tada „*užkūrė pirtį*“, bet buvo išmesti ir išsklaidyti dėl per didelių reikalavimų. A. Nausėda teigia, kad ši situacija puikiai apibrėžia Šiaulių miesto savivaldybės Tarybos valdančiosios koalicijos siekius neviešinti daugiau informacijos apie nevyriausybinių organizacijų veiklos galimybes bei galimybes gauti daugiau finansinių lėšų ir teigia, kad „*Politinis sprendimas įtakojo informacijos mažesnio kiekio pateikimą Šiaulių miesto nevyriausybiniams organizacijoms*“. Taigi paaiškėja, kad 2014 m. III ketvirtį, anot A. Nausėdos „*atsirado būtinybė priimti Tarybos sprendimą pagal Vyriausybės nevyriausybinių organizacijų plėtros*

politikos gaires“. Jei ne LR Vyriausybės atstovo reikalavimas kuo skubiau sudaryti NVO Tarybą, J. Švickienė mano, kad „*šiai dienai dar tebevirtų kova*“.

ŠNVOK aktyviai veikia šioje situacijoje, savo iniciatyva dalyvavo Vilniuje organizuotuose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos susirinkimuose, kuriuose buvo siekiama supažindinti su NVO plėtros įstatymu tačiau A. Nausėda mano, kad „*Šiaulių miesto nevyriausybinės organizacijos nėra pakankamai susitelkusios tikslo siekimui, nes trūksta diplomatijos, kompromisų ir konsensuso siekimų. Nebuvo viskas atlikta siekiant išspręsti problemą, nes pritrūko dalykiško bendravimo ir bendradarbiavimo*“. J. Sartauskas pritaria šiai nuomonei ir mano, kad nevyriausybinėms organizacijoms reikia daugiau bendrauti tarpusavyje, ieškoti problemos sprendimų ir tik tada kreiptis į savivaldybę. Taip pat J. Sartauskas pabrėžia, kad ŠNVOK ir kitoms NVO dar reikia daug mokytis, kad pasiektų tarptautinių NVO lygį savo veiklomis ir bendravimu.

Apibendrinant nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos raiškas, galima teigti, kad ŠNVOK tikslingai dalyvavimo problemos sprendime, atstovavo savo interesus konsultacinėje taryboje, Šiaulių miesto savivaldybės posėdžiuose, taip pabrėždama, kad dalyvauja konvencinėmis dalyvavimo formomis ir siekia teisiniais būdais pasiekti savo tikslų. J. Švickienė pabrėžia, kad rodydami iniciatyvą „*tik patys nukentėjo*“ prieš visuomenę konfederacija buvo „*apjuodinta*“, todėl 2014 m. tarsi buvo „*atskirti nuo visuomenės*“.

Teorijoje mokslininkai dažnai pabrėžia, kad tikslo siekimas įmanomas tik tada, kai suinteresuoti asmenys randa bendrą kalbą ir nusibrėžia dalyvavimo gaires. Nefas, S. Zachaževska, K. (2010) pabrėžia, kad viena iš dalyvavimo kliūčių – skirtingi organizacijos narių interesai, todėl labai svarbu, kad siekiant bendro tikslo, organizacijos nariai sugebėtų susikalbėti, išsikelti savo veiklai pagrindinius tikslus ir lūkesčius, tik tokiu atveju jų veiksmi gali būti sėkmingi. Dažnas nesusikalbėjimas tarp valdžios ir nevyriausybinių organizacijų atsiranda tik dėl nesugebėjimo pačiai organizacijai suprasti kokių tikslų siekia ir kokiomis priemonėmis tai bus daroma. Jei organizacijos atstovai nesugeba apibrėžti savo vizijos, tuomet valdžios atstovams tampa labai sudėtinga suprasti ir įgyvendinti NVO poreikius. Kalbant apie tikslo siekimo priemones, reikia pabrėžti, kad kiekviena organizacija pati sprendžia kokiais būdais ji reikš savo iniciatyvą tam tikroje srityje. NVO kaip ir pavienės gyventojų grupės gali rinktis konvencines ar nekonvencines dalyvavimo formas, taip pat gali rinktis protesto politiką, tačiau šį pasirinkimą dažniausiai lemia problemos svarba bei jos dydis. Kartais vienai problemai išspręsti užtenka paruošti raštą ir jį adresuoti tam tikrai institucijai, o kitoms problemoms spręsti neužtenka kelerių metų intensyvaus darbo bei rengiamų protestų. Šioje situacijoje nevyriausybinių organizacijų nesusitelkimas ir

išsisklaidymas leido Šiaulių miesto savivaldybei įgyvendinti savo NVO Tarybos viziją, nepaisant ŠNVOK priešinimosi.

3.4.2.2. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas

Analizuojant ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimą ieškant problemos sprendimo, galima svarbiu faktu laikyti motyvaciją, kuri anot Žiliukaitės (2006, p. 33) atlikus Lietuvos gyventojų vertybių tyrimą buvo aiškiai apibrėžta. Dauguma dalyvavimą ir priklausymą organizacijai sieja su galimybėmis įgyti naujų įgūdžių, taip pat tai galimybė apginti interesus sprendžiant vietos problemas. Nagrinėjamoje situacijoje motyvacija tampa labai svarbiu faktoriumi, kadangi ŠNVOK yra labiausiai suinteresuota ir motyvuota, kad jų išrinkti konfederacijos nariai atstovautų NVO Tarybą. Nagrinėjamoje situacijoje taip pat galime išskirti Sherry R. Arnstein (1969) kopėčių modelį, kuriame gali aptikti gyventojų nedalyvavimą, minimalų dalyvavimą ir gyventojų kontrolę. Šioje situacijoje galima išvelgti informavimą, konsultavimą, nuraminimą, partnerystę, tačiau realios gyventojų kontrolės pasiekti nepavyksta.

Informavimą laikyti abipusiu nebūtų teisinga, kadangi ŠNVOK ir konfederacijai nepriklausančios NVO kaltina miesto valdžią informacijos bei bendradarbiavimo stoka. Viename straipsnyje pateikiama Šiaulių apskrities bendruomenių konfederacijos pirmininkės N. Malakauskienės frazė, kurioje teigiama, kad Šiaulių miesto savivaldybės taryba neinformavusi NVO ir ŠNVOK pakeitė pirminius NVO Tarybos nuostatus. J. Švickienė pabrėžia, kad toks nuostatų pakeitimas yra neteisėtas ir jei tik ŠNVOK būtų norėjusi, galėjo kreiptis į teismą, kadangi Šiaulių miesto Tarybos parengti nuostatai pažeidžia įstatymus. J. Švickienė taip pat teigia, kad „*visuose miestuose viskas vyksta pagal įstatymus ir nuostatai parengti ŠNVOK būtų tikę, bet tik ne Šiauliams*“, nes anot ŠNVOK vykdančiosios direktorės „*Šiaulių miestą praskolinusi valdžia su savo teisininkais nieko neišmano*“. J. Sartauskas šiai nuomonei nepritaria ir argumentuoja, jog nuostatai parengti vadovaujantis specialistų ir svarbiausia kas buvo keičiama, tai lėšų skirstymo klausimas.

Informavimas nagrinėjamu klausimu taip pat vyksta per savivaldybės tinklapyje teikiamą informaciją, ŠNVOK atstovai svarbią informaciją gauna Konsultacinės tarybos posėdžių metu, taip pat Tarybos posėdžiuose kur suteikus galimybę gali teikti klausimus tarybos nariams. Siekiant efektyvesnio informavimo, Šiaulių miesto savivaldybė turėtų tapti atviresnė nevyriausybiniams organizacijoms, o pačios NVO siekti, kad jiems rūpima informacija būtų talpinama savivaldybės puslapyje, nes anot A. Nausėdos „dėl informacijos trūkumo gyventojų bei NVO dalyvavimas yra nepakankamas ir gali keistis“.

Konsultavimas tai viena iš pakopų, kurioje turi aktyviai veikti abi suinteresuotos pusės. Konsultavimą taip pat galima sieti su informavimu, kuomet pateikiamos informacijos metu, suinteresuotos dalyvaujančios pusės gali atlikti konsultavimo funkciją. Nagrinėjamame atvejuje konsultavimą galima sieti su Konsultacinės tarybos veikla, kurios posėdžių metu ŠNVOK atstovai gali teirautis, prašyti informacijos tarybai priklausančių Šiaulių miesto savivaldybės atstovų. Taip pat konsultavimas numatomas tarpininkaujant Šiaulių miesto merui, su kuriuo galima organizuoti susitikimą ir prašyti pakonsultuoti rūpimais klausimais. A. Nausėda teigia, kad „*visuomenės dalyvavimas skatinamas Šiaulių miesto merui, Šiaulių m. administracijos direktoriui įtraukiant nevyriausybinę organizacijų atstovus į darbo grupes, kviečiant į pasitarimus*“, tačiau ŠNVOK vykdančioji direktorė J. Švickienė mano, kad savivaldybė vengia bendradarbiauti ir teikti informaciją bijodama, kad nevyriausybines organizacijas turėdamos daugiau informacijos pradės aktyviau veikti.

Sekanti pakopa *nuraminimas*. Ši minimalaus dalyvavimo pakopa pastebima bendraujant tarp ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybės. Tačiau negalima teigti, kad savivaldybė efektyviai naudotų šią priemonę, greičiau ji naudojama tarp pačių konfederacijos narių. Tačiau pastebima, kad Šiaulių miesto savivaldybė siekia nuraminti sukilusius ŠNVOK atstovus teigdama, kad problema bus išspręsta, kad ŠNVOK į tarybą vis tiek galės deleguoti nors keletą savo narių, tačiau jie turės būti išrinkti tik demokratinių rinkimų būdu. Tačiau čia vėl atsiranda ŠNVOK nepasitikėjimas valdžia, kurios vykdančioji direktorė pabrėžia, kad nesuprantama kas paskirstė krepšelius, kas atrinko būsimus kandidatus į NVO Tarybą, tačiau pastebima, kad „*vėl buvo susodinti visi savi*“. Miesto meras J. Sartauskas teigia, kad į Tarybą renkami savo srities specialistai, kurie atrinkti pagal veiklos kryptis. Siekiant nuraminti nevyriausybines organizacijas miesto savivaldybės atstovai dar 2014 m. lapkritį teigė, kad paskutinę metų dieną ketinama surengti NVO sueigą ir demokratiškai išrinkti tarybos atstovus. Tačiau pasibaigus 2014 m. NVO Taryba nebuvo išrinkta.

Partnerystė labai svarbi dalyvavimo sudedamoji dalis. Tik bendradarbiaujant tarpusavyje galima pasiekti bendrų tikslų. Partnerystė siejama su jau prieš tai aptartais aspektais – informavimu, konsultavimu. Savivaldybei efektyviau informuojant ir konsultuojant nevyriausybines organizacijas, tarpusavio partnerystė taptų sėkmingesnė, bet kaip teigia A. Nausėda „*Šiaulių miesto nevyriausybines organizacijas nėra pakankamai susitelkusios tikslo siekimui*“. Sėkmingos partnerystės kliūtimis galime laikyti Nefo, Zachaževskos (2010) išskirtas piliečių ir valdžios dalyvavimui sudaromas kliūtis:

1. Ne pakankamai atvira administracijos veikla.
2. Lyderių, patirties bei informacijos stoka;
3. Pilietinės sąmonės stoka;

Apibendrinant dalyvavimą galima daryti išvadą, kad abi suinteresuotos pusės padarė klaidų įgyvendinant NVO Tarybos projektą. Savivaldybės pagrindinėmis klaidomis galima laikyti nesugebėjimą laiku įvykdyti LR Vyriausybės atstovo nurodymus, taip pat tarpusavio nesusikalbėjimą, dėl kurio buvo uždelsta NVO Tarybos veiklos pradžia. ŠNVOK ir konfederacijai nepriklausančios organizacijos taip pat ne visose situacijose elgėsi etiškai ir demokratiškai. Reikšdamos savo teises NVO pamiršo, kad jos nėra valdžios institucija, kuri priima galutinius sprendimus. Šiuo atveju ŠNVOK taip pat galėjo inicijuoti daugiau susitikimų su NVO, su miesto valdžios atstovais, kad išsamiau išnagrinėtų situaciją. Bet visų pirma ŠNVOK ir NVO turėjo susitarti tarpusavyje ar joms tinka, kad į NVO tarybą deleguojami tik ŠNVOK nariai, o ne iš visų Šiaulių miesto nevyriausybinių organizacijų. Galima teigti, kad ši situacija yra pavyzdys, kuomet sėkmingam dalyvavimui trūksta abiejų suinteresuotų pusių kompetencijų.

Žiniasklaidos įsitraukimas į problemos sprendimą

Nesutarimams tarp ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybės įgavus „naujų spalvų“ į problemos situacijos nagrinėjimą aktyviai įsitraukė žiniasklaidos atstovai, kurie rengė straipsnius aptarti įvykusius Tarybos posėdžius. Žiniasklaida dviprasmiškai vertiną šią situaciją, vieni įvardija, kad Šiaulių miesto savivaldybė teisingai elgiasi nepatvirtindama ŠNVOK tarybos narių kandidatūros, kiti peikia miesto valdžią dėl įstatymų nevykdymo. Patys nevyriausybinkai priešinasi, kad NVO Taryba nėra renkama bendru abiejų šalių susitarimu bei kaltina miesto valdžią, kuri į šią tarybą deleguoja sau parankius atstovus. Straipsniuose teigiama, kad miesto valdžia negali susitaikyti su tuo, kad Šiauliuose sparčiai aktyvėja piliečiai. Anksčiau buvo minėta, kad Šiaulių miesto savivaldybės puslapyje pateikiama informacija, kad mieste įregistruotos 122 NVO, tačiau per 2014 m. lapkričio 20 d. posėdį buvo pateikti skaičiai iš Registrų centro, kuris informuoja, kad mieste užregistruota 300 NVO. Tarybos narė V. Račienė pabrėžia, kad esant tokiam skaičiui ŠNVOK atstovauja tik 20 proc. visų Šiaulių miesto nevyriausybinių organizacijų, todėl deleguoti 8 narius į NVO tarybą ji neturi teisės. Į klausimą ar tiesa, kad ŠNVOK viduje kyla nesutarimai, prezidentė V. Pociuvienė atsakė, kad konfliktai kilo ne organizacijos viduje, o iš išorės ir teigia, kad „*pyktis kyla ne dėl to, kad kitos visuomeninės organizacijos negaus pinigų. Pinigus skirstydavo konsultacinė taryba pagal projektus. Nebuvo skirtumo, priklauso ji konfederacijai ar ne. Nežinau, ką taryba veiks. O dabar ketinama kurti ekspertų grupę, kad Savivaldybės darbuotojai gautų etatus. Iš biudžeto jiems bus mokami pinigai. Konsultacinė taryba dirbo nemokamai*“.

Straipsnyje J. Sartauskas pabrėžia, kad nepriimant tokios sudėties tarybos yra siekiama „*įkurti tokią NVO tarybą, kurią sudarytų sąžiningai išrinkti įvairių sektorių atstovai. Todėl bus suorganizuota sueiga, į kurią bus pakviesti visų miesto NVO atstovai. Joje demokratiniu būdu ir bus išrinkti aštuoni kandidatai*“. Šiam merui pasisakymui pritarė ir Šiaulių apskrities armėnų bendruomenės pirmininkas, kuris teigė, kad „*visiems miesto nevyriausybininkams turi būti sudarytos vienodos sąlygos kurti tarybą, o ne tik ŠNVOK nariams*“.

Tarybos narys V. Juškus pasisakė, kad ŠNVOK elgesys Tarybos posėdžio metu yra žemiau kritikos ir teigia, kad „*tarybos narių šūkavimais nepaveiksi, bet save jie galėtų labiau gerbti*“. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kodėl ŠNVOK piktinasi dėl lėšų skirstymo, nes reikia suprasti, kad tapus Nevyriausybinių organizacijų tarybos nariu, savo organizacijai lėšų skirstyti ir taip nebūtų galima, nes supainiotų viešuosius ir privačiuosius interesus. ŠNVOK prezidentė pabrėžia, kad „*Šiauliai – kaip gilus sovietmetis*“. Prezidentė nesupranta tokio valdžios elgesio, kodėl nevyriausybininkai yra diskriminuojami, nes jiems reikia tik didesnio finansavimo ir patalpų, kuriose galėtų dirbti.

Apibendrinant žiniasklaidos straipsnius, galima teigti, kad juose aiškiai išskiriamos ŠNVOK, savivaldybės bei konfederacijai nepriklausančių NVO pozicijos. Įvairiose teorijoje dažnai akcentuojamas nesusikalbėjimas tarp visuomenės ir valdžios atstovų, o tai įtakoja sprendimo priėmimo sunkumus. Šiuo atveju pagrindinis nesusikalbėjimo veiksnys – Nevyriausybinių organizacijų tarybos lėšų paskirstymo galios turėjimas. Savivaldybė nenori šių funkcijų perleisti NVO tarybai, o nevyriausybininkai kitaip neįsivaizduoja, kaip galima dirbti, atstovauti ir neturėti lėšų skirstymo galios.

3.4.2.3. Nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo patirtis

Nevyriausybinių organizacijų patirtimi sprendžiant problemą galima laikyti jų įdėtas pastangas ieškant problemos sprendimo, patirtas teigiamas ar neigiamas emocijas, įgautą naudą ar padarytą žalą. Kiekvienas nevyriausybinių organizacijų žingsnis ir veiksmas įtakojo valdžios priimamus sprendimus, tačiau nepaisant to, kad tikslas nebuvo pasiektas, tačiau patirties ŠNVOK įgavo ir tolimesnėje savo veikloje tą patirtį galės analizuoti bei stengtis, kad pasimokyti iš padarytų klaidų ar neteisingai priimtų sprendimų.

ŠNVOK vykdančiajai direktorei J. Švickienei buvo užduotas klausimas ką reikia daryti siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo su Šiaulių miesto savivaldybe, tai buvo atsakyta, kad „*reikia keisti visą savivaldybės struktūrą*“. A. Nausėda teigia, kad siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo, būtini šie veiksmai:

1. Šiaulių m. Tarybos sprendimas dėl NVO Tarybos.

2. NVO Tarybos protokolų ir dokumentų viešinimas.
3. NVO Tarybos veiklos viešinimas pateikiant išsamią informaciją apie Šiaulių mieste veikiančias nevyriausybinės organizacijas.

Igyvendinus šiuos veiksmus, savivaldybės veikla įgautų daugiau skaidrumo, o gyventojai ir nevyriausybinės organizacijos turėtų visas galimybes rinkti informaciją apie Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžius, jų sprendimus.

ŠNVOK Vykdančioji direktorė pateikė informaciją apie centriniame miesto parke vykdomas veiklas, tvarkomus plotus, organizuojamus tarptautinius renginius. Tačiau šioje situacijoje patirtis yra neigiama, nes Šiaulių miesto savivaldybėje jaučiasi „varinėjami“. Renginius organizuoti galima tik per administracijos direktorių, prašoma leidimo, biotualetų. Buvo apsilankyta pas naujai paskirtą administracijos direktorių, tačiau sekretorė priešiška sutiko nors buvo stengiamasi kuo trumpiau išvardinti reikalingas priemones pradedant darbus centriniame miesto parke, tačiau buvo sulaukta šalto bendravimo, klausimų „ko čia atėjot? Ar užsirašėt?“. Šis mažas nutikimas puikiai, anot ŠNVOK vykdančiosios direktorės, apibūdina blogą patirtį bendradarbiaujant su Šiaulių miesto savivaldybe. Ji teigia, kad „*kol nebus pakeistos visos ponios, kol nelieps joms dirbti, nes jos per ilgai užsisėdėjo tol tvarkos nebus ir nebus bendradarbiavimo*“, nes dabar „*toks jausmas, kad ateini pas jas į namus*“. Taip pat direktorė pateikia pavyzdį kuomet įmonėje „susodinami giminaičiai, o laikui bėgant tampa neįmanoma su jais susikalbėti“, taip ir savivaldybėje veikia ši sistema. Tačiau svarbu, kad vadovas sugebėtų kontroliuoti administracijos darbuotojus, nes jie užima darbo vietą, gauna atlyginimą, tačiau vengia dirbti ir bendradarbiauti. Akcentuoti galima ir žmonių mentalitetą, nes nuo seno įprasta, kad žmogus ateina nulenkęs galvą „*su ubago lazdele ko nors prašyti*“ todėl jį galima siuntinėti nuo vieno specialisto prie kito. Kol tokia santvarka laikysis, tol nei paprastas žmogus norės bendradarbiauti nei nevyriausybinės organizacijos, kurios taip pat jaučiasi atstumtos ir laikomos nereikalingomis miestui. Tačiau A. Nausėda teigia, kad „*ŠNVOK Šiaulių miestui yra naudinga ir reikalinga, nes padeda sutelkti nevyriausybinių organizacijų žmones bendram darbui siekiant mieste įgyvendinti iniciatyvas*“. Miesto meras J. Sartauskas taip pat pritaria buvusiam tarybos nariui ir teigia, kad „*ši konfederacija yra reikalinga ir savivaldybė ko gero galėtų finansuoti ją, tačiau vienas iš didesnių projektų turėtų būti mokymai: projektų rengimas, švietimas apie NVO veiklą, bendradarbiavimas su kitų savivaldybių NVO. Galėtų būti darbuotojas, kuris dirbtų su nevyriausybiniomis organizacijomis, nes darbo yra daug*“. Tuo norima pasakyti, kad įvairioms NVO ir pačiai ŠNVOK trūksta kompetencijų tam tikruose srityse ir yra reikalingi įvairūs mokymai.

ŠNVOK vykdančioji direktorė J. Švickienė teigia, kad sąlygos NVO veiklai Šiauliuose yra labai prastos, tačiau kaip ji pati teigia „*niekas varu nevaro*“. Taip pat

pabrėžiama, kad priklausymas NVO suteikia daug gerų emocijų, geros patirties. Organizacija stipriai plečia savo veiklą, dalyvauja įvairiuose socialiniuose, aplinkosauginiuose projektuose. Direktorė pabrėžia, kad ŠNVOK priklauso labai daug gerų organizacijų, dirba įvairiausio amžiaus, išsilavinimo asmenys. Gerosios patirties įgyjama per įvairiausias veiklas, organizuojamus koncertus, talkas, tarptautinius projektus miestui garsinti.

Interviu metu visiems respondentams buvo užduotas klausimas apie NVO aktyvumą Lietuvos mastu. Į šį klausimą A. Nausėda atsakė, kad „*NVO aktyvumas Lietuvos mastu yra menkai pastebimas dėl informacijos stokos savivaldybių tinklalapiuose*. J. Sartauskas į klausimą atsakė šiek tiek plačiau ir teigia, kad „*savanoriškumo principas yra itin gajus ir pradeda vis didėti tiek respublikiniu tiek vietiniu lygmeniu*“.

Anot J. Sartausko žmonių priklausymas organizacijai ir atliekant darbus už kuriuos nėra atlygintina pinigais, dabartiniu metu yra labai vertinama. Buvęs Šiaulių miesto meras pabrėžia, kad nemažą vaidmenį atlieka partijos, kurios „žadina“ įvairias akcijas, organizuoja įvairius susitikimus. Tuo tarpu NVO dažnai turi tikslą bendrauti tarpusavyje, stengiamasi, kad žmonės būtų užimti. Didžiausi pasaulio judėjimai tokie kaip Rotary, Lions klubai išskiria misiją „*teigdamas paramą tu pats tampi turtingesnis*“. J. Sartauskas taip pat pabrėžia, kad žmonės pas mus dar negyvena taip gerai, kad galėtų daug laiko skirti neatlygintinai veiklai. Tas reikalauja labai daug laiko, todėl daugiausiai NVO darbų atlieka senjorai, kadangi jie turi laiko, jiems svarbiausia užimtumas. Moksleiviai bei studentai gali savo laisvalaikį skirti NVO veiklai, o dirbančių žmonių misija yra kita, kadangi jie turi derinti savo darbą su laisvalaikiu, o NVO veiklas, kaip teigia J. Sartauskas „*galima priskirti prie piliečių laisvalaikio*“. Kalbant apie teisinę bazę, meras teigia, jog kyla grėsmė, kad NVO netaptų priedanga darbo santykiams. Įstatymai puikiai reglamentuoja NVO veiklą, tačiau anot mero J. Sartausko iš nevyriausybinių organizacijų nereikia reikalauti didelių darbų, tam yra spec. įmonės, organizacijos. Į šį klausimą taip pat atsakė J. Švickienė ir teigė, kad Lietuvoje gausu aktyvių piliečių, kurie nori įsitraukti į organizacijų veiklas, nes tada jie turi progą bendrauti su bendraminčiais, dalyvauti kultūrinėje veikloje, organizuoti šventes bei užsiimti kitokiomis veiklomis. Šiuo klausimu visų trijų respondentų nuomonė šiek tiek išsiskyrė, tačiau galima daryti išvadą, kad visuomenė aktyvėja, daugėja žmonių, kurie savo laiką gali ir nori skirti veiklai, už kurią nebus atlygintina. Taip pat daugėja organizacijų, kurios organizuoja tarptautinius projektus, taip garsindami Lietuvą.

Siekiant išsiaiškinti suinteresuotųusių požiūrį į Šiaulių miesto aplinkos būklę respondentams buvo užduotas klausimas apie NVO rūpinimąsi aplinkos apsauga bei Šiaulių miesto savivaldybės prioritetus šiai sričiai. Atsakymai į klausimą buvo skirtingi, A. Nausėda mano, kad „*Šiaulių miesto savivaldybės NVO nepakankamai rūpinasi aplinkos apsauga, nes*

trūksta aiškių projektų skirtų aplinkos apsaugos keitimui“. Tuo tarpu J. Švickienė argumentuoja, kad NVO didelį dėmesį skiria aplinkos apsaugai, jos tvarkymui. Imasi tokių projektų, kurių savivaldybė pati neįgyvendina. ŠNVOK vykdančioji direktorė teigia, kad nesvarbu kokios krypties yra NVO, tačiau jos mielai prisideda prie aplinkos būklės gerinimo. J. Sartauskas, teigia, kad savivaldybė didelį dėmesį skiria aplinkos tvarkymui, ypatingai rūpinasi užterštumo mažinimu, taip pat skiria dideles lėšas remdama NVO aplinkosauginius projektus. A. Nausėda pritaria J. Sartauskui teigdamas, kad Šiaulių miesto savivaldybės pagal Šiaulių miesto strateginį veiklos planą ir Šiaulių miesto devynerių metų veiklos planą remia aplinkosauginius projektus, rūpinasi oro užterštumo problema.

Apibendrinant nagrinėjamą situaciją galima teigti, kad ŠNVOK veikė remdamasi konvencinėmis dalyvavimo formomis – dalyvaudama susirinkimuose su miesto valdžios atstovais, Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžiuose. Konfederacijos atstovai priklauso konsultacinei tarybai, kurios metu yra sprendžiamos įvairios problemos, taip pat atstovaujami NVO interesai. Problemos sprendimo laikotarpiu ŠNVOK aktyviai bendradarbiavimo su žiniasklaidos atstovais, apie konfederacijos veiklą buvo parašyti straipsniai, taip pat ŠNVOK kreipėsi į LR Vyriausybės atstovą, kurio pagalba buvo siekta patvirtinti NVO Tarybą ir jos veiklos nuostatus. Konfederacijos atstovai savo iniciatyva dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos organizuojamuose susirinkimuose, kuriuose buvo analizuojamas LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, jo svarba.

Siekiant apibendrinti atvejo sėkmingumą, galima vertinti dvejopai. ŠNVOK nepasiekė, kad NVO Tarybai priklausytų 8 dar 2014 m. deleguoti jos atstovai, taip pat NVO Tarybos nuostatuose buvo išimti punktai, kad NVO Taryba gali skirstyti lėšas ir finansuoti NVO veiklas, projektus. Tačiau nepaisant priimtų sprendimų, galima teigti, kad tai puiki patirtis, kurios metu ŠNVOK gali sėkmingai priimti išvadas, kuriomis vadovaujantis ateityje gali imtis svarbių veiklų. Svarbu pabrėžti, kad abi suinteresuotos pusės turi atkreipti dėmesį į neteisingus poelgius, į menką bendradarbiavimą. Šioje situacijoje aktyviai veikusi ŠNVOK, Šiaulių miesto savivaldybė, žiniasklaida situaciją sugebėjo parodyti iš įvairių pusių, tačiau darant išvadą, galima teigti, kad sprendžiant problemą aktyvumo bei kompetencijų trūko visoms suinteresuotoms pusėms. Manoma, kad visuomenė aktyviau dalyvautų ir įsitrauktų į visuomeninį gyvenimą, jei vietos valdžia vadovautųsi LR įstatymais bei laikytų pareigą priimti sprendimus bendradarbiaujant su gyventojų bendruomenėmis.

IŠVADOS

Atlikus užsienio bei Lietuvos mokslininkų literatūros analizę, susisteminius dokumentų analizės bei atvejo tyrimo metu gautus rezultatus, galima daryti **išvadas**:

1. Lietuvos bei užsienio mokslininkai vis dažniau savo darbuose nagrinėja pilietinės visuomenės bei aktyvaus piliečio sąvokas. Autoriai nesutaria dėl vieningo pilietinės visuomenės apibrėžimo, tačiau pabrėžiama, kad pilietinės visuomenės formavimasis yra vienas svarbiausių demokratinės valstybės elementų. Taip pat nagrinėjant mokslininkų darbus išaiškėja skirtingos pilietinės visuomenės interpretacijos paradigmos bei bruožai būdingi tik pilietinei visuomenei. Magistro baigiamajame darbe aptariama pilietinė visuomenė, kurią galime laikyti tarpininku tarp piliečių ir valdžios atstovų, kurios tikslas būti atsvara valdžiai. Savo iniciatyvia veikla, įsitraukimu į valdžios problemų sprendimus, pilietinė visuomenė padeda išryškinti svarbiausias problemas. Aptarus pilietinės visuomenės sampratą, paradigmas bei bruožus, galima daryti išvadą, kad dalyvavimas viešajame gyvenime, jo procesuose yra pilietinės visuomenės pagrindas.
2. Atlikus išsamią Lietuvos Respublikos bei tarptautinių teisės aktų analizę, galima daryti išvadą, kad LR įstatymuose yra aiškiai apibrėžiamos dalyvavimo teisės bei formos, kuriomis visuomenė bei visuomeninės organizacijos gali įsitraukti į sprendimo priėmimo procesus. Įstatymuose aiškiai reglamentuojama, kad piliečiai gali dalyvauti vietos valdžios susirinkimuose, pasisakyti Tarybos posėdžiuose, priklausyti Konsultacinėms taryboms. Taip pat gyventojai turi teisę į susirinkimų, protestų organizavimą. Vienas svarbiausių 2013 m. priimtų įstatymų, tai LR Nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas, kuriame reglamentuotas NVO Tarybos steigimas vietos savivaldybėse. Tačiau galima pastebėti, kad valdžia ne visuomet vadovaujasi teisės aktais. Ši tendencija buvo nagrinėta praktinėje darbo dalyje, kurioje aiškiai matoma, kad Šiaulių miesto savivaldybė vengė vykdyti LR Vyriausybės nurodymus sukurti NVO Tarybą, taip pat vietos valdžios atstovai ribotai konsultuojasi su gyventojais bei NVO sprendžiamais klausimais, o priimti sprendimai ne visuomet skelbiami viešai. Apibendrinant galima teigti, kad valdžiai ir visuomenei trūksta bendradarbiavimo ir efektyvios informacijos sklaidos.
3. Išnagrinėjus aplinkos politikos principus bei jų svarbą, galima išskirti du pagrindinius principus, kurie atsispindi tiriamojoje darbo dalyje. Tai partnerystės ir atsakomybės dalijimasis bei viešumo principas, kuriuo grindžiama didžioji dalis NVO aplinkosauginių projektų. Siekiant aktyvinti visuomenę aplinkos apsaugoje – viešumas

ir informacijos sklaida yra svarbiausi elementai. Mokslininkai dažnai informacijos trūkumą sieja su mažu dalyvavimo lygiu, todėl Šiaulių miesto nevyriausybinių organizacijų teikusios paraiškas NVO aplinkosauginių projektų finansavimui gauti, tiksluose išskėlė informacijos ir visuomenės švietimo svarbą, per rengiamus seminarus, konferencijas. Galima daryti išvadą, kad siekiant aktyvesnio visuomenės dalyvavimo aplinkos apsaugoje – svarbiausiais principais tampa viešumas.

4. Nevyriausybinių organizacijų – tai viena iš visuomenės dalyvavimo formų atstovaujant savo interesus įregistruotoje organizacijoje. Mokslininkai ir visuomenė NVO dažnai vadina trečiuoju sektoriumi, kuris tarsi papildo privatų ir viešuosius sektorius. LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme NVO įvardijama kaip nuo valdžios sektoriaus nepriklausoma organizacija, kurios pagrindinis tikslas – atstovauti visuomenės interesus. Šiaulių mieste Registrų centro duomenimis užregistruota virš 300 NVO, tačiau ne visos aktyviai dalyvauja. Taip pat išsiaiškinta, kad Šiauliuose veikia vienintelė aplinkosauginė NVO „Aukuras“, visos kitos nors ir įsitraukia į aplinkos apsaugą, tačiau įsitraukimas į aplinkos apsaugą tampa tik papildoma funkcija. Tyrimo metu nustatyta, kad Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyrius su nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja tik viena forma - finansuojant NVO aplinkosauginius projektus. Įgyvendinant šiuos projektus NVO padeda vykdyti Aplinkos skyriaus funkcijas, tokias kaip atliekų tvarkymas, visuomenės švietimas, želdynų atsodinimas. Galima daryti išvadas, kad NVO su Aplinkos skyriumi bendradarbiauja netiesiogiai.
5. Atlikus išsamią NVO aplinkosauginių projektų analizę, galima konstatuoti, kad NVO stipriai prisideda prie aplinkos būklės gerinimo. Organizacijos tikslingai įgyvendina parengtus projektus, dauguma jų yra tęstiniai trunkantys ne vienerius metus. Taip pat galima pabrėžti, kad NVO supranta informacijos, visuomenės švietimo ekologijos klausimais svarbą, todėl dauguma projektų rengiami akcentuojant piliečių švietimo būtinybę. Galima teigti, kad šių projektų nauda visuomenei ir Šiaulių miesto savivaldybei yra didelė, kadangi nevyriausybinių organizacijų imasi ne tik visuomenės švietimo, bet ir aplinkos tvarkymo. Vietinės organizacijos rūpinasi ne tik savo aplinka, tačiau tvarko ir didžiuosius miesto parkus, ežerų pakrantes, taip pat rūpinasi miesto želdynais. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad NVO aplinkosauginiai projektai ir toliau turi būti finansuojami, nes jie neša naudą visuomenei.
6. Atlikus atvejo analizę nustatyta, kad ŠNVOK ir Šiaulių miesto savivaldybė bendradarbiavo stengiantis įsteigti NVO Tarybą remiantis LR Nevyriausybinių

organizacijų plėtros įstatymu. Nagrinėjant šią situaciją galima daryti išvadas, kad siekiant bendro susitarimo ir sprendimo priėmimo abejoms suinteresuotoms pusėms trūko gebėjimo komunikuoti tarpusavyje ir su kitomis NVO, taip pat pastebėtas diplomatijos trūkumas. Apibendrinant galima teigti, kad priėmus išvadas apie neteisingai atliktus veiksmus – ŠNVOK galėtų efektyviau bendradarbiauti su miesto savivaldybe, kuri šią organizaciją laiko svarbia ir galinčia daug nuveikti visuomenės naudai.

7. Pusiau struktūruoto interviu metodo būdu gauta informacija leidžia daryti išvadas, kad valdžios atstovai mato daug kliūčių, kurios nevyriausybinėms organizacijoms neleidžia efektyviau dalyvauti. Tokiomis kliūtimis galima laikyti jau minėtą diplomatijos stoką, taip pat pabrėžiama, kad NVO turėtų aktyviau dalyvauti kompetencijų gerinimo seminaruose, konferencijose. Akcentuojama lyderių stoka, pačios organizacijos narių tarpusavio nesusikalbėjimas. Tačiau pastebima, kad savanorystės principas bei atstovavimas organizacijoms tampa vis populiariesnis tarp moksleivių/studentų bei pagyvenusių žmonių.
8. Tyrimo metu nustatyta, kad visuomenė ir nevyriausybines organizacijos yra nusivylusios valdžios bei savivaldybės administracijos darbuotojais. Jų elgesys slopina NVO motyvaciją aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. Taip pat kliūtimi laikoma informacijos apie valdžios sprendimus, apie rengiamus susitikimus stoka, bei pačių organizacijų ignoravimas. Tarp NVO bei visuomenės gajį nuomonė, kad valdžiai visuomenės nuomonė nėra aktuali, todėl vengiama organizacijas informuoti apie svarstomus klausimus. Dar vienas svarbus faktorius trukdantis efektyviai NVO veiklai – mažas finansavimas. Apibendrinant galima teigti, kad teorijoje apibrėžiamos kliūtys puikiai atsispindi praktikoje.
9. Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad nors LR teisės aktai apibrėžia dalyvavimą ir jo formas, tačiau ne visi gyventojai ir nevyriausybines organizacijos sugeba šia teise pasinaudoti dėl jaučiamo valdžios atstovų neigiamo požiūrio į pilietiškai aktyvią visuomenę. Taip pat svarbu akcentuoti, kad gyventojai pradeda suprasti aplinkos apsaugos svarbą šiuolaikiniame gyvenime ir stengiasi kuo daugiau dėmesio skirti visuomenės švietimui bei praktiniam aplinkos būklės gerinimui. Šiaulių miesto savivaldybė padeda NVO finansuojant aplinkosauginius projektus, kuriuos įgyvendinant gerėja Šiaulių miesto aplinkos būklė.

REKOMENDACIJOS

Siekiant, kad visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos valdyme būtų efektyvesnis, remiantis kokybinio tyrimo rezultatais, pateikiamos šios rekomendacijos:

Šiaulių miesto savivaldybei:

1. Remiantis 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programa, Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, sukurti veiksmų planą, numatantį tolimesnius žingsnius, skatinančius efektyvesnę visuomenės ir NVO bendradarbiavimą bei įsitraukimą į Šiaulių miesto savivaldybės sprendimų priėmimo procesus.
2. Sudaryti darbo grupę siekiančią išsiaiškinti gyventojų bei NVO lūkesčius, galimybes bei norą dalyvauti aplinkos apsaugos valdymo procesuose. Šį tikslą galima pasiekti atlikus išsamius kiekybinius tyrimus, padėsiančius atskleisti labiausiai ir mažiausiai suinteresuotas gyventojų grupes.
3. Visuomenės švietimą laikant svarbiausiu faktoriumi visuomenės dalyvavime, organizuoti susitikimus, konferencijas su gyventojais, nevyriausybinėmis organizacijomis. Susitikimų metu būtų teikiama informacija apie aplinkos būklę, jos kokybės gerinimą, taip pat svarstomi klausimai ir sprendžiamos gyventojų problemos.
4. Vykdyti daugiau akcijų aplinkos klausimais, į juos įtraukiant gyventojų bendruomenes, nevyriausybines organizacijas.
5. Siekiant ugdyti gyventojų savimone, Aplinkos skyriaus specialistai galėtų rengti paskaitas mokiniams, visuomenei aplinkos klausimais.

Nevyriausybinėms organizacijoms:

1. Dalyvauti seminaruose, mokymuose, konferencijose, kuriose ugdomos lyderių savybės, gebėjimas vadovauti organizacijai.
2. Skatinti nevyriausybinių organizacijų narius ugdyti kompetencijas projektų paraiškų rengimuose.
3. Aktyviau dalyvauti Šiaulių miesto savivaldybės Tarybos posėdžiuose, kuriuose svarstomi aplinkos klausimai.
4. Telkti ir skatinti gyventojus atstovauti savo interesus, pabrėžiant visuomenės aktyvumo svarbą siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo su miesto valdžia.
5. Organizuoti pilietines akcijas, kurių metu, miesto gyventojai būtų supažindinami su svarbiausia informacija apie miesto aplinkos būklę ir jos gerinimo perspektyvas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=439028&p_query=&p_tr2=2>.
2. Abs, H., J., Veldhuis, R. (2006). *Indicators on active citizenship for democracy – the social, cultural and economic domain*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://textedu.com/f2/download/indicators-on-active-citizenship-for-democracy-the-social.pdf>>.
3. Aplinkosaugos koalicija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.3sektorius.lt/userfiles/file/Aplinkosaugos_koalicija.pdf>.
4. Bartuškaitė, M., Žilys, A. (2011). *Politinio ir socialinio pasitikėjimo bei dalyvavimo raiška Lietuvos demokratijoje*. Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas. Nr. 2 (1).
5. Bražiūnaitė, I. (2005). *Piliečių dalyvavimo restitucijos procese tyrimo teorinės prielaidos ir perspektyvos*. Filosofija. Sociologija. Nr. 2. p. 20-25.
6. Dagiliūtė, R. (2012). Aplinkos politika. Teorija ir praktika. Kaunas.
7. Dvorak, J. (2008). *Piliečių dalyvavimo viešajame gyvenime iniciatyvų vertinimas: savivaldybių tarnautojų požiūris*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2009~ISSN_2029-0225.V_5.PG_51-70/DS.002.0.01.ARTIC>.
8. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/4/EB. 2003 m. sausio mėn. 28 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0004&from=LT>>.
9. Galkutė, L., Vaišnoras, A., Aleknavičius, P. 2008. *Aplinkos politika ir valdymas*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Gaulė, E. (2014). Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos. *Viešojo politika ir administravimas*. Nr. 3 (13), p. 372-385.
11. Geleževičius, R. (2004). *Interesų grupės ir lobizmas*. Vilnius.
12. Ghaus-Pasha, A. (2004). Role of civil society organizations in governance. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan019594.pdf>>.
13. Gineitienė, D., Domarkas, V. (2000). *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms: mokomoji knyga*. Kaunas: technologija.
14. Gražulevičienė, R. (2004). *Aplinkos politika*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
15. *Įžanga į Nevyriausybinių organizacijų etiką: Socialinės etikos institutas*. Baltijos – Amerikos partnerystės programa. Vilnius (2003).
16. JT Klimato kaitos konvencija (1995). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=19849>.
17. Juozaitis, J. *Politinio dalyvavimo Lietuvoje ir Vokietijoje Lyginamoji analizė 2000-2013 m.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2014~ISSN_2029-0225.V_15.PG_87-108/DS.002.0.01.ARTIC>.
18. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. Kaunas: poligrafija ir informatika.
19. Laurutytė, O. (2014). Nevyriausybinių kova – dėl karjeros ar šiauriečių gerovės? [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://savaitrastis.siauliaiplus.lt/article/articlearchiveview/248/2014/11/28?PrintableVersion=enabled>>.
20. Lietuvos aplinkos apsaugos strategija (1996). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.D13520BC2CB3>>.

21. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=425517&p_query=&p_tr2=2>.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992-10-25. Aktuali redakcija 2014-01-24 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=465070>.
23. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-21]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=494124>.
24. LR Aplinkos apsaugos įstatymas. 2003 m. gegužės mėn. 9 d., Nr. I-2223. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=449517>.
25. LR Aplinkos ministerija. Lietuvos nevyriausybinės aplinkosauginės organizacijos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1460>.
26. LR Aplinkos ministerija. Visuomenės informavimas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1048>.
27. LR Aplinkos ministerijos departamentai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/339>>.
28. LR Aplinkos ministerijos nuostatai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/115>>.
29. LR Nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas. 2013 m. gruodžio mėn. 19 d. Nr. XII-717. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=447007&p_query=&p_tr2=2>.
30. LR Seimo aplinkos apsaugos komiteto 2013 m. darbo ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=8804&p_d=145441&p_k=1>.
31. LR teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. 2000 m. sausio mėn. 11 d. Nr. VIII-1524. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=266443>.
32. Mačiukaitė, Žvinienė, S., Grigaliūnaitė, J. (2006). Looking for civil participation in the Baltic States: Non-Governmental Sector. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. (17), p. 115-123.
33. Mannarini, T., Fedi, A., Trippetti, S. (2009). *Public involvement: How to encourage Citizen participation*. Prieiga per Ebsco duomenų bazę.
34. Marcijonas, A., Sudavičius, B. (1996). *Ekologinė teisė*. Vilnius: Eugrimas.
35. Matonytė, I. (2003). *Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos*. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. (5), p. 40.
36. Mejerė, O., Petrylaitė, E. (2012). *Kurčiųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos politiniame gyvenime: gestų kalbos vertėjų centrų atstovų pozicija*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (26).
37. Meškys, L. (2006). Europos sąjungos aplinkosaugos principo „Teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*. Nr. 3 (81).
38. Monkevičius, E. (2008). *Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos*. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. Nr. 10 (112).
39. Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos projektas (2014). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#a/14548>>.
40. Nefas, S (2006). *Funkcionali vietos bendruomenė kaip pilietinės visuomenės pagrindas*. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 17.
41. Nefas, S. Smalskys, V., Šlapkauskas, V. (2011). *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*. Mykolo Romerio universitetas, Vilnius.

42. Nefas, S. Zachaževska, K. (2010). Piliečių dalyvavimo savivaldybių adminstravime kliūtys. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://saunef.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2010/03/Pilieciu-dalyvavimo-kliutys.pdf>>.
43. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras (2012). *Pilietiškumas ir pilietinė visuomenė. Lyginamoji pilietiškumo sampratos analizė*. Vilnius.
44. Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centro duomenų bazė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.3sektorius.lt/trecias-sektorius/nvo-duomenu-baze/paieska/psl-1/>>.
45. Orhuso konvencija. 2008 m. 12 mėn. 10 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-22]. Prieiga per internetą: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43_LT.pdf>.
46. Petrauskienė, R., Marcinkevičiūtė, L. (2008). *Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajonų savivaldybių pavyzdys*.
47. Petrauskienė, R., Žilinskas, G. (2013). *Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 1 (12).
48. Putnam R. D. (2001). *Kad demokratija veiktų: pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Vilnius: Margi raštai.
49. Ragauskas, P. (2005). *Piliečių dalyvavimas leidžiant įstatymus*. Politologija. Nr. 1 (37).
50. Ragulskytė-Markovienė, R. (2005). *Aplinkos teisė. Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas.
51. Riekašius, R. (2003). *Protesto politika Lietuvoje*. Politologija, 2003, Nr.(2), p.127-146.
52. Riekašius, R. (2011). *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
53. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nevyriausybių organizacijų ir bendruomenių plėtros 2014-2016 metų veiksmų planas.
54. Stračinskienė, L. (2007). *Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-21]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Pilieciu_Dalyvavimo_Galimybes_Priimant_Sprendimus.pdf>.
55. Subsidiarumo principas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_1.2.2.pdf>.
56. Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Aplinkos skyriaus nuostatai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://edem.siauliai.lt/index.php?3128387752>>.
57. Šiliauskas, S. (2005). *Pilietinės visuomenės ir pilietiškumo diskursai modernioje demokratijos refleksijoje*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. (11), p. 26.
58. Šilinskytė, A. (2013). Nevyriausybių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 2 (12).
59. Šimašius, R. (2000). *Nevyriausybių organizacijų aplinkos Lietuvoje apžvalga*. Vilnius. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-21]. Prieiga per internetą: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UAjBya8VheQJ:www.logincee.org/file/4301/library+&cd=4&hl=en&ct=clnk&gl=lt>>.
60. Šimašius, R. (2007). *Ne pelno organizacijos. Prigimtis ir reglamentavimas*. Vilnius: Eugrimas.
61. Telešienė, A., Kriaučiūnaitė, N. (2008). Nevyriausybių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 25.
62. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
63. Tijūnaitienė, R., Damkuvienė, M. (2010). Visuomenės dalyvavimo koncepcijos: teorinė prieiga. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 1 (17).

64. Tumulytė, I. (2012). *Pilietinės iniciatyvos aplinkosaugos komunikacijoje*. Informacijos mokslai. Nr. 62.
65. Vadapalas, V., Jočienė, D. (2001). *Nevyriausybinių organizacijų tarptautinėje ir europos sąjungos teisėje*. Vilnius: Eugrimas.
66. Vasinauskaitė, I. (2014). Praskolintų Šiaulių valdžia siekia sukiršinti visuomeninkus? [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.tiesos.lt/index.php/tinklarastis/straipsnis/irena-vasinauskaite.-praskolintu-siauliu-valdzia-siekia-sukirsinti-visuomen>>.
67. Venckus, Z. (2008). *Aplinkos apsaugos politika ir teisė*. Vilnius: technika.
68. Venckus, Z. (2012). *Aplinkos politika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
69. Verba, S., Nie N.H., Kim, J. (1978). *Participation and political equality*. Cambridge, Eng.; New York: Cambridge university press.
70. Visuomenės dalyvavimo vadovas (2008). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bef.lt/fileadmin/Publications/Visuomenes_dalyvavimo_vadovas_2008.pdf>.
71. *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija*. 1948 m. gruodžio mėn. 10 d. Rezoliucija 217 A (III). [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lit.pdf>.
72. Zaleskienė, I., Černiuvienė, R. (2014). *Būsimų socialinių pedagogų aktyvaus pilietiškumo ugdymosi galimybės pedagogo asistento praktikos procese*. Socialinis ugdymas Nr. 37 (1).
73. Žigaras, F. (2001). *Politologija: Mokomoji knyga*. - Vilnius: Gimtinė.
74. Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A., Nevinskaitė, L. (2006). *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*.

PRIEDAI

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ MIESTO TARYBOS NARIU, 2011-2015 M. KADENCIJOS
ŠIAULIŲ MIESTO MERU, KLAUSIMYNAS**

Šiaulių universiteto II kurso viešojo valdymo magistro studijų studentė Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė atlieka tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti **nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo ir bendradarbiavimo su Šiaulių miesto savivaldybe galimybes bei klūtis.**

Remiantis tyrimo rezultatais, Jums kaip Šiaulių miesto savivaldybės tarybos nariui, bus pateikti pasiūlymai, kaip būtų galima efektyviau bendradarbiauti Šiaulių mieste veikiančiomis nevyriausybiniėmis organizacijomis bei gyventojų grupėmis.

1. Gal galėtumėte trumpai papasakoti apie situaciją vykstančią tarp ŠNVOK ir miesto valdžios dėl NVO tarybos steigimo?
2. Kada prasidėjo šis konfliktas?
3. Kuri dalyvaujanti pusė Jūsų nuomone yra teisi? (Savivaldybė, ŠNVOK ar konfederacijai nepriklausančios NVO).
4. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybė pakankamai atsižvelgia į NVO poreikius?
5. Kokiomis formomis komunikuojate su ŠNVOK ir kitomis miesto NVO bei gyventojų grupėmis?
6. Kokius pasiūlymus teikiate siekdami kompromiso problemos sprendime?
7. Kiek tarybos posėdžių, darbo grupių buvo sukviesta šiai problemai spręsti?
8. Kaip manote ar miestui reikalinga ŠNVOK?
9. Kokią naudą miestui ir visuomenei gali atnešti sukurta NVO taryba?
10. Kokius įstatymų ar administracinius pakeitimus reikia atlikti siekiant efektyvesnio NVO ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimo?
11. Kaip manote ar gyventojų bei NVO dalyvavimas yra pakankamas?
12. Kokiomis formomis ir būdais savivaldybė skatina visuomenės dalyvavimą?
13. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybės NVO pakankamai rūpinasi aplinkos apsauga?
14. Kokie savivaldybės prioritetai šiai sričiai?
15. Ar kitais metais savivaldybė remis NVO aplinkosauginius projektus?
16. Kaip įvertintumėte NVO aktyvumą Lietuvos mastu?

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ
KONFEDERACIJOS VYKLANČIAJA DIREKTORE, KLAUSIMYNAS**

Šiaulių universiteto II kurso viešojo valdymo magistro studijų studentė Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė atlieka tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti **nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo ir bendradarbiavimo su Šiaulių miesto savivaldybe galimybes bei klūtis**. Remiantis tyrimo rezultatais, Jums kaip Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacijos pirmininkei, bus pateikti pasiūlymai, kaip būtų galima efektyviau bendradarbiauti su Šiaulių miesto savivaldybe.

1. Trumpai papasakokite kaip kilo idėja įsteigti ŠNVOK?
2. Kiek NVO vienija ši konfederacija?
3. Kiek iš organizacijos narėmis esančių NVO galima vadinti aplinkosauginėmis?
4. Kokiomis formomis bendradarbiaujate su Šiaulių miesto savivaldybės Aplinkos skyriumi?
5. Kokius pasiūlymus teikiate siekiant gerinti Aplinkos skyriaus veiklą?
6. Kokius aplinkosauginius projektus surengėte per pastaruosius kelerius metus?
7. Kokiomis priemonėmis savivaldybė skatina Jūsų iniciatyvumą aplinkos apsaugoje?
8. Kokia Jūsų nuomonė apie aplinkos būklę Šiaulių mieste?
9. Kurioje srityje Jūs manote reikalingi pokyčiai ir svarus NVO indėlis?
10. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybės teisinis gyventojų dalyvavimo reglamentavimas atsispindi praktikoje?
11. Kokius įstatymų pakeitimus Jūs manote reikia koreguoti siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo?
12. Trumpai papasakokite apie ŠNVOK santykius su miesto valdžia?
13. Kada kilo nesutarimai dėl NVO Tarybos steigimo?
14. Kokias pagrindines priežastis lėmusias šios problemos formavimąsi galite įvardinti?
15. Kokiais būdais stengėtės išspręsti šią problemą?
16. Kokius pasiūlymus teikiate savivaldybei, kad problema būtų išspręsta?
17. Kas aktyviausiai dalyvavo ieškant problemos sprendimo būdų?
18. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybė tinkamai atstovauja gyventojų ir organizacijų interesus?
19. Kokiais būdais Jūsų nuomonė savivaldybė turėtų skatinti NVO dalyvavimą?
20. Kaip įvertintumėte NVO aktyvumą Lietuvos mastu?

**INTERVIU SU ŠIAULIŲ MIESTO TARYBOS 2011-2015 M. KADENCIJOS
TARYBOS NARIU, KLAUSIMYNAS**

Šiaulių universiteto II kurso viešojo valdymo magistro studijų studentė Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė atlieka tyrimą, kuriuo siekiama išsiaiškinti **nevyriausybinių organizacijų dalyvavimo ir bendradarbiavimo su Šiaulių miesto savivaldybe galimybes bei klūtis**. Remiantis tyrimo rezultatais, Jums kaip buvusiam Šiaulių miesto savivaldybės tarybos nariui, bus pateikti pasiūlymai, kaip būtų galima efektyviau bendradarbiauti su Šiaulių mieste veikiančiomis nevyriausybėmis organizacijomis bei gyventojų grupėmis.

1. Gal galėtumėte trumpai papasakoti apie situaciją vykstančią tarp ŠNVOK ir miesto valdžios?
2. Kada prasidėjo šis konfliktas?
3. Kuri dalyvaujanti pusė Jūsų nuomone yra teisi? (Savivaldybė, ŠNVOK ar konfederacijai nepriklausančios NVO).
4. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybė pakankamai atsižvelgia į NVO lūkesčius bei reikalavimus?
5. Kokiomis formomis Šiaulių miesto savivaldybė komunikuoja su ŠNVOK ir kitomis miesto NVO bei gyventojų grupėmis?
6. Kiek tarybos posėdžių, darbo grupių buvo sukviesta šiai problemai spręsti? Kokie buvo sprendimai?
7. Kaip manote ar nevyriausybines organizacijas yra pakankamai susitelkusios tikslo siekimui? Ar jos atliko viską, kad problema būtų išspręsta?
8. Kaip manote ar miestui reikalinga ŠNVOK?
9. Kokią naudą miestui ir visuomenei gali atnešti sukurta NVO Taryba?
10. Kokius įstatymų ar administracinius pakeitimus reikia atlikti siekiant efektyvesnio NVO ir Šiaulių miesto savivaldybės bendradarbiavimo?
11. Kaip manote ar gyventojų bei NVO dalyvavimas yra pakankamas?
12. Kokiomis formomis ir būdais savivaldybė skatina visuomenės dalyvavimą?
13. Kaip manote ar Šiaulių miesto savivaldybės NVO pakankamai rūpinasi aplinkos apsauga?
14. Kokie savivaldybės prioritetai šiai sričiai?
15. Kaip įvertintumėte NVO aktyvumą Lietuvos mastu?

**ŠIAULIŲ TĖVO BENEDIKTO ANDRUŠKOS
PRADINĖ MOKYKLA**

Savivaldybės biudžetinė įstaiga, Vilniaus g. 247^b, LT-76343 Šiauliai,
tel./faks. (8 41) 52 51 90, el. p. tbandruska.prm@splius.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 193013676

Šiaulių universiteto
Socialinių mokslų fakulteto
Viešojo administravimo katedrai

2015-05-19 Nr. 9-34 (1.18)

PAŽYMA

Pažymime, kad Vitalija Jonaitytė-Šlianderienė 2015 m. balandžio 27 d. Šiaulių Tėvo Benedikto Andruškos pradinės mokyklos administracijos susirinkime, dalyvaujant Aplinkosaugos švietimo ir ugdymo projekto rengimo darbo grupei, pristatė baigiamojo magistro darbo „Visuomenės dalyvavimas aplinkos apsaugos valdyme: Šiaulių miesto savivaldybės atvejis“ teorinės dalies analizę ir kokybinio tyrimo rezultatus apibendrinančius visuomenės dalyvavimą aplinkos apsaugoje Šiaulių mieste.

Direktore

Laimutė Garbačiauskienė